

**Fostering Child-Friendly Legal Environments
through collaborative networks**

Priročnik za usposabljanje odvetnikov

Izsledek D2.2

Julij 2025

**Co-funded by
the European Union**

Številka in naslov izsledka	D2.2 Priročnik za usposabljanje
Številka priročnika za usposabljanje	WP2
Avtorji	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Iliana Boycheva, analitičarka, doktorska kandidatka iz prava EU, v okviru Centra za preučevanje demokracije, Bolgarija ▪ Lora Briški, asistentka na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, v okviru Inštituta za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, Slovenija ▪ Miha Hafner, docent na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, v okviru Inštituta za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, Slovenija ▪ Dr. Konstantinos Panagos, docent za kriminologijo in penologijo, Pravna fakulteta, Narodna in kapodistrijska univerza v Atenah, v okviru Centra za evropsko ustavno pravo, Grčija ▪ Argyro Kaltsa, dr. med., otroška in mladostniška psihiatrinja, v okviru Društva za socialno psihiatrijo P. Sakellaropoulos, Grčija ▪ Christine Maerkl, mag. psih., klinična psihologinja – psihoterapevtka, v okviru Društva za socialno psihiatrijo P. Sakellaropoulos, Grčija ▪ Michalis Papantonopoulos, psiholog, doktorski kandidat medkulturne socialne psihologije, v okviru Društva za socialno psihiatrijo P. Sakellaropoulos, Grčija ▪ Dr. Maria Herczog, strokovnjakinja za varstvo otrok, v okviru Centra za družbene vede, Madžarska
Sodelujoči	Panagiota Fitsiou , mag. psih., Društvo za socialno psihiatrijo P. Sakellaropoulos, Grčija, Vito Krajnik , Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, Slovenija
Pregledovalci	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Natasha Alexopoulou, Center za evropsko ustavno pravo, Grčija ▪ Athina Fragkouli - Sakellaropoulou, predsednica upravnega odbora Društva za socialno psihiatrijo P. Sakellaropoulos, Grčija
Dostopnost	Javno

Kazalo

Kazalo.....	3
Uvod	6
1. Otrokom prijazno pravosodje za otroke žrtve	8
1.1 Kaj je otrokom prijazno pravosodje?	8
1.2 Otrokom prijazno pravosodje za otroke žrtve	8
1.3 Vloga zagovornikov pri izvajanju otrokom prijaznega pravosodja.....	9
2. Pravice otrok žrtev.....	11
2.1 Mednarodna in EU zakonodaja o pravicah otrok žrtev	11
2.2 Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah	12
2.3 EU Direktiva 2012/29 (Pravice žrtev)	16
2.4 Direktiva Sveta 2004/80 (Odškodnina za žrtve).....	20
2.5 EU Direktiva 2011/99 (Evropska odredba o zaščiti)	21
2.6 Direktiva Evropske unije (EU) 2011/92 (o preprečevanju spolnega izkoriščanja otrok)	22
2.7 Direktiva EU 2011/36 (Trgovina z ljudmi)	24
2.8 Evropska konvencija o človekovih pravicah in sodna praksa Evropskega sodišča za človekove pravice.....	26
3. Varovanje otrokovih osebnih podatkov in etične odgovornosti zagovornikov	28
3.1 Razmerje med pravom in etiko	28
3.2 Mednarodni in Evropski pravni okvir.....	28
4. Otroška psihologija in otrokom prijazna komunikacija	40
Razumevanje otroške psihologije	40
4.1 Otroška psihologija.....	40
4.2. Odnos navezanosti med otrokom in staršem (skrbnikom)	44
4.3 Razumevanje, kako družina/družinska dinamika vplivata na otrokov položaj	45
4.4. Celovit pristop k otrokom žrtvam	46
Razumevanje travme.....	47
4.5 Negativne izkušnje v otroštvu	47
4.6 Kaj je travma in kako vpliva na otroke.....	49
4.7 Travma v otroštvu.....	51

4.8 Vpliv zgodnje travme na spomin, pričevanje in sodelovanje	52
Komunikacija in pristop, ki upošteva travme	54
4.9 Smernice za odvetnike o otrokom prijazni komunikaciji	54
4.10 Vzpostavljanje odnosa z otrokom	57
4.11 Izvajanje pristopa, ki upošteva travme	60
4.12 Kako ravnati in česa se izogibati pri otroku prijaznem komuniciranju	62
Raznolikost v komunikaciji, ki je otrokom prijazna.....	67
4.13 Obravnavanje večkratne viktimizacije: izpostavljenost večkratnim ali dolgotrajnim negativnim izkušnjam v otroštvu.....	67
4.14 Komunikacija z otroki iz različnih kulturnih okolij: razumevanje kulturne raznolikosti in razlik, medkulturna komunikacija in kulturna raznolikost	70
4.15 Prepoznavanje in obravnavanje spolne diskriminacije, nasilja na podlagi spola, uporaba medsektorskega pristopa v komunikaciji.	72
4.16 Komunikacijski pristopi z otroki s posebnimi potrebami	75
5. Krepitev sodelovanja na področju zaščite otrok in podpore žrtvam.....	78
5.1 Pregled stanja – akterji, ki sodelujejo na področju zaščite otrok in podpore žrtvam – vloga in naloge posameznih sektorjev in akterjev.....	78
5.2 Pomembna vloga korporacije med akterji v primerih z otroci žrtvami.....	81
1. Pristop osredotočen na otroka	85
2. Preprečevanje vrzeli in ponavljanja	85
3. Odziv na podlagi travme	85
4. Izboljšanje izidov primerov	86
5. Vzpostavljanje zaupanja med otroci in družinami.....	86
6. Odgovornost med strokovnjaki	86
5.3 Model Barnahus	86
5.4 Podpora žrtvam v EU in sodelujoče države.....	91
5.5 Priporočila glede politik za celostno zaščito otrok in otrokom prijaznega pravosodja	93
Viri	97
Modul 1.....	97
Modul 2.....	97
Modul 3.....	97
Modul 4.....	98

Modul 5.....103

Uvod

Ta *priročnik za odvetnike* je namenjen krepitvi zmogljivosti pravnih strokovnjakov za učinkovito zastopanje otrok, ki so žrtve kaznivih dejanj. Ob priznavanju posebne ranljivosti in pravic otrok, ki so žrtve kaznivih dejanj, je cilj usposabljanja opremiti zagovornike s specializiranim znanjem, praktičnimi spretnostmi in ustreznimi orodji, potrebnimi za zagovarjanje in varstvo najboljših interesov otrok v pravosodnem sistemu.

Zagovorniki, ki delajo z otroškimi žrtvami, se morajo spoprijemati z zapletenimi pravnimi, psihološkimi in socialnimi razsežnostmi. Ta paket usposabljanja obravnava te izzive s ponudbo celovite vsebine, ki združuje ključna tematska področja, kot so razvoj otrok, prakso, ki upošteva travme, in mednarodnopravne standarde, s praktičnimi nasveti za otrokom prijazno komunikacijo, etično zastopanje in meddisciplinarno sodelovanje. Paket je zasnovan tako, da je zanimiv in neposredno uporaben v praksi.

Ta priročnik za usposabljanje je rezultat sodelovanja petih partnerskih organizacij iz Grčije, Bolgarije, Slovenije in Madžarske, razvit v okviru projekta FOSTER – Spodbujanje otrokom prijaznih pravnih okolij prek sodelovalnih mrež, sofinanciranega iz programa Pravosodje Evropske unije (JUST-2023-JACC-EJUSTICE/ 101160568).

[Center za Evropsko ustavno pravo – CECL](#), projektni koordinator, je vodilna javna dobrodelna fundacija in raziskovalni inštitut s sedežem v Grčiji. Osredotočajo se na pravičnost in temeljne pravice, demokracijo in javne institucije ter socialno politiko in socialno državo. CECL je izvajalec usposabljanj z bogatimi izkušnjami na področju usposabljanja sodnikov, tožilcev, odvetnikov in drugih pravnih strokovnjakov, ki tesno sodeluje z grško sodno akademijo, odvetniškimi zbornicami in drugimi strokovnimi združenji na nacionalni in evropski ravni. CECL je tudi nacionalna kontaktna točka za FRANET, multidisciplinarno raziskovalno mrežo Agencije Evropske unije za Temeljne Pravice (FRA), in je član Grških Nacionalnih Institucij za Človekove Pravice (NHRI).

[Društvo za socialno psihiatrijo P. Sakellaropoulos - SSP. P. Sakellaropoulos](#) je neprofitna nevladna znanstvena organizacija, ki je bila ustanovljena leta 1986 in v okviru nacionalnega načrta za duševno zdravje „Psychargos“ Ministrstva za zdravje zagotavlja visokokakovostne storitve na področju duševnega zdravja v Grčiji. Osredotoča se na preprečevanje, pravočasno posredovanje, spodbujanje človekovih pravic na področju duševnega zdravja, zagovorništvo in mreženje ter upravlja 35 enot za duševno zdravje v 5 prefekturah, vključno z mobilnimi enotami za duševno zdravje in dnevnimi centri za otroke in odrasle ter rehabilitacijskimi enotami. Prav tako zagotavlja usposabljanje strokovnjakov, vključno z učitelji, sodniki, tožilci, pravnimi strokovnjaki, policisti in novinarji v okviru ozaveščanja skupnosti.

[Center za preučevanje demokracije – CSD](#) se nahaja v Bolgariji in se že dolgo ukvarja s spodbujanjem otrokovih pravic, s poudarkom na zaščiti pravic otrok, ki so žrtve kaznivih dejanj. V preteklih letih je CSD izvedel obsežne raziskave, razvil priporočila za politike in izvedel programe usposabljanja, namenjene izboljšanju obravnave otrok v pravosodnem

sistemu. Center je bil ključen pri spodbujanju otrokom prijaznega in travm občutljivega pristopa k pravnim postopkom ter zagovarjal reforme za uskladitev nacionalnih praks z mednarodnimi standardi.

[Center za družbene vede, Inštitut za pravne znanosti \(CSS\)](#) na Madžarskem je raziskovalni center za pravne znanosti, ki izvaja teoretične, empirične in primerjalne raziskave. Center izvaja tudi temeljne, aplikativne in primerjalne raziskave na teh področjih ter svoje znanstveno delo opravlja neodvisno od političnega vpliva.

[Inštitut za Kriminologijo \(IK\)](#) na Pravni fakulteti v Ljubljani je organizacija, ki je bila kot prvi kriminološki inštitut v nekdanji Jugoslaviji ustanovljena leta 1954. Od ustanovitve so njegove glavne dejavnosti raziskovanje, poučevanje, razširjanje informacij ter organizacija knjižnice in dokumentacijske službe.

Vsebina tega priročnika za usposabljanje ponuja tudi izčrpna navodila o pomembnih temah, kot so:

- **Otrokom prijazno pravosodje in pravice otrok žrtev** z poudarkom na mednarodnem in evropskem zakonodajnem okvirju.
- **Zaščita osebnih podatkov otrok in etične odgovornosti pravnikov** pri delu z mladostniki;
- **Osnove otroške psihologije** in praktične tehnike otrokom prijazne komunikacije, ki zagotavljajo spoštljive, učinkovite in ne-travmatične interakcije; in
- Pomen **medinstitucionalnega sodelovanja** pri obravnavanju primerov, v katere so vpleteni otroci, in promoviranje celostnega in usklajenega odziva med sektorji.

Cilj tega priročnika za usposabljanje je zagovornikom zagotoviti znanje in spretnosti za uporabo otrokom prijaznih pravnih standardov, spoštovanje otrokovih pravic, varstvo otrokovih osebnih podatkov in upoštevanje najvišjih etičnih in strokovnih standardov. Zagovorniki bodo imeli tudi priložnost razviti bistvene spretnosti za učinkovito in empatično komuniciranje z otroki, razumevanje psiholoških učinkov travme in sodelovati v usklajenih, multiinstitucionalnih odzivih. Končni cilj tega paketa usposabljanja je podpreti razvoj bolj odzivnega, zaščitnega in otrokom prijaznega pravosodnega sistema, ki daje prednost varnosti, dostojanstvu in dobrobiti vsem otrokom, vključenim v kazenske postopke.

1. Otrokom prijazno pravosodje za otroke žrtve

Avtorica:

Iliana Boycheva, analitičarka, doktorska kandidatka iz prava EU, v okviru Centra za preučevanje demokracije, Bolgarija

1.1 Kaj je otrokom prijazno pravosodje?

Otrokom prijazno pravosodje je pravosodni sistem, ki je zasnovan, deluje in se ocenjuje z vidika otroka. Zagotavlja, da so pravni postopki, v katere so vključeni otroci, prilagojeni njihovi starosti in zrelosti, spoštujejo njihove pravice in spodbujajo njihovo dobrobit. Koncept je zakoreninjen v Konvenciji ZN o otrokovih pravicah (KOP) in je nadalje razvit v Smernicah Sveta Evrope o otrokom prijaznem pravosodju. Velja za vse stopnje in vse vrste postopkov – kazenske, civilne, upravne – in za vse otroke, bodisi kot žrtve, priče, storilce kaznivih dejanj ali stranke v družinskopravnih zadevah.

V osnovi se otrokom prijazno pravosodje ravna po štirih temeljnih načelih

1. **Sodelovanje:** Otroci imajo pravico, da svobodno izražajo svoja mnenja o vseh zadevah, ki jih zadevajo, in da se ta mnenja jemljejo resno. Pravni strokovnjaki morajo ustvariti varno in podporno okolje, v katerem se otroci lahko izrazijo.
2. **Korist otroka:** Korist otroka mora biti glavno merilo pri vseh pravnih odločitvah. To zahteva skrbno, individualizirano ocenjevanje, ne pa predpostavke, ki temeljijo na starosti ali kategoriji.
3. **Dostojanstvo:** Otroke je treba obravnavati s spoštovanjem in obzirnostjo. Pri vsakem koraku je treba upoštevati njihovo zasebnost, čustveno dobrobit in potrebo po varnosti.
4. **Prepoved diskriminacije:** Vsak otrok mora imeti enak dostop do pravnega varstva, ne glede na spol, invalidnost, etnično pripadnost, status priseljenca ali socialno ozadje.

Ta načela niso abstraktna – njihov namen je usmerjati pravno prakso in ravnanje profesionalcev. Njihovo izvajanje je odvisno od tega, kako odvetniki in sodniki razlagajo svojo vlogo v odnosu do otrok.

1.2 Otrokom prijazno pravosodje za otroke žrtve

Ko otroci postanejo žrtve kaznivih dejanj – bodisi nasilja, zlorabe, izkoriščanja ali trgovine z ljudmi – se škoda, ki jo utrpijo, pogosto še poveča zaradi njihovega stika s

pravosodnim sistemom. Pripovedovanje travmatičnih izkušenj v sodni dvorani, soočanje z vprašanji več strokovnjakov ali soočanje z zamudami in zapletenosti postopkov lahko poveča otrokovo stisko. Brez ustreznih zaščitnih ukrepov lahko sodni postopek sam povzroči toliko škode kot kaznivo dejanje, ki ga skuša kaznovati.

Otrokom prijazno pravosodje zagotavlja okvir za zmanjšanje teh tveganj. Spodbuja ukrepe, kot so zgodnji dostop do informacij, pravica do pravne pomoči, otrokom prilagojeni razgovori, zaščitni ukrepi med sojenjem in podpora po sojenju. Vendar so ti ukrepi lahko učinkoviti le, če strokovnjaki, ki jih izvajajo, razumejo tako pravne kot psihološke potrebe otroka.

1.3 Vloga zagovornikov pri izvajanju otrokom prijaznega pravosodja

Odvetniki imajo osrednjo vlogo pri uresničevanju otrokom prijaznega pravosodja. Njihova odgovornost presega pravno zastopanje – pogosto so prvi stik otroka s pravosodnim sistemom, njihov način komuniciranja, priprave in zagovarjanja pa lahko oblikuje celotno izkušnjo otroka s pravosodjem.

Odvetnik, usposobljen za zastopanje otrok, razume, da učinkovito zastopanje otroka ne pomeni le pravne natančnosti, ampak tudi komunikacijo, zaupanje in opolnomočenje. Pri zastopanju otrok žrtev to pomeni:

- Komuniciranje na način, ki je primeren za otroke: pravni jezik je treba prevesti v izraze, ki jih otrok razume. To otrokom pomaga vedeti, kaj lahko pričakujejo, in zmanjša strah ali zmedo.
- Zagotavljanje informiranega soglasja in sodelovanja: otroci morajo biti obveščeni o pravnem postopku in imeti resnične možnosti, da izrazijo svoje želje in skrbi.
- Gradnja zaupanja: Mnogi otroci žrtve so doživeli izdajo ali so bili oškodovani s strani odraslih. Zmožnost odvetnika, da vzpostavi odnos in zagotovi zaupanje, je ključna z otrokovo pripravljenost sodelovati s pravnim sistemom.
- Zaščita otrokovih pravic med postopkom: To vključuje zagovarjanje postopkovnih prilagoditev (kot so nejavna zaslišanja, videoposnetki pričevanj ali prisotnost otrokovega zaupnika) in zagotavljanje, da otrok ni izpostavljen agresivnemu ali neprimernemu zasliševanju.
- Uravnoteženje pravne strategije z otrokovo dobrobitjo: Odvetniki morajo morda oceniti, ali je nadaljevanje določenih vrst zasliševanja ali pritožba na odločbo v najboljšem interesu otroka, tako v pravnem kot čustvenem smislu.

Odvetniki imajo ključno vlogo pri zagotavljanju, da otrokom prijazno pravosodje ni le načelo, ampak tudi živeta realnost. Kot pravni strokovnjaki, ki so najbolj neposredno odgovorni za svetovanje, obveščanje in zagovarjanje strank, so odvetniki v edinstvenem položaju, da lahko varujejo otrokove pravice na vseh stopnjah pravnega postopka. Za otroke, ki so žrtve kaznivih dejanj, so odvetniki pogosto prvi in najzanesljivejši odrasli, ki jih vodijo skozi pravosodni sistem, ki se jim lahko zdi zastrašujoč, tuj ali nevaren.

Otrokom prijazen odvetnik se zaveda, da otroci niso le pasivni prejemniki zaščite, ampak aktivni nosilci pravic, ki si zaslužijo, da se jih posluša, spoštuje in vključi v odločitve, ki jih zadevajo. To zahteva več kot le pravno znanje; zahteva sposobnost učinkovite komunikacije z otroki, gradnje zaupanja in zagovarjanja na način, ki temelji na pravicah in je obveščen o travmah.

Pri zastopanju otrok žrtev morajo odvetniki znati pravne postopke pojasniti v jeziku, ki ga otrok razume, jim pomagati pri pripravi na težke trenutke – na primer na zaslišanje – ter mu zagotoviti, da se med celotnim postopkom počuti obveščene in podprte. Vloga odvetnika obsega tudi prepoznavanje trenutkov, ko so potrebne posebne postopkovne prilagoditve za zaščito otroka pred sekundarno viktimizacijo, kot so zahteva za pričevanje prek videopovezave, izogibanje nepotrebni ponavljanju intervjujev ali usklajevanje s psihosocialnimi podpornimi službami.

Poleg neposrednega dela z otroki imajo odvetniki pomembno vlogo tudi kot pooblaščenca znotraj pravosodnega sistema. To pomeni, da morajo izpodbijati prakse, ki lahko škodujejo otrokom, si prizadevati za postopkovno pravičnost in zagotoviti, da so mnenja in koristi otroka jasno in prepričljivo predstavljeni. To vključuje tudi prepoznavanje, kdaj je treba pravno strategijo ublažiti z etično presojo, na primer s svetovanjem proti pravnim potekom, ki bi otroka lahko izpostavili nepotrebni škodi ali zamudi.

Odvetniki, ki delujejo na področjih zunaj kazenskega pravosodja – kot so družinsko pravo, zaščita otrok, priseljevanje ali civilno odškodnino – so enako pomembni za izvajanje otrokom prijaznega pravosodja. Ne glede na to, ali svetujejo otroku, ki je v rejništvu, ga zastopajo v sporu o varstvu in vzgoji ali podpirajo mladoletnika brez spremstva v postopku za pridobitev azila, morajo biti odvetniki usposobljeni za uporabo enakih načel, ki upoštevajo otrokove potrebe. To vključuje zagotavljanje, da se mnenja otroka resno upoštevajo, da se njihove pravice dosledno zagovarjajo in da pravni ukrepi ne povečujejo njihove ranljivosti.

Tudi kadar odvetniki zastopajo odrasle stranke, lahko njihove odločitve in ravnanje vplivajo na otroke – zlasti v družinskih sporih, primerih nasilja v družini ali primerih, v katerih otroci nastopajo kot priče. Zato je bistveno, da se otrokom prijazna perspektiva vključi v vsa področja pravne prakse. To zahteva zavestno zavezanost spoštovanju otrokovih pravic, tudi kadar otroci niso primarne stranke, in razumevanje, kako pravni postopki in odločitve vplivajo na otrokovo življenje.

Da bi se te prakse sistematično vpeljale v celotno pravno stroko, mora biti otrokom prijazno sodstvo sestavni del pravnega izobraževanja in strokovnega usposabljanja. Le s strukturiranim, kakovostnim usposabljanjem pravniki pridobijo ne le tehnično znanje, temveč tudi občutljivost in samozavest, potrebno za učinkovito delo z otroki in za otroke. Usposabljanje pravnikom omogoča tudi prostor za kritično refleksijo, kjer lahko pravniki analizirajo svoja prepričanja, prilagajajo način komuniciranja ter k vsakemu otroku pristopijo ne kot k pravnemu problemu, ki ga je treba rešiti, temveč kot k osebi, ki jo je treba spoštovati.

2. Pravice otrok žrtev

Avtorja:

Lora Briški, asistentka na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, v okviru Inštituta za kriminologijo, Slovenija

Miha Hafner, docent na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, v okviru Inštituta za kriminologijo, Slovenija

2.1 Mednarodna in EU zakonodaja o pravicah otrok žrtev

Raziskave so pokazale, da so otroci v kazenskih postopkih še posebej ranljivi za stres in nadaljnjo viktimizacijo. Okolje in jezik kazenskih postopkov sta zasnovana za odrasle, zato je za mladoletnike še posebej težko pričati o travmatičnih dogodkih pred neznanimi osebami. Dolgorajni postopki in ponavljajoče se zaslišanja še dodatno poslabšajo negativno izkušnjo otroka. Vendar pa je v kazenskih postopkih mogoče sprejeti številne zaščitne ukrepe, ki zmanjšujejo otrokovo izpostavljenost stresu. Prav zato različni mednarodni pravni akti urejajo različne vidike otrokom prijaznega pravosodja. Ti akti določajo pravice otrok v kazenskih in drugih povezanih postopkih ter obveznosti državnih organov in drugih akterjev v postopkih, v katerih sodelujejo otroci. V nadaljevanju tega poglavja so na kratko predstavljeni te mednarodni pravni akti.

Razen Konvencije ZN o otrokovih pravicah, ki je konvencija Združenih narodov, so vsi drugi obravnavani dokumenti direktive EU. Pravne vire EU sestavljajo primarna in sekundarna zakonodaja. Primarna zakonodaja obsega zavezujoče pogodbe med državami članicami, ki so Pogodba o Evropski uniji (PEU) in Pogodba o delovanju Evropske unije (PDEU).

Del primarnega prava EU je tudi Listina Evropske unije o temeljnih pravicah. Listina zajema seznam pravic, ki pripadajo vsem osebam v EU in jih je treba spoštovati pri uporabi prava EU. Za obravnavano temo je pomembno, da 24. člen Listine določa pravice otrok. Določbe tega člena temeljijo na Konvenciji ZN otrokovih pravicah.

24. člen Listine Evropske unije o temeljni pravicah

1. Otroci imajo pravico do potrebnega varstva in skrbi za zagotovitev njihove dobrobiti. Svoje mnenje lahko svobodno izražajo. Njihovo mnenje se upošteva v stvareh, ki jih zadevajo, v skladu z njihovo starostjo in zrelostjo.
2. Pri vseh ukrepih javnih organov ali zasebnih ustanov, ki se nanašajo na otroke, se morajo upoštevati predvsem koristi otroka.
3. Vsak otrok ima pravico do rednih osebnih odnosov in neposrednih stikov z obema staršema, če to ni v nasprotju z njegovimi koristmi.

Sekundarno pravo EU izhaja iz načel in ciljev pogodb in Listine. Dve najpomembnejši vrsti sekundarnega prava EU sta uredbe in direktive. Uredbe so zavezujoče v celoti. Ko začnejo veljati, se neposredno in enotno uporabljajo v vseh državah članicah EU. Ni jih treba prenesti v nacionalno pravo.

Direktive pa državam članicam EU določajo zavezujoče cilje za doseganje konkretnih rezultatov. Države članice pa so svobodne pri izbiri načina za doseganje teh ciljev. Zahteve direktiv morajo vnesti v nacionalno pravo (prenos). To pomeni, da so pravice in obveznosti iz direktiv EU, povzete v tem poglavju, navedene v nacionalnih zakonih držav članic, na primer v kazenskem postopkovnem zakoniku posamezne države članice.

2.2 Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah

Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah (KOP), sprejeta leta 1989, je pravno zavezujoča mednarodna pogodba, ki določa civilne, politične, gospodarske, socialne in kulturne pravice otrok. Določa ključna načela, kot so korist otroka, nediskriminacija, pravica do preživetja in razvoja ter pravica biti slišan. Vse države podpisnice morajo sprejeti zakonodajne in upravne ukrepe za zaščito otrokovih pravic in zagotovitev njihovega blaginje.

Štiri vodilna načela Konvencije Združenih narodov o otrokovih pravicah (KOP)

KOP temelji na štirih načelih, ki oblikujejo razlago in izvajanje vseh drugih pravic:

- Prepoved diskriminacije / enakost (člen 2)
- Korist otroka (člen 3)
- Pravica do življenja in razvoja (člen 6)
- Pravica biti slišan (člen 12)

Prepoved diskriminacije/ Enakost

Pravice, navedene v KOP, morajo biti zagotovljene vsakemu otroku v državi brez kakršne koli diskriminacije. To velja ne glede na raso, barvo kože, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, nacionalno, etnično ali socialno poreklo, premoženje, invalidnost, rojstvo ali drug status otroka ali njegovih staršev ali zakonitih skrbnikov (člen 2/1).

Države morajo otroke varovati pred vsako obliko diskriminacije ali kaznovanja na podlagi statusa, dejavnosti, izraženih mnenj ali prepričanj otrokovih staršev, zakonitih skrbnikov ali družinskih članov (člen 2/1).

Koristi otroka

Pri sprejemanju ukrepov v zvezi z otroki – bodisi s strani sodišč, socialnih institucij ali drugih organov – je treba najprej upoštevati najboljše interese otrok (korist otroka). S tem se otroku zagotovi podporno okolje, ko je vključen v pravne postopke (člen 3/1).

Pojem najboljše koristi otroka obsega tri ključne vidike. Prvič, predstavlja vsebinsko pravico – vsak otrok ima pravico, da se njegova korist oceni in upošteva kot glavno merilo pri vseh odločitvah, ki ga zadevajo, pri čemer je ta pravica tudi sodno izvršljiva. Drugič, deluje kot temeljno pravno načelo, ki zahteva, da se v primerih, ko zakoni dopuščajo več razlag, izbere tista, ki najbolj služi interesom otroka, v skladu s KOP in njenimi izbirnimi protokoli. Tretjič, gre za postopkovno pravilo, ki zahteva, da vse odločitve, ki zadevajo otroke, vključujejo oceno njihovega potencialnega vpliva in zagotavljajo postopkovna jamstva. Organi morajo take odločitve utemeljiti tako, da jasno pokažejo, kako so bili upoštevane koristi otroka, katera merila so bila uporabljena in kako so bila uravnotežena z drugimi dejavniki.

Pojem koristi otroka je usmerjen v zaščito celostne fizične, psihične, moralne in duhovne integritete otroka ter v ohranjanje njegovega človeškega dostojanstva. Pomen tega kompleksnega cilja je treba določiti v vsakem posameznem primeru. S pomočjo razlage in uporabe člena 3(1) v povezavi z drugimi določbami KOP lahko strokovnjaki, kot so sodniki, odvetniki in socialni delavci, temu pojmu dajo praktični pomen. Načelo koristi otroka je prožno in ga je treba prilagoditi posebnim razmeram, potrebam in okoliščinam vsakega otroka. V posameznih primerih ga je treba oceniti na podlagi konkretnih okoliščin zadevnega otroka.¹

Pravica do življenja in razvoja

Države morajo priznati vsakemu otroku prirojeno pravico do življenja in sprejeti vse možne ukrepe za zagotovitev preživetja in razvoja otroka (člen 6).

Pravica biti slišan

Vsak otrok, ki je sposoben oblikovati lastno mnenje, ima pravico svobodno izraziti svoje mnenje o vseh zadevah, ki ga zadevajo. Mnenju otroka je treba pripisati ustrezno težo glede na njegovo starost in zrelost (člen 12/1).

¹ General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (čl. 3, para. 1), dostopno na: <https://www.refworld.org/legal/general/crc/2013/en/95780>

- Otrok ima pravico biti slišan v vseh sodnih in upravnih postopkih, ki ga zadevajo (člen 12/2). To se lahko izvede neposredno ali prek zastopnika ali ustreznega organa, v skladu s postopkovnimi pravili nacionalnega prava.
- Izražanje mnenja je otrokova pravica, ne dolžnost. Države morajo zagotoviti, da otrok prejme vse potrebne informacije in usmeritve za sprejemanje odločitev, ki so v njegovo največjo korist.²
- Ta pravica je med štirimi vodilnimi načeli KOP, ker priznava otroke kot nosilce pravic³

Spoštovanje vlog staršev in skupnosti

Države morajo spoštovati odgovornosti, pravice in dolžnosti zakonitih zastopnikov otroka, pri tem pa upoštevati otrokove nenehno razvijajoče se sposobnosti pri uveljavljanju pravic iz Konvencije (člen 5).

Zagotavljanje informacij v primeru odtujitve

Kadar je otrok ločen od enega ali obeh staršev zaradi ukrepov države, kot sta odvzem prostosti ali izgon, mora država na zahtevo zagotoviti bistvene informacije o kraju bivanja odsotnega člana, če taka zahteva ne škoduje blaginji otroka. Informacije lahko zahteva otrok za odsotnega starša ali starš za ločenega otroka (informacije lahko zahtevajo tudi drugi člani družine)(člen 9/4).

Svoboda izražanja

Otrok ima pravico do svobode izražanja, vključno s svobodo iskanja, prejemanja in širjenja informacij (vključno z idejami) vseh vrst prek vseh medijev po lastni izbiri. Omejitve te pravice se lahko uvedejo le, če so predpisane z zakonom in so nujne za zaščito:

- pravic ali ugleda drugih, ali
- državne varnosti, javnega reda, javnega zdravja ali morale (člena 13/1 in 13/2).

Dostop do informacij preko množičnih medijev

Mediji imajo ključno vlogo pri zagotavljanju, da imajo otroci dostop do informacij/gradiva iz nacionalnih in mednarodnih virov (zlasti če so namenjeni njihovemu socialnemu, duhovnemu ali kakršnemu koli drugemu izboljšanju zdravja).

² General comment no. 12 (2009), The right of the child to be heard, dostopno na: <https://digitallibrary.un.org/record/671444?v=pdf> (Dostopano 5. 6. 2025).

³ General comment no. 12 (2009), The right of the child to be heard, dostopno na: <https://digitallibrary.un.org/record/671444?v=pdf> (Dostopano 5. 6. 2025).

Zato morajo države spodbujati javna občila, da delijo informacije in gradivo, ki koristi razvoju otrok, ter zagotoviti, da mediji upoštevajo jezikovne potrebe otrok iz manjšinskih ali avtohtonih skupin (člen 17).

Zaščita pred nasiljem in zlorabo

Države so dolžne sprejeti ustrezne ukrepe za zaščito otroka pred vsemi oblikami fizičnega/psihičnega nasilja, poškodbami in zlorabami, medtem ko je v varstvu osebe, ki je pooblaščen za skrb za otroka, vključno z njegovim pravnim zastopnikom. Ukrepi lahko vključujejo zakonodajne, upravne ali izobraževalne ukrepe (člen 19).

Informirano soglasje pri posvojitvah

Pri sprejemu v posvojitev je izredno pomembno, da so sorodniki, če je to potrebno, dali informirano soglasje (člen 21/1/a).

Podpora otrokom beguncem

Otrokom, ki zaprosijo za status begunca, mora država pomagati pri pridobivanju potrebnih informacij za združitev z družino (člen 22/2).

Zaščita pred izkoriščanjem

Države so dolžne zaščititi otroke pred vsako obliko izkoriščanja, ki bi lahko škodovala njihovemu blagostanju. Ta zaščita se razteza tudi na pravne postopke in zagotavlja podporno okolje med sodnimi postopki (člen 36).

Rehabilitacija in socialna reintegracija otrok žrtev

Države pogodbenice morajo sprejeti ustrezne ukrepe za spodbujanje kakršne koli oblike okrevanja in socialne reintegracije otrok žrtev. To okrevanje in ponovno vključevanje mora potekati v ustreznem okolju (člen 39)

Pravice otrok, ki so domnevno, obtoženi ali spoznani za kršitelje kazenskega zakonika

Vsak otrok, ki je osumljen, obtožen ali spoznan za krivega kaznivega dejanja, mora biti obravnavan na način, ki spoštuje njegovo dostojanstvo in vrednost. Takšna obravnava mora krepiti otrokovo spoštovanje človekovih pravic in svoboščin drugih, ob upoštevanju njegove starosti in potrebe po podpori pri ponovni vključitvi v družbo in njegovi konstruktivni vlogi v njej. Države morajo vsakemu otroku, ki je osumljen ali obtožen kršitve zakona, zagotoviti naslednjo zaščito:

- hitro in jasno obveščanje o obtožbah proti njim, kadar je to primerno, prek staršev/zakonitih skrbnikov,
- dostop do pravne pomoči pri pripravi in obrambi,
- pravočasna in nepristranska zaslivanja v podporni okolici v prisotnosti pravne pomoči, razen če to ni v korist otroka (ob upoštevanju njegove starosti/razmer/razmer njegovih staršev ali zakonitih skrbnikov),
- zaščito pred prisilnim pričanjem ali priznanjem.

Zasebnost je treba varovati v vseh fazah postopka (člena 40/1, 40/2/b).

Države spodbujajo razvoj zakonov, postopkov, institucij in organov prilagojenih otrokom, ki so domnevno storili kazniva dejanja, vključno z določitvijo minimalne starosti za kazensko odgovornost in preučitvijo alternativnih ukrepov namesto formalnih sodnih postopkov. Države morajo ponuditi alternative institucionalnemu varstvu, kot so svetovanje, pogojni odpust, rejništvo in izobraževalni programi, da se otrokom zagotovi obravnava, ki je primerna za njihovo dobrobit in naravo kaznivega dejanja (člen 40/3).

2.3 EU Direktiva 2012/29 (Pravice žrtev)

Direktiva 2012/29/EU določa minimalne standarde za pravice, podporo in zaščito žrtev kaznivih dejanj v EU. Zagotavlja, da so žrtve prepoznane, obravnavane s spoštovanjem in dostojanstvom ter da prejmejo ustrezne informacije, zaščito in podporo, prilagojeno njihovim posameznim potrebam. Direktiva podeljuje pravice, kot so pravica do obveščeniosti, sodelovanja v kazenskem postopku in dostopa do podpornih storitev za žrtve. Prav tako določa posebno zaščito za ranljive žrtve, vključno z otroki in žrtvami spolnega nasilja.

Pravica do informacij, podpore, zaščite in sodelovanja

Žrtve, vključno z otroškimi žrtvami, imajo pravico do informacij, podpore (vključno s pravnim zastopanjem) in zaščite v celotnem kazenskem postopku. Direktiva zagotavlja, da lahko sodelujejo v postopkih (člen 1/1).

Pravice otrok žrtev

Za otroke, ki so žrtve kaznivih dejanj, Direktiva poudarja, da morajo biti njihovi interesi na prvem mestu in se morajo oceniti individualno. Upoštevati je treba otrokovo starost, zrelost, mnenja, potrebe in skrbi, otrok in njegovi zastopniki pa morajo biti obveščeni o posebnih ukrepih in pravicah, ki veljajo za otroke (člen 1/2).

Zagotavljanje informacij in podpore

Pravica razumeti in biti razumljen

- Države morajo zagotoviti, da žrtve razumejo in so razumljene že ob prvem stiku s pristojnim organom v kazenskem postopku, tudi kadar informacije posreduje organ (člen 3/1).
- Komunikacija z žrtvijo mora potekati v preprostem in dostopnem jeziku – posebno pozornost je treba nameniti starosti otroka-žrtve, da se zagotovi ustrezna obveščенost in podpora v pravnem postopku (člen 3/2).
- Če žrtev potrebuje pomoč za razumevanje ali za to, da je razumljena, morajo države članice omogočiti spremstvo osebe po lastni izbiri ob prvem stiku s pristojnim organom, razen če bi bilo to v nasprotju z interesi žrtve ali bi motilo postopek (člen 3/3). Tako se spoštuje pravica do obveščенosti in razvijajoča se sposobnost otroka za sodelovanje v postopku.

Pravica do ozaveščенosti in prevoda

Žrtve morajo že ob prvem stiku z organi prejeti ključne informacije, vključno z informacijami (člen 4/1):

- o vrstah pomoči (medicinska, psihološka, nastanitev),
- o postopkih vložitve prijave in njihova vloga v postopku,
- o dostopu do zaščitnih ukrepov,
- o dostopu do pravnega svetovanja, pravne pomoči in drugih oblik pomoči,
- o dostopu do odškodnine,
- o možnosti prevajanja in tolmačenja,
- o posebnih ukrepi za žrtve iz drugih držav članic,
- o možnosti pritožbe v primeru kršitve pravic,
- o kontaktnih podatki za komunikacijo glede njihovega primera,
- storitvah restorativne pravičnosti,
- o informacijah glede povrnitve nastalih stroškov tekom postopka .

Raven podrobnosti mora biti prilagojena potrebam in osebnim okoliščinam (z ozirom na starost otroka in njegovo sposobnost sodelovanja v postopku). Dodatne informacije se lahko posredujejo tudi kasneje (člen 4/2). Če žrtev ne razume jezika pristojnega organa, ji mora biti na njeno zahtevo zagotovljeno brezplačno tolmačenje v kazenskem postopku. To vključuje vsaj vsa zaslišanja pred preiskovalnimi ali sodnimi organi, tudi policijsko zasliševanje, kakor tudi sodelovanje na obravnavah in drugih vmesnih zaslišanjih (člen 7/1). Žrtve imajo tudi pravico do brezplačnih pisnih prevodov bistvenih informacij o

uvajavljanju pravic v jezik, ki ga razumejo, in če to zahtevajo. To vključuje vsaj končne odločbe, s katerimi se zaključi kazenski postopek, in povzetek obrazložitve za odločitev (razen pri poroti ali kadar so razlogi zaupni) (člen 7/3).

Sodelovanje v kazenskem postopku

Pravica biti slišan in predložiti dokazov

Žrtve morajo imeti možnost, da so slišane in predložijo dokaze v kazenskem postopku. Pri otrocih žrtvah je treba upoštevati njihovo starost in zrelost ter s tem pravico do informacij in postopno razvijajočo se sposobnost za sodelovanje (člen 10/1).

Zaščita v okviru storitev restorative pravičnosti

Države morajo zagotoviti varovalke za zaščito žrtev, zlasti otrok, pred sekundarno viktimizacijo in povračilnimi ukrepi, ko sodelujejo v storitvah obnovitvene pravičnosti (člen 12/1). Storitve se lahko uporabi le, če je to v otrokovo korist, in če so zagotovljeni naslednji pogoji:

- Prostovoljno sodelovanje: žrtve se morajo prostovoljno odločiti za sodelovanje, pri čemer imajo vedno možnost kadarkoli odstopiti.
- Celovite in nepristranske informacije: žrtve morajo prejeti nepristranske informacije o postopku in možnih izidih.
- Priznanje s strani storilca: storilec mora priznati osnovna dejstva primera.

Pravica do pravne pomoči

Žrtve, ki so stranke v kazenskem postopku, imajo pravico do pravne pomoči (člen 13).

Zaščita pred sekundarno viktimizacijo

Ne da bi s tem posegali v pravice obrambe, je treba žrtve in njihove družinske člane zaščititi pred sekundarno ali ponavljajočo se viktimizacijo, zastraševanjem, povračilnimi ukrepi ter tveganji čustvene in psihološke škode. Njihovo dostojanstvo mora biti varovano pri zaslišanjih in pričanjih (člen 18).

Varstvo zasebnosti

Treba je sprejeti ustrezne ukrepe za varstvo zasebnosti žrtve in njene družine. Posebna skrb mora biti namenjena otrokom, države pa lahko sprejmejo zakonite ukrepe, da

preprečijo javno razkritje informacij, ki bi lahko privedle do identifikacije otroka žrtve (člen 21/1).

Individualna ocena žrtev za ugotovitev, če imajo posebne potrebe po zaščiti

Za zagotovitev varnosti žrtev in varnega okolja v postopku morajo biti žrtve deležne individualne ocene, s katero se ugotovijo posebne potrebe po zaščiti. Na podlagi te ocene lahko prejmejo posebne ukrepe iz razloga ranljivosti sekundarne viktimizacije, zastraševanja in povračilnih ukrepov (člen 22/1). Ocena upošteva zlasti: (i) osebne značilnosti žrtve, (ii) vrsto in naravo kaznivega dejanja ter (iii) okoliščine dejanja (člen 22/2). Za vse otroke žrtve se domneva, da imajo posebno potrebo po zaščiti na podlagi njihove ranljivosti. Individualne ocene morajo biti deležni, da se določi obseg zaščite in potrebni ukrepi (člen 22/5).

Posebni ukrepi za otroke žrtve⁴

Ko je otrok žrtev kaznivega dejanja, morajo biti na voljo naslednji zaščitni ukrepi, da se zagotovi primerna oskrba in podpora.

V kazenski preiskavi morajo imeti otroci dostop do naslednjih ukrepov (člena 23/2 in 24):

- Otrokom prijazno okolje: zaslišanja se izvajajo v posebej prilagojenih prostorih.
- Usposobljeni strokovnjaki: zaslišanja izvaja strokovnjak, usposobljen za delo z otroci žrtvami.
- Konstantnost zasliševalcev: kadar je mogoče, naj zaslišanja vodi ista oseba.
- Pristop s obzirom na spol: v primerih spolnega, spolno zaznamovanega ali družinskega nasilja mora zaslišanje, če otrok to želi in če to ne predstavlja ovire za postopek, voditi oseba istega spola.
- Avdiovizualni posnetki zaslišanj: vsa zasliševanja so lahko avdio in vizualno posneta. Taki posnetki so lahko uporabljeni kot dokazi na sodišču.

Med sodnimi postopki so lahko otrokom žrtvam zagotovi naslednje ukrepe (člen 23/1):

- Preprečevanje stika z obdolžencem: ukrepi za preprečitev vizualnega stika med žrtvijo in obdolžencem
- Pričanje na daljavo: ukrepi, ki zagotovijo žrtvam, da pričajo, ne da bi bile prisotne na sodišču, s pomočjo primerne komunikacijske tehnologije.

⁴ To poglavje direktive obravnava ukrepe za zaščito vseh žrtev s posebnimi potrebami po zaščiti. V tem priročniku se osredotočamo na otroke.

- Omejevanje invazivnih vprašanj: ukrepi ki žrtve ščitijo pred nepotrebnimi vprašanji o njenem zasebnem življenju, ki niso povezana z kaznivim dejanjem.
- Izločitev javnosti: ukrepi za preprečevanje prisotnosti javnosti na zaslišanju, da se obvaruje zasebnost otroka.

Poleg tega morajo države članice zagotoviti otrokom žrtvam tudi naslednje (člen 24):

- Imenovanje zastopnika: pristojni organ imenuje zastopnika za otroka med kazensko preiskavo in postopkom:
 - kadar starši ali osebe s starševsko odgovornostjo ne morejo zastopati otroka zaradi konflikta interesov,
 - če je otrok žrtev brez spremstva oz. ločen od družine.
- pravico do zastopanja: Če ima otrok pravico do zastopnika, jim pripada tudi pravno svetovanje in zastopanje v njihovem imenu. To je na voljo v postopkih, kjer obstaja konflikt med njihovimi interesi in interesi staršev oz. oseb s starševsko dolžnostjo. (Člen 24/1c).

V dvomu, ali je žrtev otrok, se za namene direktive šteje, da je žrtev otrok in uživa vse pravice in ugodnosti otrok žrtev iz direktive (člen 24/2).

2.4 Direktiva Sveta 2004/80 (Odškodnina za žrtve)

Direktiva Sveta 2004/80/ES zagotavlja, da imajo vsi prebivalci EU dostop do pravičnega in ustreznega nadomestila za naklepna nasilna kazniva dejanja, storjena v drugi državi članici. Vsaka država članica mora vzpostaviti nacionalni sistem odškodnin za take žrtve. Direktiva tudi vzpostavlja sistem sodelovanja med nacionalnimi organi, da se žrtvam pomaga pri vložitvi zahtevkov za odškodnino v drugi državi. Standardni postopki in določene kontaktne točke poenostavljajo komunikacijo in obravnavanje čezmejnih zahtevkov. Končno direktiva spodbuja enakopraven dostop do pravnega varstva za žrtve v vsej EU, ne glede na to, kje je bilo kaznivo dejanje storjeno.

Čeprav otroci žrtve v direktivi niso posebej omenjeni, so zajeti kot žrtve nasilnih naklepnih kaznivih dejanj, storjenih v drugi državi članici EU.

Pravica do pravične in primerne odškodnine (člen 1)

Vse žrtve nasilnih namernih kaznivih dejanj, storjenih v drugi državi članici EU, imajo pravico zaprositi za pravično in primerno odškodnino od države, v kateri je bilo kaznivo dejanje storjeno.

Nacionalni odškodninski sistemi (člen 12)

Vsaka država članica EU mora imeti vzpostavljen sistem, ki zagotavlja, da žrtve nasilnih kaznivih dejanj v njihovi državi prejmejo pravično in primerno odškodnino, ne glede na to, od kod žrtev prihaja. Pravila za prejemanje odškodnine v čezmejnih primerih temeljijo na sistemu odškodnin, ki ga ima vsaka država za žrtve nasilnih kaznivih dejanj, storjenih na njenem ozemlju.

Sodelovanje med državami članicami (člena 3 in 5)

Države članice morajo imenovati pomožne in organe za odločanje, da se olajša sodelovanje pri obravnavanju čezmejnih zahtevkov, vključno s pomočjo žrtvam pri vložitvi zahtevkov in izmenjavi potrebnih informacij.

Poenostavljen dostop za žrtve v brezmejnih primerih (člen 1)

Žrtve, ki prebivajo v drugi državi članici kot tisti, v kateri je bilo storjeno kaznivo dejanje, lahko zahtevek vložijo prek organa za pomoč v svoji matični državi, ki ga posreduje organu, pristojnemu za odločanje v državi, v kateri je bilo storjeno kaznivo dejanje.

2.5 EU Direktiva 2011/99 (Evropska odredba o zaščiti)

Direktiva 2011/99/EU o evropskem odredbi o zaščiti omogoča, da se zaščitni ukrep, izdan v eni državi članici EU v kazenskih zadevah, prizna in izvrši v drugi državi članici. Njen cilj je zagotoviti, da žrtve, zlasti žrtve nasilja ali nadlegovanja, ostanejo zaščitene, ko prečkajo meje EU. Direktiva se uporablja za ukrepe, ki omejujejo stik ali bližino osebe do žrtve in zagotavljajo neprekinjeno zaščito. Dopolnjuje Uredbo (EU) št. 606/2013, ki ureja civilne zaščitne ukrepe.

Zahteva za izdajo evropske odredbe o zaščiti

- Evropska odredba o zaščiti (v nadaljnjem besedilu: EPO) se lahko izda le, če je v državi, v kateri je bila izdana, že sprejet zaščitni ukrep. Ta zaščitni ukrep mora vključevati enega ali več od naslednjih ukrepov (člena 5 in 6):
 - prepoved vstopa na določena območja, kjer zaščitena oseba živi ali se zadržuje,
 - prepoved ali omejitev stikov z zaščiteno osebo, vključno s telefonom, elektronsko ali navadno pošto, ali
 - prepoved ali omejitev približevanja zaščiteni osebi na manj kot predpisano razdaljo.
- Zaščitena oseba lahko loži zaprosilo za izdajo EPO bodisi v državi, v kateri se nalog izda (država izdajateljica), ali v državi, v kateri je treba nalog izvršiti (država izvršiteljica). Če je zahteva vložena v državi izvršiteljici, morajo organi v tej državi

zahtevo nemudoma posredovati državi izdaje (člen 6/3). Če ima oseba pravnega zastopnika, lahko ta vložiti zahtevo tudi v njenem imenu (člen 6/6).

Oblika in vsebina Evropske odredbe o zaščiti

EPO mora vsebovati posebne vsebine kot so:

- Če je zaščiteni oseba otrok, mora vsebovati otrokovo identiteto in identiteto njegovega zakonitega zastopnika (člen 7/1a).
- Navedeno mora biti tudi, ali je bila zaščiteni osebi odobrena brezplačna pravna pomoč v državi izdaje, če ima pristojni organ ta podatek na voljo (člen 7/1i).

Ukrepi v državi izvršiteljici

Organ države izvršiteljice mora obvestiti povzročitelja škode, organ države izdajateljice in zaščiteni osebo o vseh ukrepih, sprejetih za zagotovitev zaščite zaščiteni osebe. Naslov zaščiteni osebe se ne sme razkriti osebi, ki povzroča nevarnost, razen če je to potrebno za izvršitev ukrepa (člen 9/3).

Razlogi za nepriznanje evropske odredbe o zaščiti

Država izvršiteljica lahko iz določenih razlogov zavrne izvršitev EPO, med drugim če oseba, ki povzroča nevarnost, ne more biti kazensko odgovorna za dejanje, v zvezi s katerim je bil zahtevan EPO (člen 10/1h).

Kršitev ukrepa

V primeru kršitve ukrepa lahko država izvršiteljica sprejme ukrepe kot so kazenske sankcije (če kršitev predstavlja kaznivo dejanje v državi izvršiteljici), odločitve nekazenske narave in nujni/začasni ukrepi za prenehanje kršitve in s tem zagotovitev podpornega okolja, če je v sodni postopek vključen otrok (člen 11/2).

2.6 Direktiva Evropske unije (EU) 2011/92 (o preprečevanju spolnega izkoriščanja otrok)

Direktiva 2011/92/EU ima za cilj boj proti spolnemu izkoriščanju in spolnim zlorabam otrok ter otroški pornografiji z določitvijo skupnih pravil na ravni EU za kazniva dejanja in kazni. Države članice morajo kriminalizirati različne oblike spolnega izkoriščanja otrok, zagotoviti zaščito žrtev in izboljšati preventivne ukrepe, vključno z odstranjevanjem gradiva s spolnimi zlorabami otrok iz spleta. Direktiva tudi krepi sodelovanje organov pregona in zagotavlja zaščitne ukrepe, kot so podaljšanje zastaralnih rokov, da lahko žrtve poiščejo pravico tudi po doseganju polnoletnosti.

Kriminalizacija različnih oblik spolnega zlorabljanja

Države članice morajo opredeliti kot kazniva in ustrezno kaznovati naslednje skupine ravnanj, opredeljene v direktivi (členi 3, 4, 5, 7):

- spolno zlorabo otrok
- spolno izkoriščanje otrok
- otroška pornografija
- nagovarjanje otrok za spolne namene
- napeljevanje, pomoč in posredovanje ter poskus

Obteževalne okoliščine pri spolnih kaznivih dejanjih zoper otroke

Če oseba v položaju zaupanja (na primer zakoniti zastopnik) stori katero koli od naslednjih kaznivih dejanj, se to šteje za oteževalno okoliščino: otroška pornografija, spolno izkoriščanje, spolna zloraba, napeljevanje, pomoč ter poskus, nagovarjanje otrok za spolne namene (v nadaljnjem besedilu: navedena kazniva dejanja) (člen 9/b).

Preprečevanje ponovnih kaznivih dejanj in zaščita otrok

Ukrepi za preprečevanje ponovnih kaznivih dejanj

Države lahko sprejmejo ustrezne ukrepe, da preprečijo osebam, ki so storila navedena kazniva dejanja, opravljanje kakršnih koli poklicnih dejavnosti, ki vključujejo neposreden in redni stik z otroki. Države morajo zagotoviti, da lahko delodajalci, ki zaposlujejo za taka delovna mesta, zahtevajo informacije o obstoju kazenske obsodbe za navedena kazniva dejanja (člena 10/1 in 10/2).

Prijava suma spolne zlorabe ali spolnega izkoriščanja

Strokovnjaki, ki delajo predvsem z otroki in so zavezani k spoštovanju pravil o zaupnosti, ki jih določa nacionalna zakonodaja, ne smejo naleteti na ovire pri poročanju o primerih, v katerih obstajajo utemeljeni razlogi za domnevo, da je otrok žrtev kaznivih dejanj iz direktive (člen 16/1).

Nudenje podpore in pravne pomoči otrokom, ki so žrtve kaznivih dejanj

Otroci, ki so žrtve kaznivih dejanj iz direktive, morajo prejeti pomoč, vključno s pravnim zastopanjem, pred kazenskim postopkom, med njim in v ustreznem času po njem:

- Posebno pozornost in potrebne ukrepe je treba nameniti žrtvam zlorab v lastni družini (člen 19/1).
- Pomoč ne sme biti pogojena s pripravljenostjo žrtev za sodelovanje v kazenskem postopku (člen 19/2).
- Pravna pomoč se žrtvam zagotovi po individualni oceni posebnih okoliščin vsakega otroka (člen 19/3).

Zaščita otrok žrtev v kazenskih preiskavah in postopkih

Da bi se zagotovilo polno zastopanje interesov otroka, je treba v kazenskih postopkih in preiskavah imenovati posebnega zastopnika, kadar lahko imetniki starševskih pravic nasprotujejo interesom otroka. Enako velja tudi za otroke brez spremstva ali ločene od družine (člen 20/1).

Otrokom, ki so žrtve kaznivih dejanj, je treba nemudoma zagotoviti pravno svetovanje in zastopanje, vključno s podporo za pridobitev odškodnine. Če si otrok pravnega zastopanja ne more privoščiti, mu ga je treba zagotoviti brezplačno (člen 20/2).

Brez poseganja v pravice obrambe morajo države v kazenskih preiskavah za kazniva dejanja, ki jih zajema direktiva, sprejeti ustrezne ukrepe, kot so:

- pogovori z žrtvijo morajo potekati brez neupravičenih zamud po tem, ko so bili dejstva prijavljeni organu,
- po potrebi se razgovori opravijo v prostorih, prilagojenih za ta namen,
- če je mogoče, vse razgovore opravijo iste osebe,
- število zaslišanj se omeji,
- žrtev lahko spremlja njen zakoniti zastopnik ali odrasla oseba po njeni izbiri, razen če je bila v zvezi s to osebo sprejeta utemeljena odločitev, da se to ne sme (člen 20/3).

Zaslišanja otroka žrtve ali, kadar je to primerno, priče navedenih kaznivih dejanj se lahko avdio-vizualno snemajo in uporabijo kot dokazno gradivo v kazenskem postopku (člen 20/4). V kazenskem postopku zaradi navedenih kaznivih dejanj se lahko zaslišanje opravi brez prisotnosti javnosti, žrtev pa se lahko zasliši z uporabo tehnologije v sodni dvorani, ne da bi bila prisotna (člen 20/5). Države članice morajo sprejeti ukrepe za zaščito otrok žrtev, tako da varujejo njihovo identiteto, zasebnost in podobo. To vključuje zagotovitev, da se nobena informacija, ki bi lahko razkrila identiteto otroka, ne razkrije javnosti (člen 20/6).

2.7 Direktiva EU 2011/36 (Trgovina z ljudmi)

Direktiva 2011/36/EU ima za cilj preprečevanje in boj proti trgovini z ljudmi ter zaščito žrtev, zlasti žensk in otrok. Trgovino z ljudmi opredeljuje široko, tako da zajema izkoriščanje

za spolne namene, prisilno delo, suženjstvo in odvzem organov. Direktiva zaostrojuje kazenske sankcije, spodbuja čezmejno sodelovanje in zavezuje države članice k učinkovitemu pregonu kaznivih dejanj. Določa tudi ukrepe za podporo žrtvam, kot so dostop do pravne pomoči, zdravstvene oskrbe in varnega nastanitve, ne glede na pripravljenost žrtve za sodelovanje z organi. Pomembno je, da v celotnem besedilu poudarja pristop, ki temelji na človekovih pravicah, upošteva vidik spola in je usmerjen v otroke.

Ranljivost otrok, ki so žrtve trgovine z ljudmi

Otroci so priznani kot ena izmed najbolj ranljivih skupin (člen 4/2a). Če uradna oseba izkoristi otroka, se to šteje za kaznivo dejanje, za katerega se lahko izreče najvišja kazen najmanj 10 let zapora (člen 4/3).

Pomoč in podpora žrtvam trgovine z ljudmi

Žrtve, ki so bile morda žrtve trgovine z ljudmi, imajo pravico do pomoči in podpore med sodnim postopkom, da se jim zagotovi čim večja varnost in zaščita. Ta podpora jim mora biti zagotovljena takoj, ko pristojni organi utemeljeno sumijo, da je bilo zoper njo storjeno katero koli izmed kaznivih dejanj, povezanih s trgovino z ljudmi (člen 11/1 in 11/2).

Žrtve morajo imeti dostop do življenjskih pogojev, ki jim zagotavljajo dobro počutje in preživetje, in sicer z ukrepi, kot so (i) zagotovitev ustrezne in varne nastanitve ter materialne pomoči in (ii) dostop do informacij in svetovanja (člen 11/5). Organi morajo žrtvam zagotoviti tudi informacije o obdobju za razmislek in okrevanje ter možnosti mednarodne zaščite (člen 11/6). Če ima žrtev posebne potrebe, na primer če je noseča, če ima posebne potrebe zaradi svojega zdravstvenega stanja, invalidnosti, duševne motnje ali resne oblike psihičnega, fizičnega ali spolnega nasilja, ki ga je utrpela, je treba te potrebe upoštevati (člen 11/7).

Dostop do (brezplačne) pravne pomoči

Žrtve imajo nemudoma dostop do pravnega svetovanja in zastopanja, vključno s pomočjo pri uveljavljanju odškodnine. Te storitve so brezplačne, če žrtev nima zadostnih finančnih sredstev (člen 12/2 in 15/2)

Zaščita otrok žrtev

Otroci, ki so žrtve trgovine z ljudmi, morajo prejeti pomoč, podporo in zaščito, pri čemer je njihova korist najpomembnejša. Če obstaja kakršen koli dvom o starosti osebe, jo je treba obravnavati kot otroka in ji nemudoma zagotoviti ustrezno pomoč in zaščito (člen 13). Individualna ocena in posebni ukrepi: Za vsakega otroka je treba opraviti individualno oceno, pri kateri se upoštevajo njegova mnenja, potrebe in skrbi, da se določi

trajna rešitev za otroka. Posebno pozornost je treba nameniti otrokom brez spremstva (člen 14/1 in 16/1). Na podlagi individualne ocene se sprejmejo ukrepi za kratkoročno in dolgoročno pomoč in podporo otroku, s poudarkom na njegovem fizičnem in psihosocialnem okrevanju. S tem se otrokom zagotovi podporno okolje v pravnih postopkih (člen 14/1). V primeru navzkrižja interesov otroka in interesov staršev ali skrbnikov je treba za otroka imenovati skrbnika ali zastopnika. To imenovanje mora potekati takoj, ko otroka identificirajo organi, da se zagotovi čim bolj podporno okolje. Poleg tega mora biti otroku zagotovljen zastopnik med kazenskimi preiskavami in postopki (člena 14/2 in 15/1).

Podporno okolje med preiskavami in postopki

Ključni ukrepi za zagotovitev podpornega okolja za otroke med sodnimi postopki vključujejo:

- zaslišanja otrok se izvedejo brez neutemeljenih zamud, potem ko so bili pristojni organi obveščeni o dejstvih,
- zaslišanja otroka žrtve po potrebi potekajo v prostorih, ki so zasnovani ali prilagojeni za te namene,
- vsa zaslišanja mora opraviti isti strokovnjak,
- zaslišanja se opravijo le, kadar je to potrebno, in
- otroka lahko spremlja njegov pravni zastopnik ali, če je to primerno, zaupanja vredna odrasla oseba, razen če je bila v povezavi s to osebo sprejeta utemeljena odločitev, ki temu nasprotuje (člen 15/3).

Zaslišanja otrok, ki je žrtev, ali, če je primerno, otrok, ki je priča navedenih kaznivih dejanj, se lahko posnamejo, posnetki pa uporabijo kot dokazno gradivo na sodišču (člen 15/4). Da se zaščiti zasebnost otroka, ki je žrtev/priča, in zagotovi podporno okolje, se lahko njegovo zaslišanje opravi brez prisotnosti javnosti, žrtev pa lahko sodeluje na daljavo z uporabo komunikacijskih tehnologij (člen 15/5).

[2.8 Evropska konvencija o človekovih pravicah in sodna praksa Evropskega sodišča za človekove pravice](#)

V skladu z Evropsko konvencijo o človekovih pravicah (EKČP) so države dolžne varovati telesno in duševno integriteto ter osebni razvoj otrok med sodnimi postopki (člen 8). Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP) je poudarilo dolžnost sodnih organov, da čim bolj zmanjšajo travmatične izkušnje otrok in varujejo njihovo dostojanstvo (npr. S.N. proti Švedski, 2002; Y proti Sloveniji, 2015). Posebna pozornost je namenjena načinu in

načinu in vsebini zasliševanja otrok v postopkih. ESČP spodbuja uporabo videoposnetkov zaslišanj, posebnih prostorov za zaslišanje in postopkov, ki upoštevajo otrokove potrebe. Po drugi strani pa se ESČP tudi zaveda, da lahko taki ukrepi lahko posežejo v pravico obtoženca do poštenega sojenja (člen 6/3). Zlasti lahko pridejo v nasprotje s pravico obtoženca do neposrednega zaslišanja obremenilnih prič. ESČP je priznalo, da je zaščita blaginje otroka lahko utemeljen razlog za odsotnost priče na sojenju, vendar morajo organi ustrezno uravnotežiti pravice obrambe, na primer tako, da zagovorniku omogočijo, da posredno zastavlja vprašanja prek strokovnjaka (npr. psihologa) brez neposredne prisotnosti obtoženca ali v nadzorovanem okolju pod nadzorom preiskovalnih organov (npr. Vronchenko proti Estoniji, 2013). Vendar bo Sodišče brez zadostnih ukrepov za uravnoteženje ugotovilo kršitev pravice obtoženca do poštenega sojenja. Da bi ocenilo, ali je bila kljub odsotnosti obremenilnega priče na sojenju spoštovana pravica do poštenega sojenja, je ESČP razvilo tako imenovani test Al-Khawaja (glej Al-Khawaja in Tahery proti Združenemu kraljestvu, 2011; Schastchaschwili proti Nemčiji, 2015).

3. Varovanje otrokovih osebnih podatkov in etične odgovornosti zagovornikov

Avtor:

Dr. Konstantinos Panagos, docent za kriminologijo in penologijo, Pravna fakulteta, Narodna in kapodistrijska univerza v Atenah, v okviru Centra za evropsko ustavno pravo, Grčija

3.1 Razmerje med pravom in etiko

Osebnih podatki otrok se uvrščajo med občutljive, saj so otroci zaradi svoje ranljivosti in omejene sposobnosti razumevanja posledic obdelave podatkov še posebej izpostavljeni tveganjem. Podatki o otrocih, vključenih v sodne postopke (kot žrtve, priče, storilci kaznivih dejanj ali stranke), morajo biti varovani s posebno skrbnostjo. Varstvo osebnih podatkov otrok je tesno povezano z etično odgovornostjo odvetnikov, kar je v vse bolj digitaliziranem svetu še izraziteje. Pri tem imajo odvetniki ključno vlogo: ne le z neposrednim pravnim zastopanjem otrok, temveč tudi s svojo širšo svetovalno in varovalno funkcijo.

Mnoge jurisdikcije v primerih, ki vključujejo otroke, zagotavljajo nejavne sodne postopke (obravnave), da se zaščiti njihova zasebnost. Zaupnost in varstvo osebnih podatkov v sodnih postopkih, zlasti tistih, ki vključujejo otroke, so ključnega pomena v skladu z zakonodajo EU, vključno z Splošno uredbo o varstvu podatkov (GDPR) in Direktivo (EU) 2016/800 o postopkovnih zaščitnih ukrepih za otroke v kazenskih postopkih. Odvetniki morajo pri svojem delu združevati spoštovanje veljavnih predpisov s pristopom, usmerjenim v otroka. Pri tem morajo vedno postavljati v ospredje blaginjo in dostojanstvo otrok, ki jih zastopajo.

Vendar varstvo osebnih podatkov otrok ni le pravna obveznost, temveč tudi etično vprašanje. Odvetniki morajo pri svojem delu vedno delovati z integriteto, neodvisnostjo in s spoštovanjem do pravne države. Pri zastopanju otrok ali v stikih z njimi je potrebna posebna previdnost in etična strokovnost. Kršitev pravic otrok do varstva podatkov ali etičnih meja škoduje zaupanju javnosti v pravne institucije. Odvetniki imajo pri tem ključno vlogo. Spoštovanje etičnih načel zagotavlja, da se otroci obravnavajo z spoštovanjem, dostojanstvom in skrbjo, ki jim jih dolguje pravni sistem. Dobra praksa tako presega zgolj spoštovanje zakonodaje in vključuje tudi pravično in odgovorno ravnanje do najbolj ranljivih strank.

3.2 Mednarodni in Evropski pravni okvir

a) Konvencija Združenih narodov o pravicah otrok (KOP)

Odvetniki morajo zagotoviti, da se v skladu s **členom 3 KOP** pri vseh ukrepih in odločitvah, ki zadevajo otroke, upošteva korist otroka. V tem okviru morajo oceniti, kako

pravni postopki vplivajo na dobrobit otroka, in se zavzemati za izide, ki so v dolgoročnem interesu otrokovega blaginje, razvoja in varnosti.

Poleg tega morajo odvetniki vedno spoštovati t. i. „pravico otroka biti slišan“. Otroci imajo pravico, da svobodno izražajo svoja mnenja v zadevah, ki jih zadevajo (**člen 12 KOP**). Odvetniki so dolžni prisluhniti mnenjem in željam otroka ter jih upoštevati v skladu z njegovo starostjo in zrelostjo. Poleg tega morajo otroku na razumljiv način pojasniti pravni postopek ter mu omogočiti smiselno sodelovanje v njem na otroku prijazen način⁵.

Člen 16 KOP priznava otrokovo pravico do zasebnosti.

Člen 16

1. Noben otrok ne sme biti izpostavljen samovoljnemu ali nezakonitemu vmešavanju v njegovo zasebno življenje, družino, dom ali dopisovanje, niti nezakonitim napadom za njegovo čast in ugled.
2. Otrok ima pravico do zakonitega varstva proti takšnemu vmešavanju ali napadom.

b) Smernice Odbora ministrov Sveta Evrope za otrokom prijazno pravosodje

Na podlagi Smernic Odbora ministrov Sveta Evrope o otrokom prijaznem pravosodju, ki jih je Odbor ministrov Sveta Evrope sprejel 17. novembra 2010:

„Pravosodje, ki je prijazno do otrok“, se nanaša na pravosodne sisteme, ki zagotavljajo spoštovanje in učinkovito izvajanje vseh otrokovih pravic na najvišji možni ravni, ob upoštevanju spodaj navedenih načel in ob ustreznem upoštevanju stopnje zrelosti in razumevanja otroka ter okoliščin primera. To je zlasti pravosodje, ki je dostopno, primerno starosti, hitro, vestno, prilagojeno potrebam in pravicam otroka ter osredotočeno na te potrebe in pravice, ob spoštovanju otrokovih pravic, vključno s pravico do poštenega sojenja, pravico do sodelovanja v postopku in pravico do

⁵ **Člen 3 KOP** 1. Pri vseh dejavnostih v zvezi z otroki, bodisi da jih vodijo državne bodisi zasebne ustanove za socialno varstvo, sodišča, upravni organi ali zakonodajna telesa, morajo biti otrokove koristi glavno vodilo. 2. Države pogodbenice se zavezujejo, da bodo otroku zagotovile takšno varstvo in skrb, kakršno je potrebno za njegovo blaginjo, upoštevaje pravice in dolžnosti staršev, zakonitih skrbnikov ali drugih posameznikov, ki so zakonsko odgovorni za otroka, in da bodo v ta namen sprejele vse ustrezne zakonodajne in upravne ukrepe. 3. Države pogodbenice zagotovijo, da se bodo ustanove, službe in zavodi, odgovorni za skrb ali varstvo otrok, prilagodili normam, ki so jih predpisale pristojne oblasti, še posebej na področju varnosti, zdravja ter števila in usposobljenosti osebja, pa tudi zajamčile ustrezen nadzor

Člen 12 KOP. 1. Države pogodbenice jamčijo otroku, ki je sposoben izoblikovati lastna mnenja, pravico do svobodnega izražanja le-teh v vseh zadevah v zvezi z njim, o tehtnosti izraženih mnenj pa se presoja v skladu z otrokovo starostjo in zrelostjo. 2. V ta namen ima otrok še posebej možnost zaslišanja v kateremkoli sodnem ali upravnem postopku v zvezi z njim, bodisi neposredno bodisi preko zastopnika ali ustreznega organa, na način, ki je v skladu s procesnimi pravili notranje zakonodaje

razumevanja postopka, pravico do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja ter pravico do integritete in dostojanstva.

Povzetek iz Smernic Odbora ministrov Sveta Evrope o otrokom prijaznem pravosodju (2010), dostopnih na <https://rm.coe.int/16804b2cf3>

*“6. Zasebnost in osebne podatke otrok, ki so ali so bili udeleženi v sodnih ali izvensodnih postopkih in drugih ukrepih, bi bilo treba varovati v skladu z nacionalno zakonodajo. To na splošno pomeni, da se informacije ali osebni podatki ne smejo posredovati ali objaviti, zlasti ne v medijih, ki bi lahko razkrili ali posredno omogočili **razkritje otrokove identitete, vključno s sliko, podrobnim opisom otroka ali otrokove družine, imeni ali naslovi, zvočnimi in video posnetki itd.***

7. Države članice morajo v skladu s smernico 6 z zakonodajnimi ukrepi ali spremljanjem samoregulacije medijev preprečiti kršitve pravice do zasebnosti s strani medijev.

*8. Države članice morajo določiti omejen dostop do vseh evidenc ali dokumentov, ki vsebujejo osebne in občutljive podatke otrok, zlasti v postopkih, v katerih so udeleženi. **Če je osebne in občutljive podatke treba prenesti**, morajo države članice ob upoštevanju otrokovih koristi **urediti ta prenos** v skladu z ustrežno zakonodajo o varstvu podatkov.*

9. Zaslišanja ali pričanja otrok v okviru sodnih ali izvensodnih postopkov ali drugih ukrepov, bi morala, kadar je primerno, potekati ob izključitvi javnosti. Praviloma bi morale biti prisotne samo tiste osebe, ki so v postopku neposredno udeležene, pod pogojem, da ne ovirajo otrok prepričanju.

10. Strokovnjaki, ki delajo z otroki in za otroke, bi morali spoštovati stroga pravila glede zaupnosti, razen kadar obstaja tveganje, da bi se s tem otroku lahko škodovalo.

57. 57. V skladu z različnimi instrumenti je treba otrokom zagotoviti anonimnost in varstvo osebnih podatkov v zvezi z množičnimi mediji. V tem smislu je treba posebej omeniti Konvencijo Sveta Evrope o varstvu posameznikov glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov (ETS št. 108), ki navaja niz splošno sprejetih standardov, zlasti v zvezi z zbiranjem in obdelavo podatkov ter kakovostjo podatkov. Tako kot v primeru EKČP otroci uživajo vse pravice iz te konvencije, čeprav se ne nanaša izrecno na otrokove pravice.

Poleg tega člen 6 konvencije določa posebne zaščitne ukrepe v primeru občutljivih podatkov, kot so osebni podatki v zvezi s kazenskimi obsodbami. Druge kategorije podatkov lahko kot občutljive opredeli nacionalna zakonodaja ali pa bi jih za take štejejo javni organi, kar omogoča boljše varstvo otrokove zasebnosti. En instrument na primer navaja naslednje kategorije: disciplinske postopke, evidentiranje primerov nasilja, zdravstvena obravnava v šoli, predstavitev šol, posebno izobraževanje za invalide in socialna pomoč za učence iz revnih družin.

58. V svoji splošni pripombi št. 10 o otrokovih pravicah v mladoletniškem pravu Odbor Združenih narodov za otrokove pravice med drugim priporoča: postopke ob izključitvi javnosti, ohranjanje zaupnosti posnetkov, sprejemanje sodb, ki ne bodo razkrivale otrokove identitete in podobno.

Sodišče dopušča možnost, da se zadeve obravnavajo za zaprtimi vrati, kadar je to v korist otroka ali je potrebno za varstvo njegove zasebnosti, smernica 9 pa države članice opozarja na to dobro prakso. To načelo pa bi bilo treba uskladiti z načelom prostega dostopa do sodnih postopkov, ki obstaja v številnih državah članicah.

59. Drugi možni načini varstva zasebnosti v medijih so med drugim: zagotavljanje anonimnosti ali določitev psevdonima, uporaba zaščitnih sten ali naprav za popačenje glasu, odstranitev imen in drugih elementov, ki lahko vodijo k identifikaciji otroka iz vseh dokumentov, prepoved vseh oblik beleženja (fotografije, zvočni zapisi, video posnetki) itd.

*60. Države članice imajo v zvezi s tem pozitivne obveznosti. Smernica 7 ponavlja, da je spremljanje **pravno zavezujočih ali strokovnih kodeksov ravnanja na področju tiska temeljnega***

pomena glede na dejstvo, da je vsakršna škoda, do katere pride po objavi imen oziroma fotografij, pogosto nepopravljiva.

61. Čeprav načelo, v skladu s katerim morajo biti osebno določljive informacije nedostopne splošni javnosti in tisku, ostaja vodilno, lahko v posameznih primerih razkritje otroku izjemoma koristi – denimo v primeru ugrabitve otroka. Javna objava lahko v takih okoliščinah prispeva tudi k spodbujanju zagovorništva ali ozaveščenju.

62. Smernica 10 določa strogo obveznost za vse strokovnjake, ki delajo z otroki, da varujejo njihove osebne podatke, razen kadar obstaja tveganje, da bi to otroku lahko škodovalo (glej člen 12 Konvencije Sveta Evrope o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolno zlorabo, CETS št. 201).”

c) Splošna uredba o varstvu podatkov

Uredba (EU) 2016/679 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 27. aprila 2016 o varstvu posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov in o prostem pretoku takih podatkov ter o razveljavitvi Direktive 95/46/ES, t. i. „**Splošna uredba o varstvu podatkov**“ (GDPR), se uporablja za vso obdelavo osebnih podatkov, tudi v sodnih postopkih. Države članice lahko omejijo pravice posameznikov glede podatkov, kadar je to potrebno za varovanje neodvisnosti sodstva ali za preprečitev oviranje postopkov (člen 23). Vendar morajo biti te omejitve sorazmerne in opremljene z ustreznimi varovalkami.

Člen 5 - Načela v zvezi z obdelavo osebnih podatkov

1. Osebni podatki so:

- (a) obdelani zakonito, pošteno in na pregleden način v zvezi s posameznikom, na katerega se nanašajo osebni podatki („zakonitost, pravičnost in preglednost“);
- (b) zbrani za določene, izrecne in zakonite namene ter se ne smejo nadalje obdelovati na način, ki ni združljiv s temi nameni; nadaljnja obdelava v namene arhiviranja v javnem interesu, v znanstveno- ali zgodovinskoraziskovalne namene ali statistične namene v skladu s členom 89(1) ne velja za nezdružljivo s prvotnimi nameni („omejitev namena“);
- (c) ustrezni, relevantni in omejeni na to, kar je potrebno za namene, za katere se obdelujejo („najmanjši obseg podatkov“);
- (d) točni in, kadar je to potrebno, posodobljeni; sprejeti je treba vse razumne ukrepe za zagotovitev, da se netočni osebni podatki brez odlašanja izbrišejo ali popravijo ob upoštevanju namenov, za katere se obdelujejo („točnost“);
- (e) hranjeni v obliki, ki dopušča identifikacijo posameznikov, na katere se nanašajo osebni podatki, le toliko časa, kolikor je potrebno za namene, za katere se osebni podatki obdelujejo; osebni podatki se lahko shranjujejo za daljše obdobje, če bodo obdelani zgolj za namene arhiviranja v javnem interesu, za znanstveno- ali zgodovinskoraziskovalne namene ali statistične namene v skladu s členom 89(1), pri čemer je treba izvajati ustrezne tehnične in organizacijske ukrepe iz te uredbe, da se zaščitijo pravice in svoboščine posameznika, na katerega se nanašajo osebni podatki („omejitev shranjevanja“);
- (f) obdelujejo se na način, ki zagotavlja ustrezno varnost osebnih podatkov, vključno z zaščito pred nedovoljeno ali nezakonito obdelavo ter pred nenamerno izgubo, uničenjem ali poškodbo z ustreznimi tehničnimi ali organizacijskimi ukrepi („celovitost in zaupnost“).

2. Upravljavec je odgovoren za skladnost z odstavkom 1 in je to skladnost tudi zmožen dokazati („odgovornost“).

Člen 23. Omejitve

1.

Pravo Unije ali pravo države članice, ki velja za upravljavca ali obdelovalca podatkov, lahko z zakonodajnim ukrepom omeji obseg obveznosti in pravic iz členov 12 do 22 in člena 34, pa tudi člena 5, ... , če taka omejitev spoštuje bistvo temeljnih pravic in svoboščin ter je potreben in sorazmeren ukrep v demokratični družbi za zagotavljanje: ...

(d) preprečevanja, preiskovanja, odkrivanja ali pregona kaznivih dejanj ali izvrševanja kazenskih sankcij, vključno z varovanjem pred grožnjami javni varnosti in njihovim preprečevanjem; (i) varstva posameznika, na katerega se nanašajo osebni podatki, ali pravic in svoboščin drugih...

2.

Zlasti vsak zakonodajni ukrep iz odstavka 1 vsebuje posebne določbe vsaj, kjer je ustrezno, glede: (a) namenov obdelave ali vrst obdelave; (b) vrst osebnih podatkov; (c) obsega uvedenih omejitev; (d) zaščitnih ukrepov za preprečitev zlorab ali nezakonitega dostopa ali prenosa; (e) natančnejše ureditve upravljavca ali vrst upravljavcev (f) obdobja hrambe in veljavnih zaščitnih ukrepov, pri čemer se upoštevajo narava, obseg in nameni obdelave ali vrste obdelave; (g) tveganj za pravice in svoboščine posameznikov, na katere se nanašajo osebni podatki; ter (h) pravice posameznikov, na katere se nanašajo osebni podatki, da so obveščeni o omejitvi, razen če bi to posegalo v namen omejitve.

Zato načela varstva podatkov in pravice posameznikov, na katere se nanašajo osebni podatki, niso absolutna; lahko jih omejujejo predpisi Unije ali držav članic. Vendar pa mora biti vsaka taka omejitev zakonita, kar pomeni, da mora izpolnjevati merila iz 23. člena Splošne uredbe o varstvu podatkov. Ukrep mora zlasti:

- spoštovati bistvo pravice do varstva podatkov,
- biti predvidljiv v svojih učinkih,
- služiti legitimnemu in pomembnemu javnemu interesu,
- veljati le za pravice in obveznosti, ki jih GDPR dovoljuje omejiti,
- biti nujen,
- biti sorazmeren in
- vključevati jasne zaščitne ukrepe in zahteve glede obveščanja, kot je navedeno v členu 23(2) GDPR.

Če ukrep izpolnjuje te pogoje in je zato zakonit in veljaven, načelo odgovornosti iz člena 5(2) GDPR obvezuje upravljavca, da dokumentira in hrani evidence o tem, kako se takšne omejitve uporabljajo v posameznih primerih⁶.

Podatki otrok so zaradi njihove ranljivosti deležni povečane zaščite (uvodna izjava 38):

⁶ For more information, see recital 73, Restrictions of Rights and Principles, dostopno na <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32016R0679>

“Otroci potrebujejo posebno varstvo v zvezi s svojimi osebnimi podatki, saj se morda manj zavedajo zadevnih tveganj, posledic in zaščitnih ukrepov in svojih pravic v zvezi z obdelavo osebnih podatkov. Tako posebno varstvo bi moralo zadevati zlasti uporabo osebnih podatkov otrok v namene trženja ali ustvarjanja osebnostnih ali uporabniških profilov in zbiranje osebnih podatkov v zvezi z otroci pri uporabi storitev, ki se nudijo neposredno otroku. Privolitev nosilca starševske odgovornosti ne bi smela biti potrebna v okviru storitev preventive ali svetovanja, ki se nudijo neposredno otroku.”

Člen 8 GDPR določa posebna pravila za obdelavo podatkov otrok, ki v mnogih primerih zahtevajo soglasje staršev in poudarjajo jasno, starostno primerno obveščanje o uporabi podatkov.

Člen 6. Zakonitost obdelave

1. *Obdelava je zakonita le in kolikor je izpolnjen vsaj eden od naslednjih pogojev:*

- (a) posameznik, na katerega se nanašajo osebni podatki, je privolil v obdelavo njegovih osebnih podatkov v enega ali več določenih namenov;*
- (b) obdelava je potrebna za izvajanje pogodbe, katere pogodbeni stranka je posameznik, na katerega se nanašajo osebni podatki, ali za izvajanje ukrepov na zahtevo takega posameznika pred sklenitvijo pogodbe;*
- (c) obdelava je potrebna za izpolnitev zakonske obveznosti, ki velja za upravljavca;*
- (d) obdelava je potrebna za zaščito življenjskih interesov posameznika, na katerega se nanašajo osebni podatki, ali druge fizične osebe;*
- (e) obdelava je potrebna za opravljanje naloge v javnem interesu ali pri izvajanju javne oblasti, dodeljene upravljavcu;*
- (f) obdelava je potrebna zaradi zakonitih interesov, za katere si prizadeva upravljavec ali tretja oseba, razen kadar nad takimi interesi prevladajo interesi ali temeljne pravice in svoboščine posameznika, na katerega se nanašajo osebni podatki, ki zahtevajo varstvo osebnih podatkov, zlasti kadar je posameznik, na katerega se nanašajo osebni podatki, otrok.*

Točka (f) prvega pododstavka se ne uporablja za obdelavo s strani javnih organov pri opravljanju njihovih nalog.

Člen 8. Pogoji, ki se uporabljajo za privolitev otroka v zvezi s storitvami informacijske družbe

1. **Kadar se uporablja točka (a) člena 6(1), je v zvezi s storitvami informacijske družbe, ki se ponujajo neposredno otroku, obdelava osebnih podatkov otroka zakonita, kadar ima otrok vsaj 16 let. Kadar je otrok mlajši od 16 let, je takšna obdelava zakonita le, če in kolikor takšno privolitev da ali odobri nosilec starševske odgovornosti za otroka.**

Države članice lahko za te namene z zakonom določijo nižjo starost, če ta starost ni nižja od 13 let.

2. *Upravljavec si ob upoštevanju razpoložljive tehnologije v takih primerih razumno prizadeva za preveritev, ali je nosilec starševske odgovornosti za otroka dal ali odobril privolitev.*

3. *Odstavek 1 ne vpliva na splošno pogodbeno pravo držav članic, kot so pravila o veljavnosti, oblikovanju ali učinku pogodbe v zvezi z otrokom.*

d) Direktiva (EU) 2016/800 o postopkovnih zaščitnih ukrepih za otroke

Direktiva (EU) 2016/800 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 11. maja 2016 o postopkovnih zagotovilih za otroke, ki so osumljenci ali obtoženci v kazenskem postopku, določa minimalne standarde za zaščito otrok, vključenih v kazenski postopek, vključno z zaščito osebnih podatkov. Njen namen je določiti postopkovna jamstva, ki otrokom, ki so osumljenci ali obtoženci v kazenskih postopkih, omogočijo razumevanje in spremljanje teh postopkov, uveljavljanje pravice do poštenega sojenja ter preprečujejo ponovno storitev kaznivih dejanj in spodbujajo njihovo socialno vključevanje. Direktiva spodbuja pravice otrok ob upoštevanju Smernic Sveta Evrope o otrokom prijaznem pravosodju (glej zgoraj).

Na podlagi **člena 14 Direktive (EU) 2016/800** morajo države članice zagotoviti varstvo zasebnosti otrok v vseh fazah kazenskega postopka. To vključuje preprečevanje javnega razkritja podatkov, ki omogočajo identifikacijo, razen če je to v otrokovem najboljšem interesu. Sodna zaslišanja, v katerih sodelujejo otroci, se lahko opravijo za zaprtimi vrati. Poleg tega je treba otroke jasno in ustrezno obvestiti o tem, kako se njihovi podatki uporabljajo, zlasti v zvezi z zapisi zaslišanj ali pričevanj. Pravice do dostopa do podatkov morajo biti združljive s pravico otroka do poštenega sojenja, hkrati pa morajo biti uravnotežene z zasebnostjo. Nazadnje direktiva poudarja, da je treba preprečiti stigmatizacijo otrok. To je v skladu z zaupnostjo zapisov in omejevanjem razširjanja sodnih odločb, ki zadevajo otroke. Zagovornik mora zagotoviti, da se ta pravica v celoti spoštuje.

Člen 9. Snemanje zaslišanja z avdiovizualnimi sredstvi

1. Države članice za zaslišanje otrok, ki ga v kazenskem postopku opravijo policija ali drugi organi preprečevanja, odkrivanja in preiskovanja kaznivih dejanj, zagotovijo snemanje z avdiovizualnimi sredstvi, kadar je to sorazmerno glede na okoliščine zadeve, med drugim ob upoštevanju, ali je pri zaslišanju navzoč odvetnik in ali je otroku odvzeta prostost, pod pogojem, da se vedno upošteva predvsem korist otroka.
2. Če se zaslišanje ne snema z avdiovizualnimi sredstvi, se beleži na drug način, na primer v obliki zapisnika, ki se ustrezno potrdi.
3. Ta člen ne posega v možnost, da se vprašanja, namenjena zgolj ugotavljanju istovetnosti otroka, zastavijo brez snemanja z avdiovizualnimi sredstvi.

Člen 14. Pravica do varstva zasebnosti

1. Države članice zagotovijo, da se med kazenskim postopkom varuje zasebnost otrok.
2. Države članice v ta namen zagotovijo, da so sodne obravnave, v katerih so udeleženi otroci, običajno zaprte za javnost ali da lahko sodišča ali sodniki odločijo, da se take obravnave zaprejo za javnost.
3. Države članice sprejmejo ustrezne ukrepe, da zagotovijo, da se evidence iz člena 9 javno ne razširjajo.

4. Države članice ob spoštovanju svobode izražanja in obveščanja ter svobode medijev in medijske pluralnosti spodbujajo medije, naj sprejmejo samoregulativne ukrepe za doseganje ciljev iz tega člena.

Etične odgovornosti odvetnikov

Odvetniki so v skoraj vseh jurisdikcijah zavezani k spoštovanju poklicnih kodeksov ravnanja in etike. Pri svojem delu morajo vedno ravnati z integriteto, neodvisno in spoštovati načelo pravne države. Pri zastopanju otrok ali komuniciranju z njimi je potrebna posebna previdnost in etična strokovnost. Kot pooblaščenca imajo odvetniki ključno vlogo zaščitnikov otrokovih pravic v sodnih postopkih.

Mednarodna odvetniška zbornica (IBA) ni izdala posebnih smernic, ki bi se izključno nanašale na varstvo osebnih podatkov otrok. Kljub temu se pravnim strokovnjakom priporoča, da pri obdelavi podatkov otrok upoštevajo mednarodne standarde.

Mednarodna načela ravnanja za pravniške poklice, Mednarodna odvetniška zbornica (2011), dostopna na <https://www.ici.org/wp-content/uploads/2014/10/IBA-International-Principles-on-Conduct-for-the-legal-prof.pdf>

Smernice o otrokom prijazni pravni pomoči, UNHCR, UNICEF-ov regionalni urad za Evropo in Srednjo Azijo (ECARO), oktober 2018

Leta 2015 je Regionalni urad UNICEF-a za Evropo in Srednjo Azijo (UNICEF ECARO) izvedel študijo o dostopu otrok do pravnega varstva v Srednji in Vzhodni Evropi ter Srednji Aziji. Ena od ključnih ugotovitev je bila pomanjkanje jasnih smernic za pravnike, ki otrokom pomagajo pri dostopu do pravnega varstva. V odgovor na to je UNICEF pripravil praktične smernice za pomoč izkušenim in novo usposobljenim pravnim strokovnjakom pri delu z otroki. Osrednji element smernic je poudarek na spoštovanju in varstvu pravice otrok do zasebnosti.

Povzetek iz Smernic o pravni pomoči, prilagojeni otrokom, UNHCR, Regionalni urad UNICEF-a za Evropo in Srednjo Azijo (ECARO), oktober 2018, na voljo na <https://www.unicef.org/eca/media/5171/file>

Pravni strokovnjaki morajo spoštovati pravico otroka do zasebnosti med sodnimi postopki in zagotoviti, da je vsa komunikacija s stranko zaupna v skladu s poklicnimi kodeksi ravnanja. Pravica do zasebnosti je izredno pomembna: otroci, ki so žrtve ali priče,

so lahko neposredno ogroženi in utrpijo hudo čustveno škodo, če se razkrije njihova identiteta, otroci, ki so obtoženci, pa lahko utrpijo diskriminacijo in stigmatizacijo, če se njihovo kaznivo dejanje široko objavlja. ... Pravni strokovnjaki imajo pomembno vlogo pri varovanju te pravice in morajo storiti vse, kar je v njihovi moči, da zagotovijo:

- sodne obravnave, v katerih so udeleženi otroci, potekajo za zaprtimi vrati, razen če obstajajo jasni razlogi, da je v najboljšem interesu otroka, da so javne;
- sodbe se izrečejo tako, da identiteta otroka ni razkrita;
- **če se podrobnosti primera posredujejo za namene pravnega izobraževanja ali medijem zaradi javnega interesa, otrok da soglasje za to razkritje, podrobnosti pa ne razkrivajo identitete otroka;**
- mediji ne razkrivajo informacij, ki bi lahko vodile do kršitve zasebnosti otroka. Proti medijskim organizacijam, ki kršijo zasebnost otroka, je treba vložiti tožbo ali pritožbo.

V večini držav je odnos med stranko in pooblaščenecem podvržen strogim pravilom o zaupnosti, ki veljajo enako za otroke kot za odrasle. Pravila veljajo za sestanke, korespondenco, telefonske pogovore in druge oblike komunikacije, kot so družbena omrežja. To je bistven del vzpostavljanja odnosa zaupanja z otrokom kot stranko in zagotavljanja, da lahko otrok z odvetnikom govori svobodno in odprto. V praksi to pomeni, da mora pravni strokovnjak:

- **stranko, ki je otrok, obvestiti, da bo komunikacija s pooblaščenecem zaupna;**
- **pojasniti, da izmenjava informacij s pravnimi strokovnjaki in družinskimi člani ni zaščiten z enakimi pravili o zaupnosti;**
- biti pozoren na zagotavljanje zaupnosti vseh oblik komunikacije; na primer, če se s stranko sestanete na policijski postaji ali v hodniku sodne dvorane, poskrbite, da vas nihče ne more slišati; če po telefonu govorite z otrokom, ki je v priporu, se pri otroku prepričajte, da vas nihče ne more slišati; in
- zagotoviti, da so osebni podatki otroka (na primer dokumentacija o primeru) zaščiteni v skladu z nacionalno zakonodajo in da so varno shranjeni ter da do njih nimajo dostopa tretje osebe, razen če je to v najboljšem interesu otroka in v skladu z zakonodajo o varstvu osebnih podatkov. **To pomeni, da se nobene informacije ali osebni podatki, ki bi lahko (neposredno ali posredno) razkrili identiteto otroka, ne smejo dati na voljo ali objaviti, zlasti v medijih. To vključuje: slike, podrobne opise otroka ali njegove družine, imena ali naslove, avdio in video posnetke in podobno.**

V izjemnih okoliščinah, ki so dovoljene v nacionalnih predpisih, morajo pravni strokovnjaki razkriti zaupne informacije o svojih strankah pristojnim organom: v mnogih pravnih sistemih se lahko stroga pravila o zaupnosti med pooblaščenecem in stranko opustijo, če obstaja nevarnost, da bi nerazkritje informacij povzročilo smrt ali telesno poškodbo osebe ali če se informacije, ki jih razkrije otrok, nanašajo na kaznivo dejanje. Takšne situacije lahko vključujejo primere, v katerih otrok razkrije informacije, ki kažejo na nadaljevanje spolnega ali drugega fizičnega nasilja, vendar ne dovoli razkritja teh informacij tretjim osebam. Podobno lahko pride do situacij, v katerih odrasla oseba razkrije nasilje, ki ga je storila sama ali ga je storila druga odrasla oseba nad otrokom, vendar ne dovoli nobenega razkritja. To je lahko zelo zahtevna situacija, saj je načelo zaupnosti bistveno za vzpostavitev zaupanja z otrokom kot stranko. Jasnih odgovorov ni, vendar mora strokovnjak v takih okoliščinah pretehtati stališče nacionalne zakonodaje glede tega, kdaj je sprejemljivo kršiti zaupnost. V mnogih jurisdikcijah lahko pri teh težkih etičnih premislekih pomaga etični odbor odvetniške zbornice, ki lahko pomaga pri razpravi o nacionalnih določbah in o tem, ali je v najboljšem interesu otroka, da se strogo pravilo zaupnosti krši zaradi ogrožanja otrokovega življenja ali zdravja, tako duševnega kot telesnega.

Praktični priročnik za zagovornike: Kako zagovarjati otroka v konfliktu z zakonom?, Mednarodna organizacija za zaščito otrok (2018)

Praktični priročnik za zagovornike: Kako zagovarjati otroka v konfliktu z zakonom je napisal strokovnjak za kazensko pravo mladoletnikov M. Braun, ki je tudi koordinator projekta „Moj zagovornik, moje pravice“, financiranega iz sredstev EU, soavtor pa je M. Magli, pomočnik za kazensko pravo mladoletnikov. Osnutek je bil pripravljen pod nadzorom B. Van Keirsbilcka, direktorja organizacije Defence for Children International (DCI) v Belgiji in nekdanjega predsednika DCI-International. Pri oblikovanju priročnika so pomembno prispevali tudi člani ekipe DCI-Belgija, zlasti A. Carré in J. Laffineur. Pri njegovem razvoju so sodelovali in strokovno pomagali deset evropskih partnerjev in pridruženih partnerjev ter pet pravnih strokovnjakov, vključenih v projekt „Moj zagovornik, moje pravice“.

Praktični priročnik za zagovornike: Kako zagovarjati otroka v konfliktu z zakonom?, Defence for Children International (2018), dostopno na <https://www.defenceforchildren.nl/media/2318/manual-for-eu-ms-web-en.pdf>

Vsak nacionalni kodeks ravnanja predvideva, da morajo komunikacija in posvetovanje med zagovornikom in stranko ostati zaupni. Zagovorniki morajo imeti pomembno vlogo

pri zagotavljanju zaupnosti komunikacije, da se zagotovi varstvo zasebnosti otroka. Zagovornik mora:

- *zagotoviti, da je prostor, v katerem poteka posvetovanje, zaseben;*
- *zagotoviti, da je prostor primeren za otroka.*
- *Zagotovite, da se otrokove izjave ne bodo javno objavile in razširjale.*

Ko je otroku odvzeta prostost, mora zagovornik:

- *zagotoviti, da med zaupnimi pogovori ni prisotnih nobenih organov pregona, če za to ni varnostnih razlogov;*
- *otroka vprašati, ali je sam, ko poteka pogovor po telefonu.*

Mednarodni (BPRL, pravili 8 in 22; PGALA, smernica 10) in regionalni (direktivi 2013/48/EU, člen 4, in (EU) 2016/800, člen 5.6) standardi določajo, da je treba vedno spoštovati zaupnost komunikacije med otroki in njihovim zagovornikom, kadar ta zagotavlja strokovno pomoč. Ta zaupnost vključuje sestanke, korespondenco, telefonske pogovore in druge oblike komunikacije, ki so dovoljene v skladu z nacionalno zakonodajo.

- *Obvestite otroka o tipičnih delovnih praksah;*
- *Otroku jasno razložite pomen pravne pomoči in zagovora, da boste ostali v stiku z njim. Otrok lahko na primer pogosto spreminja telefonsko številko in se mora zavedati, da mora o tem obvestiti zagovornika.*
- *Če je otroku vzeta prostost, raje obiščite policijsko celico ali ustanovo, kot da pokličete po telefonu.*
- *Na splošno izberite osebna srečanja z otrokom, saj to omogoča uporabo ustreznih jezikovnih tehnik.*

Praktične posledice za pravne strokovnjake

Na podlagi mednarodnega in evropskega pravnega okvira ter ustreznih etičnih smernic imajo odvetniki, ki se ukvarjajo z zadevami na področju varstva otrok, dvojno odgovornost:

- Spoštovati predpise o varstvu podatkov in zagotoviti, da se podatki otrok ne obdelujejo nezakonito.
- Spoštovati etične obveznosti s proaktivnim odkrivanjem in obravnavanjem morebitnih zlorab podatkov otrok.

Zaupnost in zasebnost

Na splošno je zaupnost razmerja odvetnika s stranko temelj pravne etike. Pri delu z otroki morajo odvetniki biti še posebej pazljivi pri varovanju osebnih podatkov, zlasti v primerih družinskega prava in kazenskega prava za mladoletnike. Ta temeljna etična dolžnost velja tako med zastopanjem kot po njem in se nanaša na vso komunikacijo, dokumente in osebne podatke.

Odvetniki morajo zagotoviti, da je v skladu s členom 3 Konvencije o otrokovih pravicah ZN korist otroka glavno merilo pri vseh ukrepih in odločitvah, ki zadevajo otroke. Pri tem morajo skrbno oceniti, kako pravni postopki vplivajo na otrokovo dobrobit, ter si prizadevati za rešitve, ki dolgoročno krepijo njegovo blaginjo, razvoj in varnost. Kadar je na primer potrebno zaščititi identiteto otroka, se morajo vedno zavzemati za nejavna zaslisanja. Prav tako morajo zagotoviti, da tretje osebe, vključene v postopek (npr. izvedenci, tolmači), razumejo in spoštujejo pravila o zaupnosti. Kadar je v postopek vključenih več strank (npr. starši in otrok), morajo odvetniki zagotoviti, da pravni interesi otroka niso ogroženi.

Odvetniki morajo vse informacije o otroku ali primeru strogo varovati. Zbrati smejo le tisto, kar je nujno potrebno, in podatke otrok uporabljati le za določene pravne namene. Poleg tega morajo sprejeti vse ustrezne ukrepe za varstvo podatkov. V skladu z evropskim pravnim okvirom to pomeni:

- zbiranje le tistih podatkov, ki so nujno potrebni za obravnavo primera,
- uporabo podatkov izključno za vnaprej določene pravne namene,
- omejitev dostopa podatkov na osebe, ki so neposredno vpletene v primer,
- varno shranjevanje dokumentacije z uporabo šifriranja in omejenega dostopa,
- hramba podatkov samo toliko časa, kot je potrebno,
- izogibanje javni razpravi o podrobnostih primera, ki omogočajo identifikacijo otroka,
- jasno obveščanje otrok in njihovih skrbnikov o tem, kako se njihovi podatki uporabljajo,
- anonimizacijo osebnih podatkov pri izmenjavi pravnih dokumentov ali sodne prakse, kadar obstaja možnost identifikacije otroka.

Odvetniki se morajo vzdržati vsakršnega sodelovanja z mediji ali javnega nastopanja, ki bi razkrilo identiteto otroka ali primer. Prav tako morajo medije odvracati od razkrivanja podrobnosti, ki bi lahko identificirale otroka. Kakršnakoli javna razprava mora dati prednost zasebnosti in dostojanstvu otroka⁷.

⁷ Glej tudi: <https://www.lawsociety.org.uk/topics/gdpr/gdpr-for-solicitors>
<https://www.lawsociety.ie/news/news/Stories/gdpr-and-childrens-data-what-lawyers-need-to-know/>.

in

Informirano soglasje in komunikacija

Pri neposrednem stiku z otroki morajo odvetniki pojasniti pravne postopke na način, ki je primeren za otrokovo starost in raven razumevanja. Poleg tega morajo zagotoviti informirano soglasje (ali soglasje staršev, odvisno od starosti in pravnega statusa otroka) za posredovanje ali uporabo osebnih podatkov. Oceniti morajo, ali je otrok sposoben soglašati s posredovanjem podatkov ali razumeti svoje pravice. Če ni, je treba soglasje pridobiti od zakonitega skrbnika ali zastopnika, ki zagotavlja koristi otroka.

4. Otroška psihologija in otrokom prijazna komunikacija

Avtorja:

Argyro Kaltsa, dr. med., otroška in mladostniška psihiatrinja, v okviru Društva za socialno psihiatrijo P. Sakellaropoulos, Grčija

Christine Maerkl, mag. psih., klinična psihologinja – psihoterapevtka, v okviru Društva za socialno psihiatrijo P. Sakellaropoulos, Grčija

Michalis Papantonopoulos, psiholog, doktorski kandidat medkulturne socialne psihologije, v okviru Društva za socialno psihiatrijo P. Sakellaropoulos, Grčija

Razumevanje otroške psihologije

4.1 Otroška psihologija

Osnovna načela:

Otroška psihologija si prizadeva razumeti fizične, kognitivne, čustvene in socialne spremembe skozi življenje. Preučuje vplive narave *in* vzgoje na proces človeškega razvoja in vedenja. Preučuje tudi medsebojno delovanje bioloških in okoljskih dejavnikov ter kako prehod skozi različne življenjske faze vpliva na naše vedenje in razvoj.

V otrokom prijaznem pravosodju je razumevanje **kognitivnega, čustvenega in socialnega razvoja** bistveno za zagotovitev pravične obravnave otrok in zaščite njihovih pravic v pravnih postopkih.

4.1.1 Kognitivni in jezikovni razvoj

Stopnje kognitivnega razvoja⁸

Senzomotorična faza (od rojstva do 2 let):

V tej razvojni fazi otrok spozna, da svet obstaja ločeno od njega. Začne razumevati vzročno-posledične povezave (na primer: z rokami podre stolp iz kock) ter trajnost predmetov – lutka obstaja še naprej, tudi če jo skrijemo pod odejo, tako, da je otrok ne vidi.

Predoperativna faza (od 2 do 7 let):

Otroci v tej fazi začnejo razvijati jezik in domišljijo, vendar so njihove sposobnosti logičnega mišljenja še vedno omejene. Njihovo mišljenje je egocentrično – niso sposobni sprejeti stališč drugih ljudi in lahko mislijo, da so oni sami razlog za nepovezane dogodke. Otroci razvijejo mentalne predstavitve predmetov v svetu okoli sebe in za to uporabljajo simbole, razvijajo jezik. Igrajo vloge in mešajo fantazijo in resničnost. Spomini so pogosto povezani s tipnimi, vonjalnimi in vizualnimi zaznavami.

Zgodnje otroštvo (0–7 let): vpliv na pravne razmere:

Spomini majhnih otrok so manj zanesljivi, njihova sposobnost natančnega opisovanja dogodkov iz preteklosti pa je lahko pod vplivom čustev ali domišljije. 4-letnik morda nima dovolj besedišča, da bi samostojno pojasnil, kaj se je zgodilo in lahko pri tem zameša dejstva ali se težko znajde v zaporedju dogodkov (na primer pojmi, kot sta »prej« in »potem« .⁹

"In bilo je, kot da sem nekega dne imel ogromno spominov, in bilo je... bilo je kot konec enega najresnejših dogodkov... in potem... sem se spomnil zadnjega dela, ko sem se umival..." Odrasla žrtev, ki se spominja travme iz zgodnjega otroštva.¹⁰

Konkretno operativna faza (7 do 11 let): Otroci v tej fazi razumejo konkretne dogodke in začnejo logično razmišljati o neposrednih izkušnjah. Razumejo pojme preteklosti, sedanjosti in prihodnosti ter lahko dogodke razvrstijo v zaporedje. Razumejo osnovne pojme pravičnosti in pravila, ki urejajo vedenje. Vendar pa morda ne razumejo bolj abstraktnih pojmov.

Srednje otroštvo: vpliv na pravne situacije:

⁸ J. Piaget, 'The origins of intelligence in children.'. (M. Cook, Trans.). W W Norton & Co 1952. <https://doi.org/10.1037/11494-000>

⁹ National Children's Advocacy Center. *Interviewing Preschoolers: A Bibliography*. 2023. Huntsville, AL: Avtor. <https://files.calio.org/BIBS/interviewing-preschoolers-bib.pdf>, (dostopno 28.04.2025).

¹⁰ O. Themeli, 'Τα παιδιά καταθέτει. Η δικανική εξέταση ανήλικων μαρτύρων, θυμάτων σεξουαλικής κακοποίησης' 2014.

V tej starosti se otroci običajno spominjajo dogodkov. Vendar pa še vedno potrebujejo pomoč pri priklicu podrobnosti ali pri razlagi dogodkov na strukturiran način.¹¹ Otroci šolske starosti začenjajo razumevati razliko med pravim in napačnim, vendar je njihovo pojmovanje pravičnosti še vedno vezano predvsem na konkretne primere.

Formalno operativna faza (12 let in starejši): V tej fazi lahko mladostniki razmišljajo abstraktno, logično in hipotetično. Razumejo zapletene ideje. Kljub temu pa so lahko še vedno močno pod vplivom čustev in vrstniškega pritiska, kar lahko vpliva na njihovo vedenje. Imajo okrepljeno samozavedanje ter metakognitivno sposobnost razmišljanja o lastnem mišljenju.

Mladostniki: vpliv na pravne situacije:

Najstniki se morda bolje spominjajo dogodkov, vendar imajo lahko težave z doslednostjo, zlasti če so čustveno prizadeti. Razumejo resnost pravnih postopkov in morebitne posledice svojih dejanj. Na njih lahko vplivajo pritisk vrstnikov, družbene skrbi ali želja po neodvisnosti.

»Odmaknila sem se od družine, ker je moja sestra bila spolno zlorabljena s strani očeta. Čeprav je zlorabljal tudi mene, tega v raziskovalnih intervjujih nikoli nisem priznala. Tri leta nisem priznala ničesar. Potem sem začela vse pripovedovati svojemu psihologu.»¹²

Teorija ekoloških sistemov¹³

Razvoj otroka obravnava kot kompleksni sistem odnosov, na katerega vplivajo različni ravni okolja. Otrok lahko s pomočjo odraslega, ki mu pomaga, obvladuje naloge, ki so za njegovo starost težke, in »napreduje« na višjo raven uspešnosti.

V celostnem pristopu ta teorija vključuje vse sisteme, v katere so vključeni otroci in njihove družine, kar odraža dinamično naravo otrokovega razvoja in družinskih odnosov.

Vpliv na pravne situacije:

¹¹ M. Lamb, et al. „Starostne razlike v odzivih majhnih otrok na odprta vprašanja v forenzičnih intervjujih.“ *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, letnik 71, št. 5, 2003, str. 926–934. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.71.5.926>

¹² O. Themeli, 'Τα παιδιά καταθέτει. Η δικανική εξέταση ανήλικων μαρτύρων, θυμάτων σεξουαλικής κακοποίησης' 2014.

¹³U. Bronfenbrenner. „[Toward an experimental ecology of human development](https://doi.org/10.1037/0003-066X.32.7.513).“ *American psychologist*, vol 32, št. 7, 1977, 513–531. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.32.7.513>

Čeprav ima lahko na primer 4- ali 5-letni otrok težave z razumevanjem časovnega zaporedja dogodkov, lahko izpraševalec z uporabo priprave na prosti priklic pomaga otroku, da poda zanesljivo izjavo o zlorabi.¹⁴

4.1.2. Čustveni in socialni razvoj

Čustveni in socialni razvoj otrok vpliva na to, kako se otrok odziva na stres, travmo ali celo na navidezno nevtralen pravni postopek.

Stopnje čustvenega in socialnega razvoja:

Zgodnje otroštvo (0–7 let): Dojenčki v glavnem doživljajo osnovna čustva, kot so veselje, strah in jeza. V tej fazi je bistvena močna čustvena vez s starši ali skrbniki. Ko otroci rastejo, razvijejo širši spekter čustev in začnejo razumevati čustva drugih, čeprav še vedno morda ne znajo izraziti zapletenih občutkov. Majhni otroci se počutijo preobremenjeni zaradi prisotnosti avtoritet in neznanega okolja.

Zgodnje otroštvo – vpliv na pravne situacije:

Otroci, ki so žrtve, potrebujejo pomoč pri izražanju svojih čustev, pri čemer izraz izražanje pomeni iztisniti – sprostiti nekaj iz notranjosti. Ko otrok izrazi čustvo, ga ne le izrazi, ampak se ga tudi osvobodi. Pomembno je, da ima otrok v bližini zaupanja vrednega odraslega in da se nahaja v varnem okolju med razkritjem in po njem.

7-letni Michael je terapevtu rekel: »Prosim, pomagaj mi misliti.« V tem trenutku si je zagotovo želel pomoč pri razmišljanju o tem, »kje ga boli in zakaj ga boli«.¹⁵

Srednje otroštvo (7–11 let): Otroci v tej fazi razvijejo boljšo čustveno regulacijo in začnejo prepoznavati čustva pri drugih. Vendar lahko doživljajo intenzivna čustva, kot sta sramota ali nerodnost. Otroci v tej fazi so tudi bolj pod vplivom odnosov z vrstniki in socialnih primerjav. Lahko jih skrbi, kako jih vidijo drugi.

Srednje otroštvo – vpliv na pravne situacije:

Otroci lahko postanejo zaskrbljeni ali prestrašeni, strah pred napakami ali nevernostjo pa je lahko zanje izjemno obremenjujoč. Iz strahu ali želje, da bi zadovoljili odrasle, se lahko strinjajo z stvarmi, ki jih ne razumejo v celoti.

¹⁴ M. Lamb & M. Sim. „Razvojni dejavniki, ki vplivajo na otroke v pravem kontekstu“, *Youth Justice*, letnik 13, št. 2, 2013, str. 131–144.

¹⁵G. Williams. „O različnih introjektivnih procesih in hipotezi o »omega funkciji«, *Psychoanalytic Inquiry: A Topical Journal for Mental Health Professionals*, letnik 19(2), 1999, str. 243–253.

Adolescenca (12–18 let): Najstniki začnejo doživljati bolj zapletena čustva, povezana z njihovo vse večjo samostojnostjo, oblikovanjem identitete in socialnimi odnosi. Še vedno se lahko soočajo z izzivi pri uravnavanju čustev v stresnih situacijah,¹⁶ zlasti kadar se počutijo razdvojene ali brez ustrezne podpore. Pogosto imajo težave v odnosu do avtoritet, hkrati pa so ranljivi za sugestivna vprašanja med zasliševanjem.¹⁷

Adolescenca – vpliv na pravne situacije:

Podporno, neobsojajoče vzdušje lahko najstniku pomaga, da se počuti bolj varno in da ima več nadzora nad situacijo. Njegov vse močnejši občutek samostojnosti in avtonomije je treba priznati in spoštovati. Ključnega pomena je varovanje zaupnosti. Pomembno je imeti ves čas v mislih, da je najstnik še vedno otrok in ne mlada odrasla oseba.

4.2. Odnos navezanosti med otrokom in staršem (skrbnikom)

Temelj občutka varnosti, notranje stabilnosti in vpetosti v svet je notranja podoba (»objekt«) izkušnje, da si ljubljen in zaščiten ter da sam ljubiš in ščitiš druge (M. Klein, 1957).

Psihoanaliza govori o t. i. »alfa funkciji«, torej o starševski sposobnosti, da v sebi ohranja otrokova čustva, jim daje pomen in omogoča, da za otroka dobijo pomen tudi težka občutja. Starš mora biti sposoben prenesti bolečino, ki je otrok še ne zmore prenesti sam. S ponavljajočimi se izkušnjami takega »zadrževanja« lahko otrok postopno ponotranji to funkcijo, raste in sčasoma postaja sposoben bolje obvladovati lastno tesnobo.¹⁸

Starševstvo pomeni čutiti odgovornost za otroka. Odnos med otrokom in staršem je po naravi asimetričen, vendar ne posesiven. Otrok nikoli ne sme čutiti odgovornosti za čustveno stanje staršev.

Teorija navezanosti Johna Bowlbyja¹⁹ :

¹⁶ L. Van Leijenhorst et al., „Adolescent risky decision-making: neurocognitive development of reward and control regions“ (Tvegano odločanje pri mladostnikih: nevrokognitivni razvoj območij nagrajevanja in nadzora). *Neuroimage*. 2010, vol. 15;51, št. 1, 2010, str. 345–55. doi: 10.1016/j.neuroimage.2010.02.038. Epub 24. februar 2010. PMID: 20188198.

¹⁷ Richardson G, Gudjonsson GH in Kelly TP (1995) Interrogative suggestibility in an adolescent forensic population. *Journal of Adolescence*, vol 18, št. 2, 1995, str. 211–216. doi: 10.1006/jado1014

¹⁸ G. Williams. „O različnih introjektivnih procesih in hipotezi o »omega funkciji«, *Psychoanalytic Inquiry: A Topical Journal for Mental Health Professionals*, letnik 19(2), 1999, str. 243–253.

¹⁹ Bowlby, J. (1978). »Teorija navezanosti in njene terapevtske implikacije.« *Adolescent Psychiatry*, letnik 6, 1978, str. 5–33.

Bowlby je razvil teorijo navezanosti, da bi pojasnil čustveno vez med dojenčki in skrbniki. Čustveni odziv starša (ali drugega pomembnega skrbnika), njegova razpoložljivost in zanesljivost otroku oblikujejo notranji delovni model sebe in drugih. Tako otrok razvije občutek, da je vreden ljubezni, ter pričakovanje enakih izkušenj v poznejših odnosih, na primer s prijatelji in v partnerskih zvezah.

Družbeni in čustveni odzivi primarnega skrbnika (običajno starša) otroku posredujejo informacije o svetu in ljudeh okoli njega ter vplivajo na to, kako oblikuje podobo sebe kot posameznika.

<p>Varna navezanost (približno 55–60 %) Ko je skrbnik dosledno odziven in občutljiv za otrokove potrebe, otrok razvije občutek zaupanja in varnosti. Ta varna osnova se oblikuje v prvih letih življenja (do približno petega leta). Kasneje, tudi v obdobjih družinskih kriz, otrok te preživi z več zaupanja in notranje stabilnosti.</p>	<p>Preokupirana navezanost (približno 15 %) Če se skrbnik na otrokove potrebe odziva nedosledno in pretirano zaskrbljeno, otrok omeji svoje raziskovalno vedenje. Otrok reagira z oklepanjem in jezo ter razvije kronični strah pred zapustitvijo.</p>
<p>Izogibajoča navezanost (približno 20 %) Ko skrbnik ne odgovarja na čustvene potrebe otroka, se otrok nauči potlačiti svojo prirojeno željo po ljubezni in sprejetosti. Kaže pretirano neodvisno vedenje in se oddaljuje od drugih.</p>	<p>Dezorganizirna navezanost (približno 5 %) Do njega pride, ko negovalec – edini vir varnosti – postane vir strahu. Skrbniki so prestrašeni in zastrašujoči, pogosto pa imajo sami travmatično preteklost.²⁰ Otroci, ki so žrtve nasilja v družini, so v tej skupini izrazito pogosteje zastopani.</p>

4.3 Razumevanje, kako družina/družinska dinamika vplivata na otrokov položaj

Majhni otroci doživljajo svoj svet *predvsem skozi odnose, ki vplivajo na vse vidike njihovega razvoja – intelektualnega, socialnega, čustvenega, fizičnega in vedenjskega.*

Zdrav razvoj otroka temelji na varni navezanosti znotraj družinskih (skrbniških) odnosov. Če člani družine sami ali dinamika družine ne zagotavljajo otroku varnega okolja za rast ali če pretirano stresne okoliščine porušijo občutek varnosti v družini, je otrok izpostavljen tveganju, da razvije izogibajočo ali celo dezorganizirano navezanost.

²⁰ M. Main & J. Solomon. „Odkritje negotovega-dezorganiziranega/dezoriantiranega vzorca navezanosti.“ V T. B. Brazelton & M. W. Yogman (ur.), *Afektivni razvoj v otroštvu*, 1986, str. 95–124. Ablex Publishing.

Vpliv na pravne razmere

Upoštevajte, da je za zaščito otroka nujno podporno družinsko okolje. Obvestite starša, ki ni nasilen (skrbnika), o najpomembnejših fazah postopka in vprašanjih, da lahko otroku zagotovi ustrezne informacije in podporo.²¹

Obravnava primera z otrokom kot žrtvijo je dolgoročen in dinamičen proces. V nekaterih primerih je treba otroke za krajši čas odstraniti iz njihovega domačega okolja. Vendar se lahko mnogi med njimi kasneje vrnejo k svojim družinam in v znano okolje, kjer lahko začnejo celiti travmo. Da bi bil ta proces uspešen, družine potrebujejo stalno strokovno podporo in pravno svetovanje.

4.4. Celovit pristop k otrokom žrtvam

Društvo za socialno psihiatrijo P. Sakellaropoulos²² obravnava otroke žrtve ne le kot posameznike, ki potrebujejo pravno zaščito, ampak kot osebe, vključene v družinske, šolske in družbene sisteme, v okviru akcijskega raziskovanja. Na podlagi načel socialne in družbene psihiatrije ter „psihoanalitične prizme“, organizacija spodbuja celostno, dolgoročno in travmatsko ozaveščeno strategijo posredovanja. To vključuje tesno sodelovanje z otrokom, njegovimi skrbniki/družino, šolami in lokalno zainteresiranimi akterji, da se zagotovi celovita oskrba in ponovna vključitev v družbo. Zagovorniki otrok so spodbujeni, da sprejmejo tak pristop: da se zavzemajo ne le za takojšnjo varnost, ampak za širše blagostanje otroka, pri čemer se izogibajo avtomatični institucionalizaciji,

²¹ Agencija Evropske unije za temeljne pravice. *Pravičnost, prijazna do otrok, perspektive in izkušnje otrok, vključenih v sodne postopke kot žrtve, priče ali stranke v devetih državah članicah EU*. 2017 https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2017-child-friendly-justice-children-s-perspective_en.pdf (dostopno 09.05.2025)

²² Društvo za socialno psihiatrijo P. Sakellaropoulos, *Letna poročila* <https://ekpse.gr/en/who-we-are/annual-reports> [dostopno 10. julija 2025].

Društvo za socialno psihiatrijo P. Sakellaropoulos, *Dnevni center za otroke, mladostnike in odrasle – prefektura Fokida* <https://ekpse.gr/en/our-services/day-centre/day-centre-for-children-adolescents-and-adults-fokida-prefecture> [dostopno 10. julija 2025].

Društvo za socialno psihiatrijo P. Sakellaropoulos, *Skupno življenje in učenje: ozaveščanje, preprečevanje in krepitev psihološke odpornosti v šolskih skupnostih* <https://ekpse.gr/en/programmes/living-and-learning-together-sensitisation-prevention-and-enhancement-of-psychological-resilience-in-school-communities> [dostopno 10. julija 2025].

Katsouda, D., SSP P. Sakellaropoulos „piramidni“ pristop, celostni model za duševno zdravje otrok, mladostnikov in družin v lokalnih skupnostih. *Plakat, predstavljen na 3. srečanju Regionalnega urada WHO za Evropo „Teden duševnega zdravja“ o kakovosti duševnega zdravja otrok in mladostnikov, Solun, Grčija, 6.–7. november 2024.*

ampak kadar je to le mogoče, podpirajo otrokovo zdravljenje v njegovem lastnem socialnem okolju – kadar je to varno in terapevtsko podprto.²³

Skupinska razprava:

Raziskava²⁴ je pokazala, da se v zgodnjem otroštvu razkritja zlorab potekajo spontano, pogosto „po naključju“. Starejši otroci zlorabe razkrijejo bolj premišljeno. Starostna skupina med 7 in 9 leti razkritja zlorab staršem statistično pogosteje (73 %) kot pa starejše starostne skupine (13 %).

Razpravljajte o ugotovitvah z vidika kognitivnega in čustvenega/socialnega razvoja.

Ozadje:

Mlajši otroci, mlajši od 7 let, lahko svoje travmatične izkušnje izrazijo spontano, brez kognitivne regulacije procesa razkritja pod velikim čustvenim stresom.

Možen razlog, zakaj je starostna skupina med 10. in 12. letom v razvojnopsihološki luči bolj zadržana pri razkrivanju ter razkritje staršem raje odlaša, je ta, da so starejši otroci bolj pozorni na družbene norme in tabuje ali pa jih je sram oziroma so v zadregi, ker niso preprečili zlorabe. Poleg tega vse pomembnejša podpora vrstniške skupine v obdobju odraščanja lahko odraža tudi izogibanje razkritju staršem.²⁵

Razumevanje travme

4.5 Negativne izkušnje v otroštvu

Negativne izkušnje v otroštvu (ACE) so motnje v razvoju varnih, stabilnih in skrbnih družinskih odnosov, za katere so značilni stresni ali travmatični dogodki, ki se zgodijo v prvih osemnajstih letih posameznikovega življenja.²⁶

²³ Karantzali, A., Maerkl, C., Vourdas, A. (ur.), Fitsiou, P. in Fragkouli – Sakellaropoulou, A., „Vodnik o dostopu do pravnega varstva za otroke s posebnimi potrebami in/ali psihosocialnimi težavami“, Društvo za socialno psihiatrijo P. Sakellaropoulos, projekt CHILDfront, sofinanciran s sredstvi EU – Otrokom prijazno pravosodje na grških in ciprskih sodiščih, 2022.

²⁴ I. Hershkowitz, O. Lanes in M. Lamb. „Raziskovanje razkritja spolnega zlorabljanja otrok z domnevnimi žrtvami in njihovimi starši.“ Zloraba in zanemarjanje otrok. Vol. 31. 2007. 111–123.

²⁵ Za več informacij vabimo bralce, da si ogledajo www.youtube.com/watch?v=hlu3ghTsZT0.

²⁶ CD Bethell, A Carle, J Hudziak, et al. Methods to Assess Adverse Childhood Experiences of Children and Families: Toward Approaches to Promote Child Well-being in Policy and Practice. *Acad Pediatr.* 2017;17(7S):S51–S69. doi:10.1016/j.acap.2017.04.161

Vrste ACE, ki povzročajo travme pri otrocih (osebno doživete ali doživete kot član družine ali skupnosti):

- fizično ali spolno nasilje
- različne oblike zlorabe (verbalna, psihološka, fizična ali spolna)
- nasilje v družini
- fizična in čustvena zanemarjenost
- nasilje v šoli ali skupnosti (ustrahovanje)
- hude nesreče ali življenjsko nevarne bolezni
- alkoholizem staršev
- zloraba drog v družini
- duševne bolezni ali samomorilno vedenje v družini
- nenadna ali nasilna izguba bližnjega zaradi ločitve, zapustitve ali smrti
- služitev zaporne kazni člana gospodinjstva
- nosečnost v adolescenci
- namestitev v rejniško družino ali otroško varstvo
- begunstvo ali doživljanje vojn
- skrajna revščina/brezdomstvo
- nacionalne nesreče ali terorizem
- izguba premoženja ali razselitev zaradi nesreče
- stres zaradi vojaške službe v družini (npr. premestitev staršev)

Pomnite: običajno je, da reagirate na neobičajne situacije.

LUKNJA V MOSTU

Predstavljajte si veliko skupino prijateljev, ki imajo spomladanski piknik ob reki, ki teče skozi njihovo mesto. Nenadoma zaslišijo krik iz reke in vidijo otroka, ki ga odnaša tok. Eden izmed njih si sezuje čevlje, skoči v vodo in otroka pripelje na breg, na katerem se zberejo ostali, da se prepričajo, da je v redu. Medtem ko skrbijo zanj, zaslišijo še enega otroka, potem še enega, še enega in še enega. Kmalu vsi rešujejo otroke iz reke ali pomagajo tistim, ki so jih potegnili na breg, da si opomorejo od utopitve. Nato opazijo, da je ena od prijateljic odšla in teče proti toku reke. Pokličejo jo: »Kam greš? Potrebujemo te tukaj!« Ona pa odgovori: »Iščem luknjo v mostu.«

Ko smo prvič izvedeli za študijo o negativnih izkušnjah v otroštvu in videli podatke, ki povezujejo težave v otroštvu s kasnejšimi tveganimi vedenjskimi vzorci, kroničnimi boleznimi, slabim razvojem in povezavami med zgodnjimi

težavami in nevrobiološkimi prilagoditvami na stres, smo spoznali, da smo našli luknjo v mostu.²⁷

4.6 Kaj je travma in kako vpliva na otroke

Po definiciji Ameriškega psihološkega združenja (APA) je travma »čustven odziv na strašen dogodek«. ²⁸ Z drugimi besedami, gre za odziv na dogodek ali situacijo, ki jo oseba doživlja kot zelo stresno, ogrožajočo ali škodljivo (fizično ali čustveno). Oseba lahko doživi en sam travmatičen dogodek ali večkratne, ponavljajoče se travmatične dogodke. Dokumentirano je tudi, da lahko nekdo doživi travmo, potem ko je bil priča travmatičnemu dogodku, ki ga je doživela druga oseba.

Travmatične izkušnje	
Fizična, psihična ali spolna zloraba	Nenadna izguba bližnjega
Nadlegovanje	Prometne nesreče
Spolno nasilje	Naravne nesreče
Napad	Teroristična dejanja
Ugrabitev	Vojna

Glede na značilnosti travmatičnega dogodka ločimo naslednje vrste travm:

- akutna travma, ki je posledica enega samega stresnega ali nevarnega dogodka.
- kronična travma, ki je posledica ponavljajoče se in dolgotrajne izpostavljenosti zelo stresnim dogodkom.
- kompleksna travma, ki je posledica izpostavljenosti več travmatičnim dogodkom.
- sekundarna travma, ki nastane zaradi tesnega stika ali odnosa z osebo, ki je doživela travmatično dogodek (ne nanaša se na žrtev, ampak na starše, družinske člane, skrbnike, strokovnjake za duševno zdravje in druge strokovnjake, ki niso storili kaznivega dejanja).

Travma lahko povzroči širok spekter fizičnih in čustvenih simptomov, bodisi takoj po dogodku bodisi dolgoročno. Simptomi travme se lahko gibljejo od subkliničnih posledic, ki ne sodijo v diagnostična merila, do zelo hudih oblik in lahko trajajo le nekaj tednov ali pa precej daljše obdobje.

²⁷J. Hays-Grudo and A. S. Morris in: Adverse and Protective Childhood Experiences: A Developmental Perspective (Preface ix) Copyright © 2020 by the American Psychological Association. All rights reserved. <http://dx.doi.org/10.1037/0000177-001>

²⁸ Ameriško psihološko združenje, *Travma*, dostopno 10. julija 2025. Na voljo na: <https://www.apa.org/topics/trauma>

Pomembno je poudariti, da ne razvije vsak posameznik travme po izkušnji stresnega dogodka.

Dr. Gabor Maté pogosto pravi, da je travma rana. Travma ni tisto, kar se nam je zgodilo, ampak tisto, kar se je zgodilo v nas kot posledica tega, kar se nam je zgodilo.²⁹

Pogosti čustveni/psihološki odzivi	
Zanikanje	Jeza
Strah	Žalost
Sram	Zmeda
Anksioznost/Tesnoba	Depresija
Otopelost	Krivda
Obup	Razdražljivost
Težave s koncentracijo	Umik
Čustveni izbruhi	Nočne more/spomini

Pogosti fizični odzivi	
Glavoboli	Prebavni simptomi
Stalna nepojasnjena utrujenost	Pospešen srčni utrip
Znojenje	Pretirana vznemirjenost ali prestrašenost
Težave s spanjem	Hipervzburjenost

Največ pozornosti med motnjami, povezanimi s travmo, je namenjene travmatski motnji, imenovani posttravmatska stresna motnja (PTSD); to je najpogosteje diagnosticirana travmatska motnja, katere simptomi lahko sčasoma postanejo zelo izčrpavajoči. DSM-5 opredeljuje štiri skupine simptomov PTSD: prisotnost vsiljivih simptomov, vztrajno izogibanje dražljajem, negativne spremembe v kognitivnih procesih in razpoloženju ter izrazite spremembe v vzdraženosti in reaktivnosti. Posameznik mora biti izpostavljen dejanski ali grozeči smrti, hudi poškodbi ali spolnemu nasilju, simptomi pa morajo povzročati znatno stisko in okvaro delovanja za več kot 4 tedne.³⁰

Svetovna zdravstvena organizacija je ugotovila (2017):³¹

²⁹ G. Maté, Mit o normalnosti: travma, bolezen in zdravljenje v toksični kulturi

³⁰ Ameriško psihiatrično združenje. Diagnostični in statistični priročnik duševnih motenj. 5. izdaja. Arlington, VA: Ameriško psihiatrično združenje; 2013.

³¹ RC Kessler et al. Travma in PTSD v svetovnih raziskavah duševnega zdravja WHO. Eur J Psychotraumatol. 27. oktober 2017; 8(sup5):1353383. doi: 10.1080/20008198.2017.1353383. PMID: 29075426; PMCID: PMC5632781

- Raziskave kažejo, da je izpostavljenost travmi skozi življenje značilna za večino prebivalstva.
- Travme, povezane z medosebnim nasiljem, predstavljajo največje tveganje za razvoj PTSM.
- Življenjska obremenitev prebivalstva s PTSM znaša 77,7 osebnih let na 100 anketiranih.
- Največjo obremenitev s PTSD povzročajo: spolno nasilje s strani intimnega partnerja (razmeroma redka travma, a povezana z visokim tveganjem za PTSD) in nepričakovano smrtjo bližnjega (zelo pogosta travma, povezana z nizkim tveganjem za PTSD).
- Čeprav se pri nekaterih posameznikih simptomi zmanjšajo v nekaj mesecih, so pri večini simptomi PTSM trdovratni in dolgotrajni.

4.7 Travma v otroštvu

Ameriška akademija za pediatrijo ocenjuje, da je 34 milijonov ameriških otrok (ali 46 % otrok) v starosti 18 let ali manj vsaj enkrat v življenju doživelo travmatično izkušnjo.³² Travma v otroštvu je lahko posledica enkratnega dogodka (prometna nesreča, naravna nesreča, napad) ali trajnega stanja (fizično ali spolno nasilje, zanemarjanje, rasizem, ustrahovanje), ki ga otrok doživi in ki ga dojema kot življenjsko ogrožajočega, nasilnega in/ali nevarnega. Travma pri otrocih, zlasti trajna travma, lahko vpliva na njihov fizični, duševni, socialni in čustveni razvoj. Nezdravljena ali nerešena travma pri otrocih se lahko prenese v odraslost in povzroči težave z učenjem in slabše šolske rezultate, povečano uporabo zdravstvenih in psiholoških storitev, večjo vpletenost v sistem kazenskega pravosodja za mladoletnike in dolgotrajne zdravstvene težave.³³³⁴

Čustveni znaki travme pri otrocih in mladostnikih

Odziv otroka na travmo se lahko razlikuje glede na njegovo starost in odpornost.

Čustveni znaki travme pri otrocih in mladostnikih

Starost (kronološka/razvojna)	Znaki travme
-------------------------------	--------------

³² Forkey, Heather, et al. »Trauma-informed care.« *Pediatrics* 148.2 (2021).

³³ Uprava za zlorabo substanc in duševno zdravje. Pomoč otrokom in mladim s travmatičnimi izkušnjami Nacionalni dan ozaveščanja o duševnem zdravju otrok – 10. maj 2018 <http://www.samhsa.gov/children>

³⁴ N Nikkheslat et al. Travma v otroštvu, aktivnost osi HPA in odziv na antidepresive pri bolnikih z depresijo. *Brain Behav Immun.* 2020;87:229–237. doi:10.1016/j.bbi.2019.11.024

Dojenčki, malčki (0–5 let, predšolska starost)	Nasprotovanje, jok ali kričanje, izbruhi jeze, strah pred ločitvijo, slabi apetit, umik v samoto, nočne more.
Šolska starost (6–11 let, osnovna šola)	Anksioznost, umik, nezanimanje, pomanjkanje koncentracije, agresivnost, izogibanje, sramota, enureza, težave s spanjem.
Mladostniki (12–18 let, srednja šola)	Depresija, samopoškodovanje, samomorilno vedenje, uživanje drog, umik iz družbe, tvegano vedenje, neselektivno spolno vedenje, agresivnost.

Spolno zlorabljeni otroci lahko kažejo simptome, ki so skupni drugim vrstam travm, pa tudi bolj specifične, kot so spolno znanje, jezik in vedenje, ki ni primerno za otrokovo starost in izkušnje, težave pri sprejemanju pediatričnega pregleda, ne želijo biti sami z določenimi osebami (pogosto storilcem ali osebami podobnega videza). Nekateri otroci vključujejo spolne elemente v svoje igre ali risbe.

Odpornost je proces in rezultat uspešnega prilagajanja na težke ali zahtevne življenjske izkušnje, zlasti prek duševne, čustvene in vedenjske prilagodljivosti ter prilagajanja zunanjim in notranjim zahtevam.³⁵

Pomembno je vedeti, da so otroci odporni in lahko razvijejo mehanizme za spopadanje s travmami, ki so jih doživeli. Pogosto jih ščiti več „varnostnih“ sistemov, zlasti tisti, ki so vgrajeni v njihove odnose z drugimi ljudmi v njihovem domu in skupnosti.³⁶

4.8 Vpliv zgodnje travme na spomin, pričevanje in sodelovanje

Zgodnja travma je povezana s spremenjeno funkcijo nevronske poti v razvijajočih se možganih.³⁷

Ko je otrok kronično izpostavljen neugodnim in travmatičnim izkušnjam, je njegov stresni odzivni sistem – ki je odgovoren za imunsko, presnovno in kardiovaskularno delovanje –

³⁵Pot do odpornosti [spletna stran]. Washington (DC): Ameriško psihološko združenje; 2009 (<http://www.apa.org/helpcenter/road-resilience.aspx>, dostopno 1. maja 2025).

³⁶AS Masten, AJ Barnes. Odpornost pri otrocih: razvojne perspektive. *Children* (Basel). 17. julij 2018;5(7):98. doi: 10.3390/children5070098. PMID: 30018217; PMCID: PMC6069421

³⁷ME Thomason, HA Marusak. K razumevanju vpliva travme na zgodnji razvoj človeških možganov. *Nevroznanost*. 7. februar 2017; 342:5567. doi:10.1016/j.neuroscience.2016.02.022. Epub 15. februar 2016. PMID: 26892294; PMCID: PMC4985495.

nenehno v preobremenjenem stanju. Posledica tega je nenehen dotok stresnih hormonov, zaradi česar se razvijajoči možgani znajdejo v stanju »boj ali beg«, s čimer se poruši občutljivo ravnovesje nevrottransmiterjev. To lahko vodi do slabe regulacije čustev, agresivnosti, težav z učenjem in motenj v socialnih interakcijah. Poleg tega vpliva na razvoj določenih možganskih področij, kot je hipokampus, ki ima pomembno vlogo pri oblikovanju spomina.

Posledično je močno prizadet način, kako možgani obdelujejo, oblikujejo, shranjujejo in priklicujejo spomine, kar lahko vodi do izgube spomina ali potlačitve. To lahko povzroči vrzeli v spominu in težave pri priklicu podrobnosti dogodkov, ki so se zgodili pred travmatičnim dogodkom ali po njem.

Zaradi tega ima otrok lahko resne težave pri obujanju določenih dogodkov ali podrobnosti. Spomini na travmatične dogodke so lahko fragmentirani in vsebujejo le malo, pogosto popačenih dejstev, kot so čas, kraj ali vpletene osebe, zato je pripoved o doživetem zmedena in nepopolna. Namesto tega se lahko spominjajo predvsem čustev, ki so jih občutili med dogodkom, ali podrobnosti, ki so v sodnem postopku malo uporabne (npr. smeh storilca, vonj prostora, majhna podrobnost na stropu).

Delna ali popolna izguba spomina lahko ovira oblikovanje identitete pri mladostnikih in otežuje psihoterapevtsko delo.

V skrajnih primerih, ko je zloraba še posebej kruta (pogosto s strani starša, ki ga otrok ljubi in mu zaupa), žrtev, da bi preživela pretresljiva in strašna čustva, uporabi obrambni mehanizem, imenovan disociacija, pri katerem izrine ali pozabi dele svoje izkušnje in se tako miselno loči od dogodka. Tudi v odrasli dobi se morda ne zaveda svoje izgube spomina. V najhujših primerih lahko disociativna amnezija vodi v oblikovanje več osebnosti. Otroci, ki so se naučili uporabljati disociacijo kot obrambni mehanizem, se lahko začnejo avtomatično disociirati v stresnih okoliščinah kakršne koli vrste ali ob soočanju s sprožilci, ki jih spominjajo na travmo. Posledično je njihovo pričanje na sodišču lahko sprožilec, ki vodi v stresne, nepozorne, agresivne ali celo disociativne odzive.

Pri delu z otrokom, ki je žrtev ali priča zlorabe, upoštevajte, da:

- otrok morda ne bo mogel priklicati travmatične izkušnje od začetka do konca,
- otrok žrtev se lahko povsem jasno spomni nekaterih podrobnosti, medtem ko se drugih podrobnosti v celoti ne more spomniti,
- otrok se bo morda moral pri spominjanju zanašati na čutni spomin,
- otrok je lahko videti, da ne želi sodelovati ali da laže.

Otroci, ki so žrtve ali priče zlorabe, so pogosto prisiljeni sodelovati v postopkih kazenskopravnega sistema, ki so že za večino odraslih težko dojemljivi, zastrašujoči in stresni. Za otroke pa ti postopki predstavljajo še večjo obremenitev, saj med zbiranjem izjav ali zaslišanjem na sodišču obstaja visoko tveganje, da doživijo hudo stisko in poslabšanje travme.

Žrtve zlorab otrok so pogosto izpostavljene postopkom, ki so prilagojeni zahtevam odraslih in ne upoštevajo njihovih posebnih potreb. Izpostavljenost mehanizmom kazenskega pravosodnega sistema (strokovna poročila, predhodni postopki, izpraševanja, zaslišanja itd.) lahko prispeva k prikrivanju zlorab in k njihovi nadaljnji viktimizaciji.³⁸

Način, kako je otrok, ki je žrtev, zaslišan, ima neposreden vpliv na njegovo sposobnost priklica izkušenj in na doslednost pripovedi. Učinkovite metode zaslišanja žrtvi pomagajo pri spominjanju, medtem ko lahko škodljive prakse povzročijo večje nedoslednosti v njenem pričanju.

Komunikacija in pristop, ki upošteva travme

4.9 Smernice za odvetnike o otrokom prijazni komunikaciji

Forenzične razgovore vedno izvajajo otroški psihiatri, psihologi ali pravni strokovnjak, ki imajo za to posebno usposabljanje in strokovni nadzor.^{39,40} Splošne smernice za forenzične razgovore veljajo tudi za pravne postopke.

4.9.1 Pripravite se na sestanek

Priprava na razgovor z otrokom je zelo pomembna. Poskrbite, da je okolje otroku prijazno, udobno, tiho, brez motenj zaradi drugih oseb, ki vstopajo, ali zvonjenja telefonov. Poskrbite za sedežno razporeditev, ki je primerna za otrokovo starost, in sedite na višini otrokovih oči, brez mize pred seboj. Poskusite pridobiti informacije o otrokovi starosti in stopnji razvoja. Oblikujte hipotezo o domnevni zlorabi, da boste lahko intervju izvedli na »zavestno objektivni« način. Poskrbite tudi, da otrok govori vaš jezik, sicer poiščite prevajalca in ga pred sestankom seznanite z otrokom⁴¹ (posebne skrbi za

³⁸O. Themeli, & M. Panagiotaki, (2014). Forensic Interviews With Children Victims of Sexual Abuse: The Role of the Counselling Psychologist. *The European Journal of Counselling Psychology*, 3(1), 1–19. <https://doi.org/10.5964/eicop.v3i1.17>

³⁹ M. E. Lamb et al., „Strukturiran protokol forenzičnega intervjuja izboljša kakovost in informativnost preiskovalnih intervjujev z otroki: pregled raziskav z uporabo protokola preiskovalnega intervjuja NICHD“. *Zloraba in zanemarjanje otrok*, vol. 31, 2007, str. 1201–1231. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2007.03.021>.

⁴⁰ S. Brubacher, E. Shulman, M. Bearman, & M.B. Powell. „Učenje otrok veččin preiskovalnega zasliševanja: za dolgoročno ohranjanje znanja je potrebno redno usposabljanje.“ *Psychology, Public Policy, and Law*, letnik 28, št. 1, 2022, str. 123–136. <https://doi.org/10.1037/law0000332>

⁴¹ V. Talwar et al. Nujne zadeve in obeti na področju preiskovalnih intervjujev z otroki in mladostniki. *Pravna in kriminološka psihologija*. Letnik 00. 2024. 1–22.

otroke iz drugačnega kulturnega okolja so navedene v poglavju 3: Raznolikost). Poskrbite, da imate za intervju dovolj časa in da otrok ne čaka.

4.9.2. Uporablajte jezik, primeren otrokovi starosti

Pozorno poslušajte otroka, da se lahko prilagodite njegovemu jezikovnemu vzorcu in ravni razumevanja. Uporablajte preprost jezik in kratke povedi. Pojasnite pravne izraze, da bo otrok razumel najpomembnejše besede, saj se bo z njimi srečeval skozi celoten pravni postopek.

4.9.3. Obvestite otroka

Jasno se predstavite in pojasnite svojo vlogo v pravnem postopku in z enostavnimi besedami pojasnite, kaj se bo zgodilo. Količino informacij prilagodite posameznim korakom postopka, tako da jih otrok lahko razume. Če je potrebno, uporabite pisno gradivo ali ohranite stik z otrokom prek mobilnih aplikacij namesto prek elektronske pošte. Otroku posredujte gradivo, ki ste ga preverili glede ustreznosti za konkreten primer in skladnosti z zakonodajo vaše države.⁴²

Primer dobre prakse: Pravosodna izobraževalna šola v Cipru in Center za politiko otrokovih pravic „Hope For Children“ sta razvila „Kids in Court Game (KiCGame)“, ki obsega štiri različne igre, zasnovane za psihološko in čustveno pripravo otrok na pričanje na sodišču.⁴³

4.9.4. Bodite iskreni

Zelo pomembno je, da z otrokom, ki je vaša stranka, vzpostavite dober odnos. Iskrenost, doslednost in občutljivost so pomembne za vsako žrtev kaznivega dejanja, še posebej pa za otroke.

Kaj boste rekli, če vas mladoletnik prosi, da mu obljubite – da bi vam lahko zaupal –, da storilec ne bo kaznovan za to, kar mu je storil (na primer, da ne bo šel v zapor)?

⁴² Center for Justice Innovation, „Criminal Legal System Glossary for Kids“, 2022, https://www.innovatingjustice.org/sites/default/files/media/document/2023/Monograph_CJI_CWMP_CLS_Glossary_0504_2023.pdf (dostopno 24.04.2025)

Agencija Evropske unije za temeljne pravice: Pravo, ki je prijazno do otrok: ključni izrazi, 2014, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-child-friendly-justice-key-terms_en.pdf (dostopno 24.04.2025)

⁴³ Hope For Children & Sheffield Hallam University „Kids in Court Game“, 2023, <https://uncrcpc.org.cy/Člen/hope-children-introduces-innovative-kids-court-game-europols-annual-expert-meeting> (dostopno 24.04.2025)

Povejte nekaj takega: „Razumem, kako se počutiš in kaj želiš. Vendar ni moja naloga, da odločam, kaj se bo zgodilo z osebo, ki te je tako obravnavala. Tega ti ne morem obljubiti, niti ne morem napovedati, kaj se bo z njim/njo na koncu zgodilo. Lahko ti samo obljubim, da bom storil vse, kar je v moji moči, da ti pomagam. Se strinjaš?“

4.9.5. Spoštujte otrokov ritem med razgovorom:

Otroci potrebujejo več časa za obdelavo informacij. Ne silite otroka, spoštujte tišine med pogovorom in mu povejte, naj si vzame čas. Otroka aktivno poslušajte, poskušajte razumeti, kaj želi povedati, uporabljajte odprta vprašanja in mu dajte čas za odgovor.

4.9.6. Otroka opolnomočite z upoštevanjem njegove avtonomije in mnenj

Vedno imejte v mislih, da je otrok vaš stranka. Poskrbite, da otrok razume vse odločitve, ki jih bo morda moral sprejeti, in možnosti, ki jih ima.⁴⁴ Povejte mu, da je njegovo mnenje pomembno, čeprav ni mogoče izpolniti vseh njegovih zahtev. Pokažite, da razumete, kaj želi, in ga redno obveščajte o poteku zadeve. Povejte otroku, kako so bile njegove pripombe upoštevane v različnih fazah postopka. Otrok bo tako lahko sprejel **premišljeno odločitev**. Upoštevajte, da se otrokova odločitev lahko razlikuje od tega, kar je po mnenju okolice ali celo vas najboljše.

Časovni trak: Skupaj z otrokom narišite časovni trak, na katerega označite in naslikajte ključne dogodke in vpletene osebe. Otroka pripravite na to, da predvidi, kaj se bo zgodilo v nadaljevanju.

4.9.7 Opazujte verbalno in neverbalno vedenje

Opazovanje otrokovega vedenja in govora v kontekstu svobodne interakcije omogoča boljšo oceno v individualnem razgovoru. Enako velja za razumevanje dinamike komunikacije v družini, ko otroka opazujemo z družinskim članom.

4.9.8 Bodite pozorni na svojo neverbalno komunikacijo

⁴⁴ A. Crowley, K. Larkins & L. Pinto. Poslušaj-Ukrepaj-Spremeni – Priročnik Sveta Evrope o sodelovanju otrok, Svet Evrope 2021, str. 39.

Morda boste od otroka slišali zgodbo, ki bo pri vas vzbudila negativna čustva. Bodite pozorni na svoj obrazni izraz in neverbalne reakcije – pomembno je, da ostanete profesionalno nevtralni, hkrati pa topli in dostopni. Pretirano čustvene reakcije lahko otroka prestrašijo in ga zaprejo vase.

4.9.9. Previdno pri uporabi materialov, kot so anatomske lutke, risbe itd.

Le v posebnih primerih so taki materiali nujni in resnično koristni. Znanstvene raziskave so pokazale, da otroci te pripomočke uporabljajo na različne načine, zato so vsaka predvidevanja in interpretacije njihove uporabe precej manj zanesljiva kot otrokova lastna verbalizacija.⁴⁵ Vedno dajte prednost prostemu pripovedovanju zgodbe.

4.9.10. Uporabite metode dokumentiranja

Dokumentiranje, še posebej zvočno in video snemanje, je bistveni del forenzičnega intervjuja. Čeprav ima forenzični intervju drugačne izzive kot pravni, so posnetki lahko zelo dragoceni za natančno dokumentacijo. Pri tem pa je treba upoštevati, da lahko snemanje za otroka predstavlja dodatno travmatično izkušnjo – še posebej, če je storilec pri zlorabi uporabljal kamero.

4.10 Vzpostavljanje odnosa z otrokom

Pri delu z otrokom mora biti odnos vedno utemeljen na zaupanju. Prvi stik zato zahteva posebno pozornost pri vzpostavljanju odnosa.^{46,47} V tem koraku se predstavite, pojasnite svojo vlogo v postopku in razložite, kaj se bo dogajalo, da se otrok počuti orientiranega in varnega. Obenem lahko intervjuvanec ali odvetnik začne prepoznavati otrokove jezikovne vzorce ter njegove razvojne, čustvene in kulturne potrebe. Pripovedni pristop k vzpostavljanju odnosa oblikuje način interakcije, ki ga je treba dosledno ohranjati skozi celoten potek intervjujev.

⁴⁵ P. Santtila, J. Korkman, & N. Kenneth Sandnabba. „Učinki faze intervjuja, ponavljajočih se intervjujev, prisotnosti osebe za podporo in anatomske podrobnih lutk na intervjuje o spolnem zlorabljanju otrok.“ *Psychology, Crime & Law*. Vol 10, št. 1, 2004, str. 21–35. <https://doi.org/10.1080/1068316021000044365>

⁴⁶ I. Hershkowitz, I et al. „Ali izboljšanje odnosa spremeni dinamiko preiskovalnih razgovorov z domnevnimi žrtvami nasilja v družini?“ *Journal of Police and Criminal Psychology*. Vol. 30. 2015. str. 6–14. 10.1007/s11896-013-9136-8.

⁴⁷ Collins, R., Lincoln, R., & Frank, M. G. (2002). Vpliv odnosa v forenzičnih intervjujih. *Psychiatry, Psychology and Law*, 9(1), 69–78. <https://doi.org/10.1375/132187102760196916>

Koraki za fazo vzpostavljanja odnosa⁴⁸

- Po predstavitvi se z otrokom pogovorite o njegovih interesih ali dejavnostih. Izvajalec intervjuja naj nadaljuje z odprtimi vprašanji, ki vključujejo otrokove lastne besede ali fraze, da ga spodbudi k podrobnejšemu razlaganju.

„Povej mi kaj o sebi“, „Kaj rad počneš v prostem času?“, „Povej mi več o ...“ Ti si rekel (otrokove besede) ...

- Otroku omogočite, da podrobno opiše nedavno izkušnjo, ki ni bila zloraba, in da se vpelje v prosto pripovedovanje.

Povej mi vse o svojem zadnjem rojstnem dnevu (šolskem izletu, božiču).
„Od začetka do konca in ničesar ne izpusti.“ „Kaj se je zgodilo potem...“
„Rekel si (otrokove lastne besede)...“

- Opišite osnovna pravila/potek intervjuja.

„Nisem bil tam in ne vem, kaj se je zgodilo. Ko ti bom zastavil vprašanja, ne bom vedel odgovora nanje.“
„Ni nič narobe, če rečeš ,tega ne vem‘ ali ,tega vprašanja ne razumem‘.“

- Pogovorite se o pomembnosti govorjenja resnice.

„Če na primer rečem, da so oblačila, ki jih nosim, rdeča, ali bi govoril resnico ali laž? Če otrok odgovori: „laž“, recite: „Prav. To je prav, ker so oblačila, ki jih nosim, modra. Prosim, da mi, dokler bova skupaj, govoriš le resnico. Ali mi obljubiš, da boš govoril samo resnico?“

⁴⁸ Za več informacij: T. Lyon, Interviewing Children: Getting More with Less, 2009, https://www.youtube.com/watch?v=7my1T4Ghf7A&ab_channel=DavidLaRooy

4.10.1 Izvedba intervjuja⁴⁹

Po vzpostavitvi zaupanja in razlagi osnovnih pravil intervjuja mora prehod na temo suma zlorabe upoštevati otrokove značilnosti in posebnosti primera. Intervjuvanec oziroma odvetnik lahko otroka vpraša, ali ve, zakaj sta se srečala, ter nato iz odgovora izhaja pri spodbujanju otroka, da čim bolj podrobno opiše svojo izkušnjo. Otroka med to uvodno pripovedjo ne prekinjajte.

Ko otrok svojo uvodno pripoved zaključi, začnite po potrebi postavljati bolj usmerjena vprašanja, da zberete dodatne podrobnosti, pridobite pojasnila ali dopolnite manjkajoče informacije. Pri nadaljnjih vprašanjih posnemajte otrokove besede. V tej fazi bodite previdni, da ne postavljate sugestivnih vprašanj, ki bi lahko otroka pripeljala do netočnih odgovorov. Opazujte otroka, ali kaže znake utrujenosti ali nepozornosti. Če je potrebno, naredite premor ter mu ponudite pijačo ali prigrizek.

4.10.2 Zaključek intervjuja

V zaključni fazi lahko intervjuvanec vpraša otroka, ali želi še kaj dodati k svoji izjavi in kako se počuti po intervjuju, ter mu da možnost, da zastavi morebitna vprašanja. Otroku se lahko zahvalite za sodelovanje in mu poveste svojo telefonsko številko, morda tudi račun na družbenih omrežjih, da vas lahko kontaktira. Pogovorite se o varnostnih načrtih in mu izročite informativno gradivo. Na koncu sestanka se lahko z otrokom pogovorita o nevtralnih temah, da se intervju ne zaključi preveč nenadno.

4.10.3 Preprečevanje sekundarne viktimizacije

Sekundarna viktimizacija je „poslabšanje žrtvinega trpljenja zaradi načina delovanja institucij med postopkom po prijavi in v samem postopku, kot posledica nezavedne nepazljivosti, ki izhaja iz rutinskeobravnavne dejstev, ki pa zahtevajo poseben in individualiziran pristop“. Obstajata dve vrsti sekundarne viktimizacije. Vsebinska se nanaša na tveganje, da bo žrtev po prijavi izpostavljena enakemu nasilnemu in žaljivemu ravnanju, kot ga je doživela do takrat. Postopkovna pa se nanaša na škodljive posledice, ki jih lahko utrpi oškodovana oseba zaradi kazenskega postopka, ki je bil sprožen na podlagi njene prijave.⁵⁰

⁴⁹ See for further reading: J. Korkman, et al. (2024). 'White paper on forensic child interviewing: research-based recommendations by the European Association of Psychology and Law.' *Psychology, Crime & Law*, 2024. p 1–44. <https://doi.org/10.1080/1068316X.2024.2324098>

⁵⁰Claudia de Luca, Kako tveganja sekundarne in ponovne viktimizacije, ustrahovanja in maščevanja predstavljajo izzive za pregon storilcev nasilja nad otroki, izkušnje iz Neaplja, Italija V: Preprečevanje sekundarne in ponovne viktimizacije otrok, žrtev kaznivih dejanj: ocena tveganja in rešitve v najboljšem interesu otroka, mednarodna delavnica za krepitev

Da bi se izognili sekundarni viktimizaciji, morajo strokovni delavci sprejeti ukrepe za:⁵¹

- preprečevanje stisk med odkrivanjem, preiskavo in kazenskim pregonom
- zagotavljanje, da so vedno spoštovani najboljši interesi ter dostojanstvo otrok žrtev in prič
- obravnavo otroke žrtve in prič z zadostno občutljivostjo, da:
 - ✓ nudijo podporo otrokom žrtvam in pričam,
 - ✓ zagotovijo gotovost glede postopka,
 - ✓ poskrbijo hitre sodne postopke, razen če je odlog v korist otroka,
 - ✓ uporabljajo postopke, ki so primerni za otroke, vključno s posebnimi sobami za zaslišanje otrok, interdisciplinarnimi storitvami za otroke žrtve pod eno streho, prilagojena sodna okolja, ki upoštevajo potrebe otrok prič, odmora med otrokovim pričanjem, zaslišanja, ki so načrtovana v času, primernem za otrokovo starost in zrelost, sistem dežurstva, ki zagotavlja, da otrok pride na sodišče le, kadar je to nujno, ter druge ustrezne ukrepe za olajšanje otrokovega pričanja.
- omejitev števila zaslišanj.
- izogibanje nepotrebnim stikom z domnevnim storilcem.

4.11 Izvajanje pristopa, ki upošteva travme

Ko otrok prijavi zlorabo, lahko tako žrtev kot družina doživijo veliko duševno in čustveno stisko.

V zadnjih nekaj desetletjih je koncept pristopa, ki upošteva travme, pridobil veliko zanimanje med strokovnjaki in izvajalci na področjih psihologije, psihiatrije, razvojne znanosti, izobraževanja, javnega zdravja, kazenskega pravosodja in socialnega dela.⁵²

zmogljivosti v okviru projekta E-PROTECT II, oktober 2021 (str. 36, 37) Izdajatelj: Raziskovalni center za jugovzhodno Evropo (SEERC) <https://www.seerc.org/docs/SEERView E-PROTECT International Workshop> e-book.pdf

⁵¹ Pamela Hurley Priročnik za strokovnjake na področju pravosodja, ki delajo z otroki prič v severni Kanadi https://cac-cae.ca/wp-content/uploads/Web-Resource-Guide_Lynx-1.pdf

⁵² RB Champine, et al. Sistemske mere pristopa, ki upošteva travme: sistematični pregled. *Am J Community Psychol.* December 2019; 64(3-4):418-437. doi: 10.1002/ajcp.12388. Epub 30. avgust 2019. PMID: 31469452; PMCID: PMC7003149.

Da bi odvetniki svojim strankam zagotovili čim bolj učinkovito in uspešno zastopanje, morajo prepoznati razširjenost travme. To imenujemo »travmi prijazno odvetništvo« (*trauma-informed lawyering*).

Travmi prijazen odvetnik zna prepoznati travmo, je sočuten, empatičen, vliva občutek varnosti, lahko z neobsojajočim in preišljenim pristopom zmanjša otrokovo tesnobo, ne zmanjšuje ali zanemari njegovih izkušenj, gradi pozitivno razmerje med odvetnikom in stranko na zaupanju, izbiri in sodelovanju, prilagodi strategijo v postopku ter preprečuje sekundarno travmo.

Pristop, ki upošteva travme, temelji na štirih predpostavkah, znanih kot „štiri R-ji“:⁵³

1. *realisation*: zavedanje travme in njenega vpliva na posameznike in skupine
2. *recognition*: prepoznavanje znakov travme
3. *response*: odzivanje na travmo
4. *Resisting re-traumatisation*: preprečevanje ponovne travmatizacije

Zavedanje o travmatskih reakcijah v sodnem okolju: ⁵⁴

- Travmatski dogodki lahko povzročijo močna čustva strahu, groze in nemoči. Intenzivnost čustev lahko ostane prisotna več let.
- Strah, povezan s travmatskim spominom, lahko povzroči, da oseba potlači ali se izogiba mislim na ta spomin.
- Čustveno zapiranje, disociativne ali otopele obrambne mehanizme so pogosta reakcija na kronično spolno ali fizično zlorabo.
- Nekateri priče se lahko med pripovedovanjem grozljivih dogodkov zdijo čustveno odtujene.
- Priča, ki ima motnje spanja, lahko pride na sodišče izčrpana.
- Vpliv travme lahko na otroke in mladostnike vpliva na različne načine in v različnih obdobjih njihovega življenja. Najbolj škodljiv je, če je obstajal odnos zaupanja.
- Otroci, ki so doživeli travmatsko izkušnjo, lahko uporabijo številne zaščitne mehanizme, med katerimi je tudi izogibanje spominom na izvorno travmo.

⁵³ Uprava za zlorabo substanc in duševno zdravje. SAMHSA-jev pojem travme in smernice za pristop, ki upošteva travme. HHS publikacija št. (SMA) 14-4884. Rockville, MD: Uprava za zlorabo substanc in duševno zdravje, 2014.

⁵⁴ Pamela Hurley Priročnik za strokovnjake na področju pravosodja, ki delajo z otroki priči v severni Kanadi https://cac-cae.ca/wp-content/uploads/Web-Resource-Guide_Lynx-1.pdf

- Izpovedovanje o travmatičnem dogodku je lahko psihološko preveč obremenjujoče za otroke, ki niso čustveno pripravljeni govoriti o travmi.
- Pretekle viktimizacije lahko še okrepijo čustveni odziv žrtve.

Pomembno je zapomniti, da označevanje otrok za „žrtve“ lahko vpliva na to, kako se vidijo sami, saj izraz „žrtev“ pogosto pomeni nemoč, ranljivost in šibkost. Namesto „žrtve“ raje uporabljajte izraz „otroci, ki so doživeli/doživljajo zlorabo“.

4.12 Kako ravnati in česa se izogibati pri otroku prijaznem komuniciranju

Kako ravnati:⁵⁵

Vzpostavite odnos in zaupanje: Jasno se predstavite in pojasnite svojo vlogo. Povejte, zakaj postavljate določena vprašanja in zakaj potrebujete določene informacije. Otroku zagotovite, da ste mu na voljo za pomoč. Omogočite pogoste odmore in priložnosti za sprostitev. Ponudite mu možnost, da vstane in se premakne ter mu dajte na voljo otipljive predmete (vodo, robčke, stresno žogico).

Ne pozabite, da lahko na otrokovo vedenje vpliva tudi pričakovanje, da ga boste neizogibno razočarali.

Ustvarite varno in udobno okolje: Srečajte se v mirnem, zasebnem prostoru, kjer se otrok dobro počuti. Poskrbite, da je motečih dejavnikov čim manj in da srečanje poteka zunaj prisotnosti drugih oseb, zaradi katerih bi se otrok lahko počutil ogroženega.

⁵⁵ American Bar Association, 'Tips for Working with Migrant Children and Trauma-Informed Lawyering' Children's Immigration Law Academy, Houston, Texas, 2023 <https://www.defendyouthrights.org/wp-content/uploads/2023.10.20-FINAL-Trauma-Informed-Lawyering-Tips-Binder.pdf> (dostopano 2 May 2025);

The Dos and Don'ts of Trauma-Informed Legal Interviewing, [https://emond.ca/Emond-Blog/Emond-Insights/April-2024-\(1\)/The-Dos-and-Don%E2%80%99ts-of-Trauma-Informed-Legal-Interv?srsId=AfmBOorTQFeNDU0chg0WxS7xwldTBE6M4-W-LKhDLwMoAXOK0aOoV5lg](https://emond.ca/Emond-Blog/Emond-Insights/April-2024-(1)/The-Dos-and-Don%E2%80%99ts-of-Trauma-Informed-Legal-Interv?srsId=AfmBOorTQFeNDU0chg0WxS7xwldTBE6M4-W-LKhDLwMoAXOK0aOoV5lg) , Emond Publishing Inc. (dostopano 27 May 2025);

Dart Center for Journalism and Trauma, 'Interviewing Children: Guidelines for Journalists' Columbia University Graduate School of Journalism, New York, 2013, <https://dartcenter.org/content/interviewing-children-guide-for-journalists> (dostopano 2 May 2025);

Bendo, E. 'Guidelines for trauma informed legal practice for lawyers working with adult survivors of human rights violations', European Human Rights Advocacy Centre, Middlesex University, 2022, <http://ehrac.org.uk/wp-content/uploads/2022/03/Trauma-Informed-Legal-Practice-Toolkit-2022.pdf> (dostopano 2 May 2025);

Valeria Olmedo, LMSW, Tips for Working with Migrant Children and Trauma Informed Lawyering, Young Center for Immigrant Children's Rights, American Bar Association, 2023, pp. 20-21 https://www.theadvocatesforhumanrights.org/res/2023.02.07_Tips-for-Working-with-Migrant-Children-and-Trauma-Informed-Lawyering%20CILA.pdf (dostopano 2 May 2025);

National Child Traumatic Stress Network, 'Trauma-Informed Legal Advocacy: A Resource for Juvenile Defense Attorneys', Justice Consortium Attorney Workgroup Subcommittee, 2018, Los Angeles, CA, and Durham, NC: National Center for Child Traumatic Str https://www.nctsn.org/sites/default/files/resources/resource-guide/trauma_informed_legal_advocacy_a_resource_for_juvenile_defense_attorneys.pdf (dostopano 2 May 2025).

Uporabljajte spodbudne izjave: Potrjujte otrokovo pogumnost, potrdite njegove izkušnje s priznanjem vpliva travme in izzivov, s katerimi se morda sooča. Zagotovite mu, da ni kriv.

Poslušajte aktivno in empatično: Bodite pozorni na otrokove verbalne in neverbalne odzive. Pokažite razumevanje in potrdite njegova čustva z uporabo empatičnega in ne obsojajočega jezika. Potrdite, kako težko se je morda pogovarjati o določenih temah.

Bodite pozorni na svojo govorico telesa in obrazno mimiko, vzpostavljajte nežen očesni stik in skušajte izražati ne obsojajoč odnos.

Bodite potrpežljivi: Otroku pustite čas, da predela in deli svoje misli in občutke, ne da bi ga prehitevali.

Ne pozabite, da bodo osebe, ki so doživele travmo, morda potrebovale več časa za razmislek o vprašanjih in pripravo odgovorov.

Spoštujte meje: Dajte otroku možnost da ustavi pogovor, kadarkoli želi.

Ostanite nevtralni: Izogibajte se podajanju svojega mnenja o situaciji.

Uporabite vizualne pripomočke: Po potrebi uporabite risbe ali druge vizualne pripomočke, ki otroku pomagajo posredovati njegove izkušnje.

Končajte na pozitivni noti: Otroku se zahvalite za sodelovanje in mu ponudite vire pomoči.

Česa se izogibati:⁵⁶

Postavljanju sugestivnih vprašanj: Izogibajte se vprašanj, ki namigujejo na odgovor, ki ga hočete slišati.

Obsojajočemu ali kritičnemu odnosu: Izogibajte se izražanju neodobravanja otrokovih izjav ali dejanj. Bodite pozorni na svojo telesno govorico. Izogibajte se križanju rok ali polaganju rok na boke ali v žepe.

Postavljanju vprašanj o travmi prezgodaj: Namesto tega začnite z nevtralnimi temami in vzpostavite odnos, preden se lotite občutljivih vprašanj.

Postavljanju preveč podrobnih vprašanj: Ne sprašujte po podrobnostih, če ni nujno potrebno ali je bolje, da se k njim vrnete kasneje.

Postavljati obljub, ki jih ne morete uresničiti: Izogibajte se obljubam o izidu preiskave ali sojenja. Otroku ne govorite, da bo "vse v redu" ali da mu boste vedno na voljo, saj nekateri sodni postopki potekajo več let, odvetniki pa se pogosto menjavajo. Namesto tega bodite v vseh komunikacijah jasni, odkriti in pošteni – neizpolnjene obljube lahko pri otroku sprožijo občutek razočaranja ali nezaupanja.

⁵⁶ As above.

Pritiskanju na otroka: Osebe s travmatičnimi izkušnjami pogosto potrebujejo več časa za premislek o vprašanih in oblikovanje odgovorov. Ne silite otroka, da hitro odgovori ali pove podrobnosti, ki mu niso prijetne. Pustite mu, da dokonča svoje misli, preden mu zastavite novo vprašanje.

Spraševanju, ali razumejo: Otroci in mladostniki se pogosto preprosto strinjajo, ne glede na to, ali dejansko razumejo ali ne. Namesto tega jih prosite, naj s svojimi besedami pojasnijo, kaj razumejo. Ne pozabite jih tudi vprašati, ali imajo kakšna.

Dotikanju otroka ali mladostnika: Čeprav je namen lahko izraziti podporo (npr. z objemom), lahko to pri osebah, ki so bile fizično ali spolno zlorabljene, sproži neprijetne ali travmatične reakcije. Spoštovanje njihovega osebnega prostora je ključno za vzpostavitev občutkov nadzora in varnosti.

Uporabljanju besede 'žrtev': Namesto tega uporabljajte izraz "otrok, ki je doživel/doživlja zlorabo".

*Ne pozabite, da mora jezik, ki ga uporabljamo, poudarjati dejstvo, da je zloraba nekaj, kar so otroci **doživeli, in ne to, kar so.***

Travmatske reakcije lahko sprožijo:

- podrobnem obujanju in opisovanju travme med pričanjem,
- pregledu izjave, fotografij ali posnetkov travmatičnega dogodka,
- ponovnem srečanju z obdolžencem, tudi več mesecev ali let po dogodku, kar lahko sproži enak strah kot ob prvotni travmi,
- zaslišanju (zlasti med navzkrižnim), ko se lahko ponovno pojavijo občutki nemoči in izgubljene moči.

Odziv na sprožilce⁵⁷

- ✓ Ostanite mirni.
- ✓ Govorite počasi, uporabljajte kratke stavke
- ✓ Ne povzdigujte glasu.
- ✓ Ne postanite obrambni ali konfrontativni, bodite nežni.
- ✓ Ne ignorirajte sprožilnega dogodka, ampak se z njim soočite
- ✓ Potrdite otrokova čustva, vključno z razočaranjem nad vami ali sistemom:
»Vidim, da je bilo to zate težko in da je v redu, da si žalosten.«
- ✓ Povejte otroku, da so njegove reakcije normalne – da z njim ni nič „narobe“.
- ✓ Izogibajte se izrazom „Ne jokaj“, če otrok med pripovedovanjem o travmatični izkušnji začne jokati.

⁵⁷ Kot zgoraj.

- ✓ Bodite prilagodljivi in pogovor preusmerite drugam, če se otrok zapira ali se počuti neudobno.
- ✓ Ponudite otroku odmor, da se lahko vstane in razgiba, ponudite mu vodo, robček, žogico proti stresu.
- ✓ Spomnite otroka, da je z vami na varnem in da boste počakali, dokler ne bo pripravljen.

Ko je otrok pripravljen:

- ✓ Vprašajte ga, kaj je sprožilo njegovo vedenje.
- ✓ Povejte mu, da se boste v prihodnje poskušali izogniti sprožilcu ali ga opozoriti nanj.
- ✓ Zagotovite mu, da vam lahko pove, če se ne počuti dobro.

O razkritju zlorab (zlasti spolnih) šele po preteku določenega časa obstaja nekaj mitov in stereotipov. Do nedavnega so celo strokovnjaki menili, da se morajo spolno zlorabljeni otroci med razkritjem vedeti na določen način, sicer se jih ne more šteti za verodostojne.⁵⁸

Miti in stereotipi	Resnica – Realnost
<ul style="list-style-type: none"> • zlorabljeni otroci morajo občutiti intenzivna negativna čustva, kot so strah, jeza, žalost itd. • Zamuda pri razkritju zlorabe je bila prav tako obravnavana kot dejavnik, ki je vzbudil dvome o verodostojnosti mladoletnih žrtev. 	<ul style="list-style-type: none"> • mnogi otroci, ki so žrtve zlorab, se med razkritjem zdijo mirni • to je pogost pojav.

Nedavne študije kažejo, da:

- Večina otrok, ki so žrtve zlorab, dolgo odlaša z razkritjem svoje „skrivnosti“, ki verjetno nikoli ne bi bila razkrita, če ne bi prišla na dan na drug način.
- Občutki krivde in sramu so najpomembnejši razlogi za odložitev razkritja.

⁵⁸O. Themeli, & M. Panagiotaki, (2014). Forenzični intervjuji z otroki, žrtvami spolnega nasilja: vloga svetovalnega psihologa. Evropska revija za svetovalno psihologijo, 3(1), 1–19. <https://doi.org/10.5964/ejcop.v3i1.17>

- V večini primerov absolutna prevlada storilca nad žrtvijo ter otrokova pokornost, ki se kaže v popolni podreditvi in pasivnosti, v žrtvi ustvarjata občutek »sokrive« zarote in soudeležnosti.
- Specializirani otroški psihiatri opozarjajo, da stopnja travme, ki jo otrok doživi, v precej večji meri kot sam dogodek, zavisi od načina, kako žrtev po razkritju obravnavajo družina in pravosodni sistem.

Zrelost, sposobnost in volja otroka za razkritje viktimizacije imajo odločilno vlogo tako v terapevtskem procesu kot tudi v pravnem izidu primera.

Ko pride do nasilja nad otrokom v družini, moramo upoštevati tudi dejstvo, da družinski člani ostajajo pomembni za otroka in morda tudi za preostalo družino. Če je storilec po pravnem postopku poslan v zapor ali ločen od družine, lahko to sproži različne čustvene reakcije in vpliva na družinske odnose.

Kot omenjeno, travmi prijazno odvetništvo (*trauma-informed lawyering*) vključuje tudi preprečevanje sekundarne travme. **Sekundarna ali posredna travma** predstavlja poklicni izziv za ljudi, ki delajo in prostovoljno pomagajo na področju pomoči žrtvam, kazenskega pregona, nujne medicinske pomoči, gasilskih služb in drugih sorodnih poklicev, zaradi njihove stalne izpostavljenosti žrtvam travm in nasilja. Ta poklicna izpostavljenost travmi se lahko pojavi pri izkušnjah, kot so poslušanje posameznih strank, ki pripovedujejo o svoji viktimizaciji; gledanje videoposnetkov izkoriščanih otrok; pregledovanje primerov; vsakodnevno poslušanje o posledicah nasilja in drugih travmatičnih dogodkih ali odzivanje nanje; in odzivanje na množične nasilne incidente, ki so povzročili številne poškodbe in smrti.

Sekundarna ali posredna travma se kaže v različnih oblikah, najpogosteje kot izčrpanost zaradi sočustvovanja, izgorelost in ima lahko enake učinke kot neposredna travma. Vsi odvetniki, ki delajo s travmatiziranimi osebami, ne razvijejo simptomov sekundarne travme. Nekateri črpajo navdih iz odpornosti žrtve, ki krepi njihovo lastno duševno in čustveno moč, drugi pa občutijo zadovoljstvo zaradi sočutja, ki jih motivira in hkrati ščiti pred negativnimi učinki izpostavljenosti travmi.⁵⁹

⁵⁹ <https://ovc.ojp.gov/program/vtt/what-is-vicarious-trauma>

Načini za preprečevanje oziroma obvladovanje sekundarne travme ter krepitev samovarovalnih mehanizmov vključujejo:⁶⁰

- izvajanje rednih usposabljanj za vse deležnike o sekundarni travmi in skrbi zase,
- neformalna druženja s sodelavci,
- vzpostavitev skupine za medsebojno podporo znotraj organizacije, ki omogoča kontinuiran dialog,
- skrb za zdrav življenjski slog, vključno z redno telesno aktivnostjo in ustrezno prehrano,
- ohranjanje ravnovesja med delom in zasebnim življenjem (npr. fleksibilni delovni čas, uravnotežena obremenitev s primeri),
- kakovostno preživljanje časa z družino in prijatelji zunaj službenega okolja,
- po potrebi posvet z duševnim strokovnjakom ali uporabo programov pomoči zaposlenim (EAP).

Nedavno smo imeli sojenje z najstnikom v primeru poskusa spolnega napada. Fant se v letu, ko je postopek tekel, ni hotel srečati z nami. Sestali smo se z njim šele dan pred sojenjem, a je odločno zavrnil kakršen koli pogovor. Povedal je, da bo o tem govoril »samo enkrat« – in to na samem sojenju. Ko je začel pričati, smo pričakovali, da ne bo sposoben pričati in da se bo primer končal z razveljavitvijo sojenja ali oprostivijo. O tej možnosti sem opozoril sodišče in zagovornika. Namesto tega je fant samozavestno stopil na pričo, se pri pričanju usedel pokončno, pogledal obtoženca, ni nikoli zadrhtel in dal prepričljivo pričevanje tako pri neposrednem kot pri navzkrižnem zaslišanju. Porota je obdolženca obsodila.⁶¹

Raznolikost v komunikaciji, ki je otrokom prijazna

4.13 Obravnavanje večkratne viktimizacije: izpostavljenost večkratnim ali dolgotrajnim negativnim izkušnjam v otroštvu

Nasilje nad otroki in mladostniki je globalen pojav ter razširjen problem na področju varstva otrok in zaščite njihovih pravic. Predstavlja resno težavo, ki vodi v

⁶⁰ Nacionalni center za travmatični stres pri otrocih, Odbor za sekundarni stres. Sekundarni travmatični stres: Informativni list za strokovnjake, ki delajo z otroki. Los Angeles, CA, in Durham, NC: NCTSN, 2011.

⁶¹ https://www.americanbar.org/groups/public_interest/child_law/resources/child_law_practiceonline/child_law_practice/vol_31/october_2012/preparing_childrenwithpost-traumaticstressdisorderforcourtamulti1

dolgotrajne negativne posledice za splošno in duševno zdravje ter socialno blaginjo žrtev.⁶²

Do danes so se pojavnost in posledice različnih oblik nasilja nad otroki in mladostniki večinoma proučevale ločeno, s poudarkom na posameznih pojavih, kot so zloraba otrok, spolna zloraba, vrstniško nasilje, nasilje v šoli ali spletno ustrahovanje.

Vendar pa so mladoletniki v svojem življenju pogosto izpostavljeni različnim oblikam nasilja, ki trajajo daljše obdobje in se pojavljajo v več kot enem okolju.⁶³ Pojav večkratne viktimizacije, v smislu izpostavljenosti različnim vrstam zlorab (verbalno nasilje, fizično nasilje, spolna zloraba, izpostavljenost nasilju) skozi čas in v različnih okoljih (npr. družina, šola), se imenuje poliviktimizacija.⁶⁴

V zadnjih letih se pojav poliviktimizacije vse bolj prepoznava, saj se je pokazalo, da so žrtve zgolj ene oblike nasilja zelo redke. V številnih primerih ena viktimizacija vodi v drugo, otroci, ki so bili večkratno viktimizirani, pa imajo tudi večjo verjetnost, da bodo v prihodnosti ponovno žrtve nasilja.⁶⁵

Kategorizacija 48 vrst viktimizacije (Izpostavljenost otrok nasilju: celovita nacionalna raziskava)

Splošna kazniva dejanja (rop, tatvina, uničevanje premoženja, napad s predmetom ali orožjem, poskus napada, grožnja z napadom, ugrabitev ali poskus ugrabitve ter kaznivo dejanje iz sovraštva ali rasistični napad)

Slabo ravnanje z otroki (pretepanje, psihična ali čustvena zloraba, zanemarjanje, ugrabitev s strani staršev ali skrbnikov)

Viktimizacija s strani vrstnikov in sorojencev (napad skupine otrok, nasilje s strani drugega otroka ali sorojenca, čustveno ustrahovanje).

⁶² J. F. Ford, B. C. Delker, „Večkratna viktimizacija v otroštvu in njeni škodljivi vplivi skozi življenje: Uvod v posebno izdajo“, *J Trauma Dissociation*, letnik 19, št. 3, 2018, str. 275–288.

⁶³ N. Pereda, G. Guilera in J. Abad, „Žrtvovanje in večkratno žrtvovanje španskih otrok in mladostnikov: rezultati vzorca iz skupnosti“, *Child Abuse Negl*, letnik 38, 2014, str. 640–649.

⁶⁴ D. Finkelhor, K. R. Ormrod in A. H. Turner, „Večkratna viktimizacija in travma v nacionalni longitudinalni kohorti“, *Dev. Psychopathol*, letnik 19, 2007, str. 149–166.

⁶⁵ N. Pereda, G. Guilera in J. Abad, „Žrtvovanje in večkratno žrtvovanje španskih otrok in mladostnikov: rezultati iz vzorca skupnosti“, *Child Abuse Negl*, letnik 38, 2014, str. 640–649.

Spolna zloraba (spolna zloraba - nadlegovanje s strani znane osebe, neznane osebe ali drugega otroka ali mladostnika)

Posredna viktimizacija (izpostavljenost nasilju v družini ali skupnosti)

Nasilje in ustrahovanje v šoli (grožnje ali nadlegovanje v šoli)

Spletno nasilje in ustrahovanje (grožnje ali nadlegovanje na internetu, neželjeno spletno spolno nagovarjanje).

Za razliko od žrtev ene same oblike nasilja, kjer je tveganje omejeno na določen kontekst, se otroci, ki so doživeli poliviktimizacijo, počutijo ranljivi za nasilje v mnogih ali vseh okoljih, v katerih se znajdejo. To stanje povečuje občutek ranljivosti in obupa ter ustvarja stanje kroničnega stresa.⁶⁶ Posledice poliviktimizacije so resne in dolgotrajne, saj pri otrocih in pozneje pri mladostnikih in odraslih vodijo do kognitivnih in razvojnih primanjkljajev, psihosocialnih in vedenjskih težav, zlorabe drog in resnih bolezni.⁶⁷ Študija o neugodnih izkušnjah v otroštvu (ACE) povezuje poliviktimizacijo v otroštvu s težavami v duševnem in telesnem zdravju ter celo z zgodnjo umrljivostjo.⁶⁸

Pomembne smernice za komuniciranje z otroki, ki so večkratne žrtve

1. Prepoznavajte, da lahko kažejo kompleksne simptome travme. Sodelovanje z otroki, ki so doživeli nasilje, zlasti če so bili žrtve večkrat, zahteva posebno pozornost in občutljivost.
 2. Zavedajte se, da je vzpostavljanje zaupanja še posebej težko. Otroci, ki so doživeli večkratno viktimizacijo (pogosto s strani samih institucij), težko vzpostavijo odnose zaupanja, zlasti s strokovnjaki.
 3. Bodite pripravljeni na nepričakovane čustvene reakcije. Otroci, ki so večkratne žrtve, lahko pogosto kažejo obrambne mehanizme (kot je izogibanje) ali celo nasilje, uporniško vedenje in agresijo.
- Zelo je pomembno, da:

⁶⁶ D. Finkelhor, K. R. Ormrod in A. H. Turner, „Polyvictimization and trauma in a national longitudinal cohort“ (Večkratna viktimizacija in travma v nacionalni longitudinalni kohorti), *Dev. Psychopathol*, letnik 19, 2007, str. 149–166.

⁶⁷ K. Cyr, E. M. Clément in C. Chamberland, „Lifetime prevalence of multiple victimizations and its impact on children's mental health“ (Življenjska prevalenca večkratne viktimizacije in njen vpliv na duševno zdravje otrok), *J. Interpers. Violence*, letnik 29, 2014, str. 616–634.

⁶⁸ D. Finkelhor in drugi, „Večkratna viktimizacija: izpostavljenost otrok več vrstam nasilja, kriminala in zlorab“, Ministrstvo za pravosodje ZDA, Urad za pravosodne programe, Washington, DC, 2011.

- ne izražate nejevere ali presenečenja nad otrokovimi besedami.
- se izogibate ponavljajočim se prošnjam, naj otrok pripoveduje o travmatičnih izkušnjah.
- ne obljublajte stvari, ki jih ne morete zagotoviti.
- na preprost način pojasnite, kdo ste in kakšna je vaša vloga.
- obveščate otroka o tem, kaj bo sledilo.

4.14 Komunikacija z otroki iz različnih kulturnih okolij: razumevanje kulturne raznolikosti in razlik, medkulturna komunikacija in kulturna raznolikost

Za tiste, ki delajo z otroki in odraslimi iz različnih kultur, je še posebej pomembno razumeti pojem kulturne raznolikosti in premagati miselnost, da se vse oblike vedenja in ravnanja ocenjujejo na podlagi lastnih kulturnih standardov⁶⁹.

Vpliv kulture na človeka

- Vsi ljudje so kulturna bitja.
- Kultura vpliva na norme, vrednote in vedenje vseh ljudi.
- Kultura vpliva na to, kako ljudje razumejo, interpretirajo in odzivajo se na sebe, druge in svet okoli sebe.
- Zaradi kulture so vsi ljudje nagnjeni k etnocentrizmu.
- Kljub močnemu vplivu kulture se ljudje znotraj posamezne kulture med seboj močno razlikujejo.

Nudenje kulturno kompetentnih storitev je pomemben vidik dela strokovnjakov, ki prihajajo v stik s skupinami iz različnih kulturnih okolij, zlasti z otroki.⁷⁰ Pri tem je treba posebej upoštevati:

1. Kulturo (zgodovino, tradicije, vrednote, družinske sisteme, načine izražanja).
2. Vpliv rasizma in revščine na vedenje, odnos in vrednote.
3. Načine iskanja pomoči, ki se lahko med kulturami razlikujejo.
4. Vpliv institucionalnega okvira in migracijske politike (npr. azilni postopek).
5. Razpoložljive vire (npr. storitve, neformalne mreže podpore).

⁶⁹ Multicultural Mental Health Australia, *Orodje za kulturno ozaveščenost: Razumevanje kulturne raznolikosti v duševnem zdravju*, 2002.

⁷⁰ D. Saldaña, „Kulturna kompetenca: praktični vodnik za ponudnike storitev duševnega zdravja“, Hogg Foundation for Mental Health – Univerza v Teksasu v Austinu, 2001.

Na verbalne in neverbalne oblike izražanja, ki jih uporabljamo v vsakdanjem življenju, vpliva kulturni kontekst, v katerem smo odraščali. Te metode (kot so kretnje, glasnost, očesni stik) se lahko razlikujejo med ljudmi iz različnih kulturnih okolij.⁷¹

Primeri neverbalnih načinov izražanja

- **Osebni prostor** (npr. razdalja od sogovornika med pogovorom)
- **Očesni stik in vedenje pri dajanju povratnih informacij** (npr. gledanje v oči ali izogibanje očesnemu stiku)
- **Prekinjanje in menjavanje govora** (npr. v nekaterih kulturnih kontekstih se lahko zdi naravno, da vsi govorijo hkrati)
- **Gesti** (gesti se lahko razlikujejo v različnih kulturnih kontekstih)
- **Izrazi obraza**
- **Podaljšano molčanje**
- **Dominantno vedenje** (podaljšan očesni stik ali pokončna drža so vedenja, ki se lahko razlagajo kot samozavestna ali celo agresivna)
- **Intenzivnost glasu**
- **Dotik** (v nekaterih kulturnih okoljih se lahko oseba, ki se izogiba fizičnemu stiku, dojema kot hladna ali brezbrizna)

Poznavanje posebnih kulturnih značilnosti skupine je pomembno za razumevanje vpliva kulture na socialno identiteto in vedenje. Vendar pa je vsaka kulturna skupina notranje zelo raznolika in zaznamovana z individualnimi razlikami (vsi člani kulturne skupine niso enaki), saj nanjo lahko vplivajo individualni ali družbeni dejavniki, kot so revščina, raven izobrazbe, prepričanja, osebne izkušnje⁷².

Primeri kulturne raznolikosti:

- **Akkulturacija** (dejavnik, ki kaže, v kolikšni meri se posameznik počuti seznanjenega z dominantno kulturo države, v kateri prebiva, in jo dobro pozna)
- **Revščina**
- **Jezik**

⁷¹ D. Saldaña, „Kulturna kompetenca: praktični vodnik za ponudnike storitev duševnega zdravja“, Hogg Foundation for Mental Health – Univerza v Teksasu v Austinu, 2001.

⁷² Multicultural Mental Health Australia, *Orodje za kulturno ozaveščenost: Razumevanje kulturne raznolikosti v duševnem zdravju*, 2002.

- **Mobilnost, stanovanjske razmere in varstvo otrok**
- **Izobrazba**
- **Prepričanja**
- **Fizične značilnosti**
- **Socialna zgodovina in pretekle izkušnje**
- **Kulturni šok in stres zaradi prilagajanja**
- **Fizična podporna mreža v skupnosti**

Pomembne smernice za komuniciranje z otroki begunci ali migranti

1. Seznanite se s kulturo, vrednotami in pravili države izvora. Spoštujte osebne meje, ki se lahko razlikujejo glede na kulturo. Pogosto je pomembno otroku omogočiti izbiro spola strokovnjaka, s katerim bo sodeloval.
2. Prepoznajte različne predstave o otroštvu in družini.
3. Izogibajte se stereotipom in posploševanju določenih kulturnih skupin.
4. Spoštujte verska prepričanja in prakse, ki lahko vplivajo na komunikacijo.
5. Po potrebi zagotovite strokovnega tolmača, po možnosti usposobljenega za spopadanjem s problematiko zaščite otrok. Za tolmače ne uporabljajte sorodnikov ali drugih otrok.
6. Govorite preprosto, počasi in jasno ter se izogibajte strokovni terminologiji. Pogosto potrdite razumevanje in po potrebi pojasnite.
7. Prepoznajte številne travme, ki jih je otrok morda doživel (v izvorni državi, med prevozom, v državi gostiteljici). Razumite, da lahko travma begunske izkušnje poslabša posledice nasilja, in upoštevajte tesnobo zaradi negotovosti glede migracijskega statusa. Zaradi statusa prebivališča se lahko pojavi strah pred oblastmi ali strokovnjaki.
8. Ocenite tveganja, povezana s kulturnimi običaji (npr. vprašanja časti). Še posebej:
 - Za otroke brez spremstva: zagotovite takojšnje imenovanje zakonitega skrbnika.
 - Za otroke, ki so žrtve trgovine z ljudmi: poiščite specializirano pomoč.
 - Za otroke vojake: razumite zapleteno dvojno identiteto žrtve in storilca.
 - Za deklice, ki so doživele spolno nasilje: poiščite specializirano podporo.

4.15 Prepoznavanje in obravnavanje spolne diskriminacije, nasilja na podlagi spola, uporaba medsektorskega pristopa v komunikaciji.

Diskriminacija na podlagi spola vključuje vsako neposredno ali posredno diskriminacijo, vključno s spolnim ali moralnim nadlegovanjem, ter vsako manj

ugodno obravnavanje na podlagi spola. Vrste diskriminacije na podlagi spola so (a) neposredna diskriminacija, (b) posredna diskriminacija, (c) diskriminacija zaradi nosečnosti in/ali zakonskega stanu, (d) nadlegovanje, (e) spolno nadlegovanje. Prepoved diskriminacije je določena z mrežo ustavnih in zakonodajnih določb.

Interseksijska diskriminacija⁷³ je pojem, razvit za opis prepletajočih se in soodvisnih diskriminacij, s katerimi se soočajo ženske – tako zaradi spola (seksizem) kot zaradi rase (rasizem). Gre za filter za razumevanje načinov, kako se družbeni in biološki spol prepletata z drugimi identitetami (npr. begunka, migrantka, oseba, ki živi v revščini) ter kako ti preseki vodijo v različne izkušnje diskriminacije.

Interseksijska diskriminacija predpostavlja, da imajo ljudje večplastne in večnivojske identitete, ki izhajajo iz družbenih odnosov, zgodovine in delovanja struktur moči.

Osnovni pojmi (Evropski inštitut za enakost spolov – EIGE)

Biološki spol

Biološke in fiziološke značilnosti, ki opredeljujejo človeka kot žensko ali moškega. Te značilnosti se med seboj ne izključujejo, saj obstajajo posamezniki, ki imajo značilnosti obeh, vendar pa po navadi razlikujejo ljudi v ženske in moške.

Socialni spol

Skupek družbeno določenih vlog spolov ter sistem miselnosti in ideoloških predstav, ki kulturno določajo moškost in ženskost, oblikujejo spolne identitete in hkrati tvorijo sistem odnosov med spoloma in znotraj spola.

Spolna identiteta

Intenzivna notranja in osebna izkušnja vsakega človeka v zvezi s spolom, ki lahko ustreza ali ne ustreza spolu, dodeljenemu ob rojstvu, vključno z osebnim dožemanjem telesa (kar lahko vključuje, če se posameznik prostovoljno odloči, spreminjanje fizičnega videza ali funkcij z medicinskimi, kirurškimi ali drugimi sredstvi) in drugimi izrazi spola, vključno z oblačenjem, govorom, načinom vedenja in gibanjem.

⁷³ K. Crenshaw, „Demarginalizacija presečišča rase in spola: kritika črnkega feminizma na protidiskriminacijsko doktrino, feministično teorijo in protirasistično politiko“, University of Chicago Legal Forum, letnik 1989, št. 1, 1989.

Spolna usmerjenost

Sposobnost vsakega posameznika za globoko čustveno, ljubezensko in spolno privlačnost do oseb drugega ali istega spola ali več spolov ter za osebne in spolne odnose z njimi.

Pomembna navodila za komuniciranje z otroki, ki so žrtve nasilja na podlagi spola

1. Izogibajte se obsojajočemu odnosu. Ne dvomite v otrokove pripovedi, misli in občutke.
2. Izogibajte se posploševanju. Ljudje z enakimi značilnostmi nimajo enakih izkušenj.
3. Ne sprejemajte odnosa, ki bi lahko vodil k obtoževanju otroka žrtve. Ne uporabljajte domnev, misli ali izrazov, ki bi lahko nakazovali odgovornost otroka žrtve.
4. Spoštujte samoodločanje. Priznajte otroku pravico do lastnih odločitev.
5. Ohranite zaupnost. Zagotovite varstvo osebnih podatkov in spoštujte meje.
6. Priznajte večplastno identiteto. Vsak otrok ima lahko več različnih identitet, ki vplivajo na njegove izkušnje in pogosto vodijo do večplastne in različne oblike diskriminacije.

Zlasti za otroke, ki pripadajo skupnosti LGBTQI+, je pomembno:

1. V komunikaciji uporabljajte nevtralen in vključujoč jezik. Pomembno je, da vprašanja ne predpostavljajo heteronormativnosti in da ste pozorni na lastne predsodke in stereotipe.
2. Sprejmite samoidentificirano identiteto brez dvoma ali preverjanja.
3. Vprašajte o imenih in zaimkih, ki jih oseba želi uporabljati, in se izogibajte predpostavkam o spolni identiteti ali
4. Prepoznavajte, da je lahko nasilje povezano s spolno identiteto, spolno usmerjenostjo ali spolnim izražanjem (nasilje na podlagi spola, homofobno ali transfobno nasilje).
5. Bodite sposobni prepoznati znake zavračanja s strani družine ali nadlegovanja v šoli.

6. Pojasnite okvir in meje zaupnosti ter da ne boste razkrili spolne identitete ali spolne usmerjenosti tretjim osebam.

- Pomembno je, da se zavedate izrazov in vprašanj, povezanih z nasiljem na podlagi spola in nasiljem nad LGBTQI+ skupnostjo.
- Pomembno je sodelovati s službami in specializiranimi strokovnjaki, ki podpirajo otroke, žrtve nasilja na podlagi spola, in otroke iz skupnosti LGBTQI+, ki so doživeli nasilje.

4.16 Komunikacijski pristopi z otroki s posebnimi potrebami

Smernice za komunikacijo z otroki s posebnimi potrebami temeljijo na socialnem modelu invalidnosti in pravicah invalidov ter vključujejo perspektive, usmerjene v okrevanje.

Ljudje z invalidnostjo so bili v preteklosti in so še danes pogosto prikrajšani za osnovne pravice. Konvencija Združenih narodov o pravicah invalidov (CRPD), ki vključuje tudi osebe s psihosocialnimi invalidnostmi, je bila sprejeta, da se ta krivica popravi in da bi se človekove pravice zaščitile pred kakršno koli kršitvijo.

Po socialnem modelu invalidnosti:

- Oseba s posebnimi potrebami preneha biti „problem“ družbe (kar je dolgo zagovarjal klinični model in teorija osebne tragedije).
- Invalidnost je družbeno pogojena in ni trajna značilnost posameznika.
- Poudarek je na odgovornosti družbenih struktur, delovnih razmerij in na gospodarski izključenosti osebe z invalidnostjo.

Socialni model (*social model*) je temeljil na skupnostnem pristopu, ki v nasprotju z institucionalno oskrbo predpostavlja prehod invalidnih oseb in oseb z duševnimi težavami iz zaprtih ustanov v storitve v skupnosti, pri čemer se osredotoča na koncepte samostojnega življenja, krepitve vloge in spodbujanja pravic.

Model okrevanja (*recovery model*) temelji na načelu, da lahko osebe z invalidnostjo ali duševnimi težavami uspešno nadaljujejo svoje življenje, kljub postavljeni diagnozi.⁷⁴ Proces okrevanja je opisan kot življenjska pot, pri kateri je poudarek na osebi in ne na motnji. Nekateri pristopi enačijo okrevanje z olajšanjem motnje in

⁷⁴ G. Morgan, „Zgodovina zagovorništva“. V: *Independent Advocacy and Spiritual Care* (str. 61–92). Palgrave Macmillan, London, 2017.

simptomov, medtem ko se drugi osredotočajo na odpravljanje družbenih dejavnikov, ki ovirajo okrevanje, kot je stigma.⁷⁵

Okrevanje je proces interakcije med značilnostmi posameznika in njegovim okoljem. Vključuje pojme, kot so: opolnomočenje posameznika, poudarek na njegovih zmožnostih, podpora socialne mreže, spoštovanje, odgovornost, upanje, ter dostop do enakih možnosti.⁷⁶

Pomembne smernice za komuniciranje z otroki s posebnimi potrebami

1. Določite najprimernejši način komunikacije glede na invalidnost (znakovni jezik, alternativni komunikacijski sistemi, vizualni pripomočki).
 - Za otroke s težavami z vidom uporabite taktilne pripomočke ali opise.
 - Zagotovite, da lahko vidijo vaš obraz, če lahko berejo iz ustnic.
 - Izogibajte se nenadnim gibom ali dotikanju, če je to mogoče.
2. Tempo in zahtevnost pogovora prilagodite otrokovim sposobnostim. Pogosto potrdite, da otrok razume vprašanja in informacije ter da se počuti dobro.
3. Zagotovite fizično dostopnost prostora (klančine, dvigala, dostopna stranišča).
4. Prilagodite okolje (osvetlitev, hrup) otrokom s senzorično občutljivostjo.
5. Spoštujte otrokovo pravico do sodelovanja pri odločitvah, ki se nanašajo nanj. Krepite njihov občutek nadzora, ki je bil morda porušen, ter prepoznajte in uporabite otrokove zmožnosti.

Pomembno je razumeti, da:

- Otroci s posebnimi potrebami so izpostavljeni večjemu tveganju zlorabe.
- Otroci s posebnimi potrebami imajo lahko težave pri prepoznavanju ali prijavljanju zlorabe.
- Znaki viktimizacije se lahko kažejo drugače.
- Otrokove verodostojnosti ne smemo podcenjevati zaradi njegove invalidnosti.
- Sodelujte s strokovnjaki s področja otrokove invalidnosti.

Po potrebi:

⁷⁵ S. J. Onken et al. „An analysis of the definitions and elements of recovery: a review of the literature“ (Analiza opredelitev in elementov okrevanja: pregled literature), *Psychiatric rehabilitation journal*, letnik 31, št. 1, 2007.

⁷⁶ S. J. Onken et al. „Analiza opredelitev in elementov okrevanja: pregled literature“, *Psychiatric rehabilitation journal*, letnik 31, št. 1, 2007.

- Posvetujte se s specializiranimi strokovnjaki za najboljše pristope.
- Po potrebi poiščite posebej usposobljene tolmače.
- Seznanite se z razpoložljivimi podporami in storitvami za otroke z invalidnostjo.

5. Krepitev sodelovanja na področju zaščite otrok in podpore žrtvam

Avtorica:

Dr. Maria Herczog, strokovnjakinja za varstvo otrok, v okviru Centra za družbene vede,
Madžarska

5.1 Pregled stanja – akterji, ki sodelujejo na področju zaščite otrok in podpore žrtvam – vloga in naloge posameznih sektorjev in akterjev

Državni akterji	Ministrstva/oddelki, pristojni za socialne storitve in zaščito otrok	Vloga: Vodijo agencije za zaščito otrok in podporo žrtvam. Naloga: Oblikujejo politike za zaščito otrok, nadzorujejo blaginjo otrok, usklajujejo nacionalne in regionalne odzive.
	Organi pregona (policija, enote za zaščito otrok)	Vloga: Preiskujejo zlorabe, zagotavljajo varnost otrok in prijemajo storilce. Naloga: Izvršujejo zakone o zaščiti otrok, primere napotijo na socialne službe, zagotavljajo začasno zaščito.
	Pravosodje (družinska in mladoletniška sodišča, državni tožilci)	Vloga: Odločajo v primerih zaščite otrok. Naloga: Odločajo v najboljšem interesu otroka (npr. varstvo in vzgoja, zaščitni ukrepi, odstranitev iz škodljivega okolja).
	Zdravstveni sektor (Ministrstvo za zdravje, zdravstvene ustanove)	Vloga: Zagotavljajo zdravstveno oskrbo, forenzične preglede, psihološko in duševno zdravstveno podporo. Naloge: Prepoznavajo in zdravijo žrtve zlorab, prijavljajo sum zlorab, podpirajo okrevanje.

	Izobraževalni sektor (Ministrstvo za izobraževanje, šole)	Vloga: Odkrivajo in prijavljajo znake zlorab, zagotavljajo varno učno okolje. Naloga: Izvajajo politike za zaščito otrok, vključujejo življenjske veščine in ozaveščanje, napotijo primere.
Nevladne organizacije (NVO)	NVO, ki delujejo na področju zaščite otrok	Vloga: Zagotavljajo neposredne storitve (svetovanje, zatočišče), ozaveščajo, zagovarjajo. Naloga: Pokrivajo vrzeli v podpornih storitvah, pilotne intervencije, zagotavljajo nujno pomoč.
	Organizacije za pravno pomoč	Vloga: Nudijo pravno zastopstvo in svetovanje otrokom, ki so žrtve nasilja. Naloga: Zagovarjajo pravice otrok in zagotavljajo dostop do pravnega varstva.
	Verske organizacije (če obstajajo)	Vloga: Zagotavljajo podporo in zagovorništvo na ravni skupnosti. Naloga: Zagotavljajo psihosocialno podporo, posredujejo v primerih v skupnosti, resne primere napotijo organom.
Skupnostne strukture	Skupnostni odbori za zaščito otrok (če obstajajo)	Vloga: Nadzorujejo blaginjo otrok, rešujejo manjše probleme, sodelujejo z uradnimi akterji. Naloga: Izobražujejo o otrokovih pravicah, povezujejo skupnost in državne mehanizme.

	Voditelji skupnosti	Vloga: Vplivajo na odnos skupnosti, rešujejo spore. Naloga: Podpirajo prijavo in odzivanje na zlorabe, pomagajo pri ponovni vključitvi žrtev.
Mednarodne organizacije (ZN, EU, agencije Sveta Evrope)	Organi ZN (UNICEF, WHO itd.)	Vloga: zagotavljajo tehnično pomoč, podporo politikam in financiranje. Naloga: krepijo sisteme za zaščito otrok in spodbujajo najboljše prakse.
	Institucije EU	Vloga: Zagotavljajo tehnično pomoč, podporo politikam in financiranje. Naloga: Krepijo sisteme za zaščito otrok, spodbujajo najboljše prakse in razvijajo priporočila za politike.
	Svet Evrope	Vloga: Zagotavljajo tehnično pomoč, podporo politikam in financiranje. Naloga: Krepijo sisteme za zaščito otrok, spodbujajo najboljše prakse in razvijajo priporočila za politike.
Storitve podpore žrtvam	Zavetišča in varna hiša	Vloga: Zagotavljajo začasno zaščito in prostor za okrevanje. Naloga: Zagotavljajo takojšnjo zaščito, osnovne potrebe in psihosocialno oskrbo.
	Psihološke in svetovalne storitve	Vloga: Zagotavljajo psihosocialno podporo. Naloga: Nudijo terapijo, ki upošteva travmatične izkušnje, in stalno podporo.
	Pomoč po telefonu in krizne telefonske številke	Vloga: Prejemajo prijave, nudijo krizno svetovanje in napotitve.

		Naloga: Zagotavljajo dostop do takojšnje podpore.
--	--	---

5.2 Pomembna vloga korporacije med akterji v primerih z otroci žrtvami

Priporočilo komisije o razvoju in krepitvi integriranih sistemov za zaščito otrok v njihovo korist⁷⁷

“Spoštovanje in uresničevanje otrokovih pravic je osrednjega pomena v strategiji EU o otrokovih pravicah (Strategija). Komisija se je v strategiji zavezala, da bo predstavila pobudo za podporo razvoju in krepitvi integriranih sistemov za zaščito otrok, ki bo pomembno prispevala k boju proti vsem oblikam nasilja nad otroki in zagotavljanju zaščite otrok”

“Države članice bi morale olajšati medsektorsko sodelovanje in usklajevanje med zasebnimi akterji, lokalnimi, regionalnimi in nacionalnimi organi ter institucijami, organi in agencijami Unije, da bi se zagotovil enak dostop do služb za zaščito otrok.

Kot glavno vodilo bi bilo treba upoštevati otrokovo korist, pri tem pa prisluhniti mnenjem otrok. Integrirani pristop bi moral poleg tega povezati preprečevanje, zgodnje opozarjanje, poročanje, medsektorsko podporo in spremljanje.”

Odvetniki, sodniki in tožilci

Sodniki in tožilci morajo v vseh sodnih postopkih zagotoviti spoštovanje pravic otrok žrtev. Sodniki skrbijo, da se otrokova izjava pridobi na način, ki povzroča čim manj stresa (na primer z uporabo posnetkov forenzičnih zaslišanj namesto zaslišanja v živo). Zagotavljajo postopkovna jamstva, sodelujejo s preiskovalci in spodbujajo sodelovanje otrok ter prakso, ki upošteva travme. Odvetniki pa imajo nalogo poskrbeti, da lahko otroci ustrezno sodelujejo v postopku.

Policija

⁷⁷ https://commission.europa.eu/document/36591cfb-1b0a-4130-985e-332fd87d40c1_en

Policisti so pogosto prvi, ki se odzovejo na sum kaznivega dejanja zoper otroka. Delujejo v predkazenskem postopku in zberejo dokaze, pri čemer upoštevajo „korist otroka“. V praksi policija tesno sodeluje z drugimi akterji: uporablja informacije iz napotitev, poročila psihologov ali socialnih delavcev, ter opravlja razgovore. Policija za oblikovanje primera uporabi gradivo iz otrokom prijaznih razgovorov in forenzičnih zdravniških poročil. Prav tako zagotovijo takojšnjo zaščito (npr. aretacijo osumljenca ali namestitvev otroka na varno) in se usklajujejo s tožilci glede izdaje nalogov ali vložitve obtožnice. Policisti morajo biti usposobljeni za obravnavanje primerov zlorabe otrok, nasilja v družini, pristopov, ki upoštevajo travme, nadzora in programov za lajšanje stresa, da so dobro pripravljeni za izvajanje otrokom prijaznih in občutljivih preiskav, hkrati pa preprečujejo preobremenjenost in izgorelost.

- Preiskujejo: Policija zbira dokazno gradivo (izjave, digitalne dokaze itd.) vzporedno z zaslišanjem otroka. Določi ustrezne ukrepe kot so razgovori, preiskave in zaslišanja osumljencev, pri čemer je otrokova dobrobit osrednja prednostna naloga.
- Sodelujejo z drugimi organi: Zbiranje vseh relevantnih informacij in dokumentov od drugih akterjev ter zagotavljanje prisotnosti zagovornika, ki zastopa stranke.
- Uporabljajo prakse, pri katerih se upošteva travma: V nekaterih državah so policisti deležni posebnega usposabljanja na področju otroške psihologije in zasliševanja. Pristop, ki temelji na sodelovanju in je prijazen do otrok, pomaga ohraniti dokaze, hkrati pa zaščiti otroka pred nadaljnjimi travmami in v največji možni meri zagotovi njegovo dobro počutje.

Zdravstveni delavci (splošni zdravniki in psihologi)

Zdravstveni delavci opravijo forenzične ocene in nadaljnje zdravljenje. V optimalnih razmerah otroku prijazen fizični pregled opravi posebej usposobljen forenzični zdravnik (pogosto pediater ali drugi posebej usposobljeni zdravnik), ki dokumentira poškodbe, zbere morebitne biološke dokaze in zagotovi takojšnjo zdravstveno oskrbo otroka. Klinični psihologi ali otroški psihiatri opravijo forenzični intervju in oceno duševnega zdravja. Pri tem ocenijo simptome travme in po potrebi izdajo zdravstvena ali psihološka mnenja za uporabo na sodišču. Vsem otrokom je treba ponuditi terapevtske storitve, krizno posredovanje, kratko in dolgoročno svetovanje ter terapijo, prilagojeno travmi – tako za njih kot za družinske člane, ki niso povezani s kaznivim dejanjem. Osebe za duševno zdravje svetuje tudi ekipi o najboljših interesih otroka in pomaga prilagoditi postopek otrokovim potrebam (npr. načrtovanje odmorov, uporaba umetnostne/igralne terapije). Storilcem kaznivih dejanj je treba zagotoviti potrebno zdravstveno in psihološko podporo ter po potrebi terapijo.

- Opravijo zdravstvene preglede: izvedejo otrokom prijazno zdravstveno oceno, da ugotovijo poškodbe in izključijo zdravstvene težave. Ohranijo forenzične dokaze (npr. zbiranje DNK, fotografsko dokumentiranje) in napišejo poročila, ki se uporabijo v preiskavi in sodnih postopkih.
- Psihologi/psihiatri opravijo forenzične intervjuje in ocenijo psihološko stanje otroka. Nudijo tudi takojšnjo podporo (npr. tolažbo otroka pred/po intervjuju) in priporočijo nadaljnjo terapijo. Vsi otroci morajo prejeti oceno duševnega zdravja in na dokazih temelječe zdravljenje travme (krizno posredovanje, igralna terapija itd.).
- Zdravstveni strokovnjaki sodelujejo na sestankih medsektorskih skupin (npr. pojasnjujejo ugotovitve ocene) in so lahko na sodišču zaslišani o stanju otroka. Poleg tega usposabljaajo drugo osebje za travmi prilagojeno obravnavo ter zagotavljajo nadaljnjo oskrbo ali otroka napotijo na dolgoročno podporo.

Socialne storitve (primarno socialni delavci)

Socialni delavci se osredotočajo na dobrobit, zaščito in oskrbo otroka. Ocenijo varnost in potrebe otroka, ki je žrtev, ter njegovih sorojencev ali negovalcev, ki niso storili kaznivega dejanja. Socialni delavci prispevajo k oceni potreb po zaščiti in podpirajo nadaljnje spremljanje otroka, ki je žrtev, in drugih družinskih članov. Opravijo temeljito oceno (družinske razmere, dejavniki tveganja) in pripravijo varnostni načrt. Socialni delavci usmerjajo družine k storitvam (svetovanje, rejništvo ali nastanitev, če je potrebno, finančna pomoč itd.) in zagotavljajo nadaljnje spremljanje po zaključku forenzičnega postopka. Socialni delavci tudi sodelujejo s šolami in lokalnimi viri za ponovno vzpostavitev stabilnosti in ostajajo vključeni v spremljanje otrokovega okrevanja.

- **Ocena in načrtovanje zaščite:** Opravljajo psihosocialne razgovore in ocene tveganja, da se odločijo o takojšnjih zaščitnih ukrepih. Sodelujejo s policijo pri izvajanju varnostnih ukrepov ali spremembah varstva.
- **Podpora družinam in napotitve:** Organizirajo svetovanje, programe podpore staršem ali ocene starševstva. Otroka in družino napotijo na ustrezne storitve v skupnosti (npr. skupine za podporo otrokom, storitve začasne oskrbe).
- **Medinstitucionalno upravljanje primerov:** Vodijo ali sodelujejo na rednih sestankih več organov, kjer zagotavljajo, da vsi organi (policija, zdravstveni in pravni strokovnjaki) izmenjujejo informacije in se dogovorijo o načrtu ukrepov. Socialni delavci pogosto delujejo kot socialni delavci, ki skozi sistemu spremljajo primer otroka.
- **Zagovarjanje in kontinuiteta oskrbe:** Zagotavljajo otrokovim interesom v sodnih ali upravnih postopkih s poročili.

Pedagoško osebje (učitelji, šolski svetovalni delavci, šolski socialni delavci, šolske medicinske sestre)

Strokovni delavci v vrtcih, učitelji in drugi strokovni delavci, ki delajo v šolah in varstvenih ustanovah, so ključni pri prepoznavanju in napotitvi otrok, saj z njimi preživijo veliko časa. Pogosto so prvi, ki zaznajo opozorilne znake (npr. nepojasnjene poškodbe, čustveno umikanje ali nenadno poslabšanje učnega uspeha) ter lahko sprožijo postopek napotitve k službam za zaščito otrok ali policijo.

- Odkrivanje in napotitev: Lahko opazijo spremembe v vedenju ali poškodbe in v skladu z zakonom nemudoma prijavijo sum. Lahko obvestijo starše (če je to varno) in v sodelovanju z določenim osebjem za zaščito otrok sprožijo napotitev na službe za zaščito otrok.
- Podpora in namestitvev: Ko so obveščeni o zlorabi otroka, lahko zagotovijo čustveno podporo (npr. varen prostor, sočutno poslušanje) in prilagodijo šolske obveznosti (roki, delovna obremenitev), da zmanjšajo otrokovo stisko. Osebje se mora udeleževati medinstitucionalnih sestankov in konferenc o primerih, kjer se lahko uči in izmenjuje izkušnje (če je to varno)
- Ozaveščanje in preprečevanje: Lahko sodelujejo v usposabljanjih in pomagajo ustvarjati otrokom prijazno šolsko kulturo, v kateri učenci vedo, kako poiskati pomoč in komu zaupati. Politike za zaščito otrok pomagajo zagotoviti, da so informacije dostopne vsem.

Strokovnjaki, ki delajo v negovalnih ustanovah (negovalci in pomožno osebje)

Strokovni delavci in podporno osebje, ki delajo v domovih za otroke, imajo enako pomembno vlogo kot šolsko osebje, če ne celo pomembnejšo. Otroci, ki so nameščeni v zunaj domsko oskrbo, imajo pogosto za seboj zgodovino zlorab in nasilja, zaradi česar so bolj ranljivi za ponovno viktimizacijo – tako kot žrtve kot tudi potencialni storilci. Zato so stalno usposabljanje in redno nadzorovanje delavcev v domovih za otroke bistvenega pomena za učinkovito preprečevanje in obravnavanje nasilja nad otroki v rejniških družinah in domovih za otroke.

- Odkrivanje in napotitev: Strokovni delavci lahko opazijo spremembe vedenja ali poškodbe in v skladu z zakonom takoj sporočijo sume. Obvestijo starše (če je to varno) in jih s pomočjo nadzornikov in skrbnikov otrok napotijo v službo za pomoč otrokom.
- Podpora in nastanitev: Ko je otrok obveščen o viktimizaciji, mu lahko zagotovijo čustveno podporo (npr. varen prostor, sočutno poslušanje) in pomagajo zmanjšati stres. Nadzorniki in skrbniki lahko služijo kot pomemben vir podpore za otroke v varstvu.
- Ozaveščanje in preprečevanje: Sodelujejo lahko pri usposabljanju ali dogodkih za ozaveščanje skupnosti. Nadzor pomaga ustvariti otrokom prijazno kulturo, v kateri otroci vedo, kako poiskati pomoč in komu zaupati.

Nevladne organizacije

Nevladne akterji pogosto igrajo ključno vlogo pri odpravljanju pomanjkljivosti v sistemu oskrbe in pri zagovarjanju praks, usmerjenih v otroke.

- Zagovorništvo otrok: Osebe nevladnih organizacij (npr. odvetniki, socialni delavci) spremlja otroka, pojasnjuje postopke na otroku prijazen način in se zavzema za otrokove potrebe na sestankih za načrtovanje ali v sodnih postopkih.
- Zagotavljanje storitev: Nekatere nevladne organizacije izvajajo terapevtske programe, zagotavljajo zatočišča ali storitve po zdravljenju. Ponujajo svetovanje družinam ali pomoč pri orientaciji v sistemu socialnega varstva.
- Mreženje in ozaveščanje: nevladne organizacije imajo ključno vlogo pri vzpostavljanju lokalnih mrež za zaščito otrok in se aktivno vključujejo v izvajanje usposabljanj in preventivnih pobud.

V primerih, ki vključujejo otroke, ki so žrtve kaznivih dejanj, noben akter – policija, socialni delavci, pravni strokovnjaki ali zdravstveni delavci – ne more sam obravnavati zapletenih potreb otroka. Strokovnjaki bi morali upoštevati načela skrbi, ki upošteva travmo, in sicer z uporabo otroku prijazne komunikacije, zmanjšanjem števila ponovnih zaslišanj in zagotavljanjem psihološke podpore.

Učinkovito sodelovanje med institucijami in jasna komunikacija sta bistvena za zaščito otrokovih pravic, zagotavljanje njihove varnosti in podporo njihovem okrevanju. Podrobnosti:

1. Pristop osredotočen na otroka

- Sodelovanje pomaga, da so pri odločanju v ospredju najboljši interesi otroka.
- Pomaga preprečiti razdrobljene storitve, ki lahko otroka preobremenijo ali ponovno travmatizirajo.

2. Preprečevanje vrzeli in ponavljanja

- Ko institucije delujejo ločeno, se lahko spregledajo pomembne informacije.
- Skupno načrtovanje primerov in usklajena napotitev zmanjšujejo podvajanje storitev in nasprotujoče si posege.

3. Odziv na podlagi travme

- Izmenjava ustreznih informacij strokovnjakom omogoča razumevanje otrokove zgodovine, travme in sprožilcev.

- Komunikacija med akterji pomaga preprečiti ponovne intervjuje in zmanjša stisko.

4. Izboljšanje izidov primerov

- Usklajeno delovanje organov pregona, služb za zaščito otrok, zdravstvenih in pravnih služb zagotavlja hitre, pravične in premišljene odločitve.
- Ozaveščen pregon in ustrezna podpora povečujeta odgovornost storilcev kaznivih dejanj in pravičnost žrtev.

5. Vzpostavljanje zaupanja med otroci in družinami

- Dosledna in usklajena podpora vseh akterjev pomaga graditi zaupanje v pravosodni sistem.
- Družine se bolj aktivno vključujejo, če so storitve usklajene in spoštljive.

6. Odgovornost med strokovnjaki

- Jasno opredeljene vloge, protokoli in komunikacijski kanali zagotavljajo, da vsi poznajo svoje odgovornosti.

Ustvarja kulturo vzajemne podpore in deljene odgovornosti.

5.3 Model Barnahus

V sredini 80. let prejšnjega stoletja je bila v Združenih državah Amerike ustanovljena skupina služb, imenovana centri za zaščito otrok (CAC), katere cilj je bil zmanjšati t. i. ponovno viktimizacijo, tj. viktimizacijo, ki nastane zaradi stika osebe s sistemom ocenjevanja in obveščanja, ki ni vedno dobro prilagojen potrebam otrok in mladostnikov. CAC so predlagali alternativni model, zasnovan za ustrezen odziv na potrebe otrok, žrtev nasilja. Ameriški model je bil kmalu sprejet v Evropi, kjer je bil leta 1998 v Reykjaviku ustanovljen prvi center Barnahus (islandsko za „dom za otroke“). V naslednjih letih so tudi druge nordijske države uvedle svoje sisteme Barnahus ter ustvarile mrežo centrov, ki so si delili vrsto skupnih značilnosti in ciljev, vendar so vedno spoštovali pravne, socialne in kulturne posebnosti posameznega okolja. Tako je bil uveden model Barnahus. Navdih za ta model je želja, da se vedno deluje v najboljšem interesu mladoletnika, da se zmanjša ponovna

viktimizacija in da se ustvari okolje, v katerem otrok prejme celovito oskrbo multidisciplinarne skupine usklajenih strokovnjakov (Johansson et al., 2017).

Od novembra 2022 mreža PROMISE Barnahus združuje 26 držav članic, ki jih zastopa 40 posameznih organizacij/oseb, in sodeluje v skupno 43 nacionalnih okoljih.⁷⁸ Projekt Barnahus je izhajal iz modela CAC, ga prilagodil evropskim razmeram in določil skupni cilj, da se otrokom v primerih spolne zlorabe zagotovi učinkovit in spoštljiv odziv, ki bo prispeval k njihovem blagostanju.

Mnoge države po Evropi so ustanovile centre Barnahus, ki jih lahko opredelimo kot praktično prizadevanje za uresničevanje otrokovih pravic, zlasti njihovih pravic do ustrezne podpore, zaščite in dostopa do otrokom prijaznega pravosodja. Te operativne prakse temeljijo na standardih Barnahus, ki služijo kot načrt za krepitev pravic otrok, ki so žrtve in priče v kazenskih postopkih.

Model Barnahus združuje strokovnjake iz različnih sektorjev – pravosodnega, socialnega in zdravstvenega – pod eno streho, ki je prijazna otrokom. Njegovo temeljno načelo je, da je razkritje otroka bistveno za učinkovito prepoznavanje in preiskovanje zlorab, kar služi kazenskim, zaščitnim in terapevtskim namenom.

Čeprav so splošni cilji Barnahusa enotni, se njegovo izvajanje po državah razlikuje, kar odraža različne pravne sisteme in politične okvire. Ta prožnost omogoča vsaki državi, da model prilagodi svojemu posebnemu pravnemu in institucionalnemu okviru.

Načela in prakse Barnahusa podpirajo in spodbujajo tako Svet Evrope kot Evropska unija, s čimer se krepi njegova vloga kot ključnega mehanizma za varstvo otrokovih pravic po vsej Evropi.

Osnovna merila modela Barnahus so:

- Zaščita otrok: Barnahus sodeluje pri ocenjevanju potreb po zaščiti in olajša nadaljnje ukrepe v zvezi z otrokom žrtvijo nasilja, ter tudi s sorojenci v družini..

⁷⁸ PROMISE Barnahus Network, pridobljeno julija 2025 iz <https://cbss.org/cbss-bodies/other-bodies/promise-barnahus/>

- Kazenska preiskava in postopki: Kazenska preiskava poteka v centrih Barnahus, vključno s forenzičnim zaslišanjem, ki spoštuje pravice otroka. Forenzični intervju, prilagojen otroku, se izvede po dokazno utemeljenem protokolu, ki ga vodi usposobljen forenzični spraševalec, z namenom pridobitve čim bolj zanesljivih dokazov ter zaščite otroka pred (ponovno) travmatizacijo in sekundarno viktimizacijo. Zaslihanje se snema in se uporabi kot dokaz na sodišču.
- Zdravstveni pregled in zdravljenje: Usposobljeno in specializirano osebje opravi otroku primerno zdravstveno oceno, ki služi tako forenzičnim preiskovalnim potrebam kot tudi zagotavljanju telesnega zdravja in okrevanja otroka z ustrezno zdravstveno oskrbo.
- Psihološki pregled in zdravljenje: Vsak otrok prejme psihološko oceno in ustrezno podporo s strani usposobljenih strokovnjakov, vključno s krizno intervencijo ter kratko- in dolgoročnimi terapevtskimi storitvami za obravnavo travme otroka in travme nedolžnih družinskih članov in skrbnikov.

Model Barnahus je zasnovan tako, da zagotavlja zaščito in podporo otrokom žrtvam v usklajenem, večdisciplinarnem okolju, ki spoštuje njihove pravice in dostojanstvo skozi celoten pravosodni postopek.

Njegov cilj je preprečiti sekundarno viktimizacijo s prilagajanjem preiskovalnih in sodnih postopkov potrebam in ranljivosti otrok, vključno z izvajanjem otrokom prijaznih forenzičnih zaslihanj in omejevanjem števila ponovitev travmatičnih dogodkov, ki jih mora otrok opisati. Model postavlja v središče najboljše interese otroka, zagotavlja nediskriminacijo, varstvo zasebnosti in spoštovanje mnenj otroka, hkrati pa upošteva tudi potrebe družinskih članov, ki niso storili kaznivega dejanja. Izpolnjuje pravne obveznosti z zagotavljanjem pravočasnega dostopa do zdravstvene, psihološke, pravne in prevajalske pomoči ter z zagotavljanjem pravičnega postopka s pomočjo zaščitnih ukrepov, kot so pravno zastopstvo, ustrezno okolje za razgovore in osebje, ki upošteva okoliščino spola otroka. Barnahus je končno celovit odzivni mehanizem, ki v skladu z nacionalnimi in mednarodnimi pravnimi standardi združuje sisteme za zaščito otrok in kazensko pravosodje.

Trenutno model, ki se uporablja v večini držav, zajema primere spolnega zlorabljanja in druge vrste nasilja. Na splošno lahko ključne značilnosti modela Barnahus povzamemo takole:

- Uporablja multidisciplinarni pristop, ki vključuje vse institucije in strokovnjake, vključene v pravni postopek in v zagotavljanje podpore in obravnave, potrebne za otroke, ki so žrtve nasilja.
- Ureja ga načelo „enih vrat“: v enem samem okolju morajo strokovnjaki priti do otroka in ne obratno.
- Opisana je kot hiša s štirimi sobami, ki predstavljajo področja, ki jih pokriva: kazenske preiskave, zaščita ter telesno in duševno zdravje.
- Njen glavni cilj je preprečevanje ponovne viktimizacije z ustvarjanjem otrokom prijaznega, na otroka osredotočenega in podpornega okolja, v katerem interakcija med strokovnjaki in okoljem ne bo povzročila dodatne škode žrtvam.
- Center mora biti varen in nevtralen kraj, kjer lahko otrok pripoveduje o svojih izkušnjah in kjer zanj skrbijo strokovnjaki, ne da bi bilo ogroženo njegovo dobro počutje.
- Otrok ni zaslišan na sodišču; njegova izjava se dokumentira v centru Barnahus in se uporabi v kazenskem postopku z vsemi pravnimi jamstvi. Na ta način mu ni treba osebno nastopiti na sodišču.

Sama zasnova Barnahusa predvideva določeno prožnost in spremenljivost, vendar z namenom opredelitve skupnih načel, ki urejajo posege in storitve modela. Kakovostni standardi Barnahusa (Halldorsson, 2017) zagotavljajo prenosljivost in prilagodljivost modela različnim nacionalnim kontekstom, ki sestavljajo mrežo Barnahus.⁷⁹

⁷⁹ Pereda, N. (Coord.). (2021). Usposabljanje in izobraževanje v modelu Barnahus: stanje na področju. Projekt STEPS, Evropska komisija, https://www.ub.edu/steps_barnahusproject/documents/StateoftheArt-STEPS-ENG.pdf

Izzivi

1. Pomanjkanje standardizacije med državami. Model Barnahus je bil v vsaki državi prilagojen drugače, kar je privedlo do neenotnega izvajanja. Brez standardiziranega okvira se pravice otrok in kakovost storitev razlikujejo, kar ogroža učinkovitost modela in primerljivost med državami, čeprav je treba upoštevati nacionalne posebnosti in potrebe.
2. Nezadostna pravna integracija. V nekaterih jurisdikcijah model Barnahus ni v celoti integriran v pravni okvir. Če dokazi, zbrani v centrih Barnahus (kot so forenzični intervjuji), niso dovoljeni na sodišču, se zmanjša uporabnost modela in lahko pride do ponovnih zaslišanj, kar skuša model preprečiti.
3. Omejeni viri in kadrovske omejitve. Mnogi centri Barnahus nimajo zadostnih finančnih sredstev ali ustrezno usposobljenega multidisciplinarnega osebja. Nezadostni viri lahko ogrozijo kakovost oskrbe in upočasnijo odzive, zlasti na podeželskih ali manj razvitih območjih.
4. Izzivi pri medinstitucionalnem usklajevanju. Sodelovanje med policijo, službami za zaščito otrok, zdravstvenim varstvom in sodstvom je lahko neusklajeno. Slabo usklajevanje ogroža celosten pristop in lahko povzroči vrzeli ali prekrivanje podpore, kar škoduje blaginji otroka.
5. Vprašanja varstva podatkov in zaupnosti. Vključevanje več organov sproža zapletena vprašanja v zvezi z izmenjavo podatkov in zaupnostjo. Brez trdnih protokolov za varstvo podatkov se lahko občutljivi podatki o otrocih nepravilno obdelujejo, kar povzroča etična in pravna tveganja.
6. Omejena dostopnost. Centri Barnahus so pogosto skoncentrirani v določenih mestnih območjih in se osredotočajo izključno na spolno zlorabo. Otroci v manjših, oddaljenih ali marginaliziranih skupnostih morda nimajo dostopa do storitev Barnahus, kar ohranja neenakost na področju zaščite otrok. Pomanjkanje osredotočenosti na najpogostejše verbalno, čustveno in fizično zlorabo ter nasilje zmanjšuje njihovo pomembnost v primerjavi s spolno zlorabo in izključuje veliko večino primerov, ki pogosto niso obravnavani.

7. Preveliko zanašanje na model. Organi lahko domnevajo, da bo uvedba Barnahusa rešila širše sistemske probleme. Model ne more nadomestiti neučinkovitih pravosodnih sistemov ali neustrezne infrastrukture za varstvo in zaščito otrok in lahko prikrije globlje strukturne probleme.

5.4 Podpora žrtvam v EU in sodelujoče države

Kazniva dejanja lahko prizadenejo vsakogar, ne glede na starost, narodnost, poklic, spol ali druge značilnosti. Vsako leto 75 milijonov ljudi postane žrtev hudih kaznivih dejanj, kar je približno 15 % prebivalstva EU, pri čemer niso upoštevana kibernetika kriminaliteta in druga novejša kazniva dejanja, ki so v porastu. Zanesljivih statističnih podatkov o številu otrok, ki so žrtve kaznivih dejanj, ni iz več razlogov: različne ovire za natančno merjenje obsega problema, vključno z neuskkljenimi opredelitvami nasilja v različnih virih podatkov, različnimi metodami zbiranja podatkov, razdrobljenostjo zbiranja podatkov, slabo kakovostjo upravnih podatkov in omejenimi viri za raziskave in analize.⁸⁰

Vpliv kaznivih dejanj je lahko uničujoč za žrtve, njihove družine in širšo družbo. Direktiva o pravicah žrtev kaznivih dejanj je ustvarila trdne temelje za pravice žrtev – brez izjem – ter za njihovo priznanje in spoštljivo obravnavo, zaščito, podporo, dostop do pravosodja in odškodnino. Kljub temu velika večina žrtev nikoli ne prijavi kaznivega dejanja policiji in nikoli ne išče pravice, tiste, ki to storijo, pa lahko ob tem utrpijo dodatno škodo. Mnoge se soočajo s številnimi ovirami pri uveljavljanju svojih pravic, dostopu do podpore in izražanju svojega glasu. Preprosto povedano: številne pravice, ki jih določa Direktiva o pravicah žrtev, države članice v praksi ne izvajajo.

Pravice in storitve za žrtve je treba obravnavati podobno kot naše zdravstvene sisteme – obravnavati je treba potrebe vseh žrtev brez izjeme, pri tem pa po potrebi vključiti specializacijo. Nobena žrtev ne sme biti pozabljena ali ostati brez glasu – nobena žrtev se ne sme počutiti manj pomembna od drugih žrtev.

⁸⁰ Nasilje nad otroki v Evropski uniji (2024), [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2024/762472/EPRS_IDA\(2024\)762472_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2024/762472/EPRS_IDA(2024)762472_EN.pdf), str. 7.

Predlagane spremembe Direktive o pravicah žrtev (2012/29/EU) v letu 2022⁸¹ dodatno krepijo načela in smernice za podporo žrtvam.

Za obravnavanje številnih izzivov bo potrebno izvajanje nacionalnih strategij za žrtve in sprejetje celovitih nacionalnih okvirov podpore, učinkovitih okvirov komunikacije in varnih pravosodnih sistemov.

Potrebe žrtev kaznivih dejanj so različne, zato je treba vsako osebo obravnavati individualno. Potrebe je mogoče razdeliti v pet splošnih kategorij, in sicer:

- spoštljivo obravnavanje in priznanje kot žrtve kaznivih dejanj,
- zaščita pred ustrahovanjem, maščevanjem in nadaljnjo škodo s strani obtoženca ali osumljenca ter pred škodo med kazenskimi preiskavami in sodnimi postopki,
- podpora, vključno z takojšnjo pomočjo po kaznivem dejanju, ter dolgoročna fizična, psihološka in praktična pomoč,
- dostop do pravnega varstva, da se zagotovi, da žrtve poznajo in v celoti razumejo svoje pravice ter da lahko sodelujejo v postopkih,
- odškodnina in povrnitev škode, bodisi v obliki finančnega nadomestila, ki ga plača država ali storilec, bodisi v obliki mediacije ali druge oblike obnovitvenega pravosodja.⁸²

EU zagotavlja podporo otrokom, ki so žrtve kaznivih dejanj, prek različnih pobud, vključno z nacionalnimi organizacijami za podporo žrtvam, krovno organizacijo Victim Support Europe (VSE)⁸³ in Direktivo EU o pravicah žrtev. VSE usklajuje delo nacionalnih služb in zagovarja pravice žrtev, Direktiva pa določa minimalne standarde za podporo in zaščito. EU podpira tudi pobude, kot je [INHOPE](#), mreža

⁸¹ Pravice žrtev v EU, https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/criminal-justice/protecting-victims-rights/victims-rights-eu_en

⁸² ibid

⁸³ Podpora žrtvam v Evropi, <https://victim-support.eu/news/victim-support-europes-continued-advocacy-with-the-child-rights-action-group/>

telefonskih števil za prijavo spolnega izkoriščanja otrok na spletu, in prek organizacij, ki so članice [Missing Children Europe](#).

Ključni vidiki podpore otrokom, ki so žrtve kaznivih dejanj:

- **Informacije in smernice:** Službe za pomoč žrtvam zagotavljajo informacije o kazenskem pravosodnem sistemu, pravicah žrtev in razpoložljivih virih pomoči.
- **Čustvena in praktična podpora:** Službe nudijo čustveno podporo, svetovanje in praktično pomoč, da žrtvam pomagajo pri soočanju s travmo in orientaciji v pravnem sistemu.
- **Zaščita pred sekundarno viktimizacijo:** Uvedeni so ukrepi za zaščito otrok žrtev pred nadaljnjo škodo, vključno z zaščito pred ponovno viktimizacijo in ustrahovanjem.
- **Pravosodje, prijazno do otrok:** EU poudarja, da je treba zagotoviti, da je kazenski pravosodni sistem prijazen do otrok in da se z otroškimi žrtvami ravna občutljivo in razumevajoče.
- **Specializirane službe:** Nekatere organizacije in službe so posebej zasnovane za obravnavanje posebnih potreb otrok, ki so žrtve kaznivih dejanj, na primer tistih, ki so doživeli spolno zlorabo ali izkoriščanje.
- **Dostop do podpore.**

5.5 Priporočila glede politik za celostno zaščito otrok in otrokom prijaznega pravosodja

Prednosti

- Standardizirani postopki in enotno poslanstvo so vzpostavljeni med vsemi vključenimi organi – policijo, socialnimi službami, zdravstvenimi delavci in pravosodnimi organi. Tak pristop zagotavlja doslednost in jasnost v odzivih, zmanjšuje zmedo ter izboljšuje usklajevanje.
- Pristop, usmerjen v otroka in upoštevajoč travme. Vsi ukrepi so zasnovani tako, da so potrebe, pravice in dobrobit otroka v središču.

Uporabljajo se prakse, občutljive na travmo, ki v celotnem procesu dajejo prednost varnosti, zaupanju in čustveni podpori.

- Skupno načrtovanje primerov in sprejemanje odločitev. Strokovnjaki iz vseh relevantnih sektorjev sodelujejo na skupnih konferencah o primerih, da ocenijo položaj otroka in uskladijo usklajen in premišljen odziv.
- Specializirano in stalno usposabljanje. Redno se izvajajo medsektorska usposabljanja na teme, kot so zakonodaja o zaščiti otrok, travme, forenzični razgovori in kulturna občutljivost, s čimer se spodbuja strokovno znanje in sodelovanje med sektorji.
- Enkratni forenzični intervju (One-Stop-Shop). Usposobljen strokovnjak opravi enoten forenzični intervju v varnem, otrokom prijaznem okolju, medtem ko drugi strokovnjaki na daljavo opazujejo, da se zagotovi učinkovitost, zmanjša podvajanje in ohrani celovitost dokazov.

Pristop, usmerjen v otroka, v pravni praksi

Pristop, osredotočen na otroka, v pravni praksi pomeni, da se daje prednost najboljšim interesom otroka in se zagotovi, da je otrok smiselno vključen v pravni postopek. Ta pristop se osredotoča na potrebe, želje in perspektive otroka, ob spoštovanju njegove razvijajoče se zrelosti in sposobnosti.

Potreba po skupnem razumevanju ključnih opredelitev:

Različne opredelitve pojma „otrok“ in starostne meje za različne dejavnosti

Medtem ko UNCRC opredeljuje otroka kot vsako osebo, mlajšo od 18 let, se nacionalni zakoni po Evropi razlikujejo v opredelitvi starostnih mej za kazensko odgovornost, soglasje in zaščito. Ta neskladnost lahko vodi do razlik v upravičenosti do storitev in pravni obravnavi.

- **Različne opredelitve pojma „žrtev“**

Direktiva EU o pravicah žrtev vključuje neposredne in posredne žrtve. Vendar lahko nekateri sektorji, kot sta zdravstvo ali pravosodje, uporabljajo ožje opredelitve, ki izključujejo priče.

- **Različna terminologija v zvezi z zlorabo in izkoriščanjem**

Izrazi, kot so „spolno zlorabljanje otrok“, „izkoriščanje“ in „zanemarjanje“, se v različnih pravnih sistemih in sektorjih razlagajo različno. To vodi do različnih pragov za posredovanje in neenotne uporabe zaščitnih ukrepov.⁸⁴

- **Forenzični in terapevtski jezik**

Pravni strokovnjaki lahko uporabljajo izraze, kot so „zaslišanje“ in „osumljenec“, medtem ko socialni delavci raje uporabljajo izraze „podpora“ in „travma“. Takšne razlike lahko povzročajo zmedo in ovirajo sodelovanje.

- **Pomanjkanje skupne terminologije v multidisciplinarnih timih**

Izrazi, kot so „obvezno poročanje“ ali „zaščitni nalog“, lahko imajo v posameznih državah ali institucijah različne pomene. V čezmejnih primerih te neskladnosti ovirajo sodelovanje in medsebojno razumevanje.

- **Izzivi pri prevajanju in tolmačenju**

Večjezične ekipe pogosto nimajo tolmačev, usposobljenih za besedišče s področja zaščite otrok. Napačno tolmačenje lahko vpliva na zaslišanja otrok, verodostojnost razkritij in pravne izide.

- **Različne kulturne pojme škode in zaščite**

Kulturne percepcije tega, kaj predstavlja zlorabo ali zanemarjanje, se lahko razlikujejo.

⁸⁴ Primer iz slovarja projekta Eurochild DataCare in tabela, ki prikazuje terminologijo, uporabljeno za alternativno varstvo otrok v 27 državah EU, njen angleški prevod v primerjavi z mednarodno terminologijo, <https://eurochild.org/uploads/2021/11/DataCare-Glossary-of-Terms-for-Mapping-Data-System-on-Children-in-Alternative-Care.pdf>

Priporočila in najboljše prakse

- Razvijte skupni slovar terminologije za vse sodelujoče institucije.
- V vseh komunikacijah uporabljajte otrokom prijazen jezik, primeren njihovi starosti.
- Usposobite tolmače za uporabo besednjaka, ki upošteva travmatične izkušnje in je specifičen za zaščito otrok
- Uskladite nacionalno prakso z opredelitvami in standardi EU in Sveta Evrope (npr. model Barnahus, UNCRC).
- Izvajajte skupna usposabljanja za različne poklice, da se izboljša skupno razumevanje. Razprave o poklicnih in osebnih izkušnjah, izzivih, s poudarkom na potrebi po sodelovanju.

Viri

Modul 1

Council of Europe, Child-friendly justice, available at <https://www.coe.int/en/web/children/child-friendly-justice>

Modul 2

- Quas, J. A. in Goodman, G. S. (2012). Consequences of criminal court involvement for child victims. *Psychology, Public Policy, and Law*, 18(3), 392–414. <https://doi.org/10.1037/a0026146>
- Schünemann, B. (2009). Protection of children and other vulnerable victims against secondary victimisation: Making it easier to testify in Court. *ERA Forum*, 10(3), 387–396. <https://doi.org/10.1007/s12027-009-0130-7>
- Troxel, N. R., Ogle, C. M., Cordon, I. M., Lawler, M. J. in Goodman, G. S. (2009). Child witnesses in criminal court. In: Bottoms et al. (eds.). *Children as victims, witnesses, and offenders: Psychological science and the law*, 150–166.
- United Nations (2013). General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1). <https://www.refworld.org/legal/general/crc/2013/en/95780>
- UNCHR (2008): UNHCR Guidelines on Determining the Best Interests of the Child. <https://www.unhcr.org/media/unhcr-guidelines-determining-best-interests-child>
- Whitcomb, D. (2003). Legal interventions for child victims. *Journal of Traumatic Stress*, 16(2), 149–157. <https://doi.org/10.1023/A:1022895106297>
- Walsh, W. A., Lippert, T., Edelson, M. G. in Jones, L. M. (2015). Length of Time to Resolve Criminal Charges of Child Sexual Abuse: A Three-County Case Study. *Behavioral Sciences & the Law*, 33(4), 528–545. <https://doi.org/10.1002/bsl.2187>
- Whitcomb, D. (2003). Legal interventions for child victims. *Journal of Traumatic Stress*, 16(2), 149–157. <https://doi.org/10.1023/A:1022895106297>

Modul 3

- Emily Buss, 'The role of lawyers in promoting juveniles' competence as defendants' in Thomas Grisso and Robert G. Schwartz (eds), *Youth on Trial* (University of Chicago Press 2000) 243–265.
- Barry Feld and Shannon Schaefer, 'The right to counsel in juvenile court: Law reform to deliver legal services and reduce justice by geography' (2010) 9(2) *Criminology & Public Policy* 327–356.
- Michael Freeman, 'Why it remains important to take children's rights seriously' (2007) 1 *International Journal of Children's Rights* 5–23.

- Natasha Joyce, 'An analysis of the extent of the juvenile offender's right to privacy: Is the child's right to privacy circumvented by public interest?' (2011) 19(2) *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* 113–124.
- Ton Liefwaard, 'Child-friendly justice: protection and participation of children in the justice system' (2016) 88 *Temple Law Review* 905–927.
- Sonia Livingstone and others, 'Children's Privacy in the Digital Age: US and UK Experiences and Policy Responses' in Dimitri A. Christakis and Lauren Hale (eds), *Handbook of Children and Screens* (Springer 2025) 491–497.
- Dana Ospanova, Sergey Moroz and Aida Niyazova, 'Legal obligations of a lawyer and standards for the protection of minors in juvenile justice' (2024) 7(4) *Social & Legal Studies* 231–239.
- Ivana Radić, 'Importance of the protection of privacy of juvenile suspects or accused persons in criminal proceedings in the context of the EU law' (2020) 4 *EU and Comparative Law Issues and Challenges Series (ECLIC)* 576–597.
- Stephanie Rap, *The Participation of Juvenile Defendants in the Youth Court: A Comparative Study of Juvenile Justice Procedures in Europe* (Pallas Publications 2013).
- Theodore Remley, Robert Byrd and Cynthia Luke, 'Legal and ethical implications for working with minors' in Robert Byrd and Cynthia Luke (eds), *Counselling Children and Adolescents* (Routledge 2020) 69–92

Modul 4

- Ainswort, M. (1969) The Strange Situation: Mary Ainswort https://www.youtube.com/watch?v=QTsewNrHUHU&t=3s&ab_channel=thibs44
- Bronfenbrenner, U. 'Toward an experimental ecology of human development.' *American psychologist*, vol 32, no 7, 1977, 513- 531. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.32.7.513>
- Bowlby, J. (1978). 'Attachment theory and its therapeutic implications.' *Adolescent Psychiatry*, Vol. 6, 1978, p. 5–33.
- Frangkouli – Sakellaropoulou A., "Mobile Psychiatric Unit of Fokida Prefecture: Prevention, Timely Intervention and Care in the Community", Papazisis, Athens, 2007
- Hershkowitz, O. Lanes, & M. Lamb. 'Exploring the disclosure of child sexual abuse with alleged victims and their parents.' *Child abuse & neglect*. Vol.31. 2007. 111-123.
- Lamb M.E. & Sim. M.P.Y., 'Developmental Factors Affecting Children in Legal Contexts', *Youth Justice* Vol. 13, no 2, 2013, pp. 131–144
- Karantzali, A., Maerkl, C., Vourdas, A. (ed.), Fitsiou, P. and Frangkouli – Sakellaropoulou, A. (review), "Guide on Access to Justice for Children with Disabilities and/or Psychosocial Problems", Society of Social Psychiatry P. Sakellaropoulos, *EU co-funded project CHILDfront – Child Friendly Justice in the Greek and Cypriot Courts*, 2022.

- Katsouda, D., The SSP P. Sakellaropoulos “Pyramid” Approach, a holistic model for child, adolescent, and family mental health care in local communities. *Poster presented to WHO Regional Office for Europe’s 3rd “Mental Health Week” Meeting on Quality of Child and Adolescent Mental Health Care, Thessaloniki, Greece, 6-7 November 2024*
- Lamb, M. E., Sternberg, K. J., Orbach, Y., Esplin, P. W., Stewart, H., & Mitchell, S., Age differences in young children's responses to open-ended invitations in the course of forensic interviews. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, vol 71, no 5, 2003, pp. 926–934. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.71.5.926>
- Main, M., & Solomon, J. ‘Discovery of an insecure-disorganized/disoriented attachment pattern.’ In T. B. Brazelton & M. W. Yogman (Eds.), *Affective development in infancy*, 1986, pp. 95–124. Ablex Publishing.
- Piaget, J. ‘The origins of intelligence in children.’ 1952. (M. Cook, Trans.). W W Norton & Co <https://doi.org/10.1037/11494-000>
- Richardson G., Gudjonsson, G.H. & Kelly, T.P. ‘Interrogative suggestibility in an adolescent forensic population.’ *Journal of Adolescence*, vol.18, no 2, 1995, pp. 211–216. doi: 10.1006/jado.1995.1014
- Sakellaropoulos P. and colleagues, “ The foundation stone of Psychiatry in the emotional bond between the user and the therapist”, Papazisis Publ., Athens, 2010
- Society of Social Psychiatry P. Sakellaropoulos, *Annual Reports* <https://ekpse.gr/en/who-we-are/annual-reports> [accessed 10 July 2025].
- Society of Social Psychiatry P. Sakellaropoulos, *Day Centre for Children, Adolescents and Adults – Fokida Prefecture* <https://ekpse.gr/en/our-services/day-centre/day-centre-for-children-adolescents-and-adults-fokida-prefecture> [accessed 10 July 2025].
- Society of Social Psychiatry P. Sakellaropoulos, *Living and Learning Together: Sensitisation, Prevention and Enhancement of Psychological Resilience in School Communities* <https://ekpse.gr/en/programmes/living-and-learning-together-sensitisation-prevention-and-enhancement-of-psychological-resilience-in-school-communities> [accessed 10 July 2025].
- Van Leijenhorst L, Gunther Moor B, Op de Macks ZA, Rombouts SA, Westenberg PM, Crone EA. ‘Adolescent risky decision-making: neurocognitive development of reward and control regions.’ *Neuroimage*. Vol.15;51, no 1, 2010. pp. 345-355. doi: 10.1016/j.neuroimage.2010.02.038. Epub 2010 Feb 24. PMID: 20188198.
- Williams G. ‘On different introjective processes and the hypothesis of an “omega function”’, *Psychoanalytic Inquiry: A Topical Journal for Mental Health Professionals*, vol. 19, no.2, 1999, pp. 243-253.
- American Psychiatric Association. *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*. 5th ed. Arlington, VA: American Psychiatric Association; 2013.
- American Psychology Association, 2025 <https://www.apa.org/topics/trauma> (accessed 1.May 2025)
- American Psychological Association, *Trauma*, accessed 10 July 2025. Available at: <https://www.apa.org/topics/trauma>
- Bethell C.D., Carle, A., Hudziak, J. et al. *Methods to Assess Adverse Childhood Experiences of Children and Families: Toward Approaches to Promote Child Well-*

- being in Policy and Practice. *Acad Pediatr.* 2017;17(7S):S51–S69. doi:10.1016/j.acap.2017.04.161
- de Luca Claudia, How risks of secondary and repeat victimisation, intimidation and retaliation create challenges for the prosecution of perpetrators of violence against children, Experience from Naples, Italy In: Preventing secondary and repeat victimisation of child victims of crime: Risk assessments and solutions in the best interests of the child, International Capacity-Building Workshop under the project E-PROTECT II October 2021 (p 36,37) Publisher: South-East European Research Centre (SEERC) https://www.seerc.org/docs/SEView_E-PROTECT_International_Workshop_e-book.pdf
 - Forkey, Heather, et al. "Trauma-informed care." *Pediatrics* 148.2 (2021).
 - Hays-Grudo J. & Morris A. S in: Adverse and Protective Childhood Experiences: A Developmental Perspective (Preface ix) Copyright © 2020 by the American Psychological Association. All rights reserved. <http://dx.doi.org/10.1037/0000177-001>
 - Kessler RC, Aguilar-Gaxiola S, Alonso J, Benjet C, Bromet EJ, Cardoso G, Degenhardt L, de Girolamo G, Dinolova RV, Ferry F, Florescu S, Gureje O, Haro JM, Huang Y, Karam EG, Kawakami N, Lee S, Lepine JP, Levinson D, Navarro-Mateu F, Pennell BE, Piazza M, Posada-Villa J, Scott KM, Stein DJ, Ten Have M, Torres Y, Viana MC, Petukhova MV, Sampson NA, Zaslavsky AM, Koenen KC. Trauma and PTSD in the WHO World Mental Health Surveys. *Eur J Psychotraumatol.* 2017 Oct 27;8 (sup5): 1353383. doi:10.1080/20008198.2017.1353383.PMID: 29075426; PMCID:PMC5632781.
 - Masten AS, Barnes AJ. Resilience in Children: Developmental Perspectives. *Children (Basel).* 2018 Jul 17;5(7):98. doi: 10.3390/children5070098. PMID: 30018217; PMCID: PMC6069421.
 - Maté Gabor, [The Myth of Normal: Trauma, Illness, and Healing in a Toxic Culture](https://www.penguinrandomhouse.ca/books/727007/the-myth-of-normal-by-gabor-mate-with-daniel-mate/9780735278363) <https://www.penguinrandomhouse.ca/books/727007/the-myth-of-normal-by-gabor-mate-with-daniel-mate/9780735278363> (accessed at 12.04.2025)
 - Nikkheslat N, McLaughlin A, Hastings C, et al. Childhood trauma, HPA axis activity and antidepressant response in patients with depression. *Brain Behav Immun.* 2020;87:229–237. doi:10.1016/j.bbi.2019.11.024
 - Substance Abuse and Mental Health Services Administration. SAMHSA's Concept of Trauma and Guidance for a Trauma-Informed Approach. HHS Publication No. (SMA) 14-4884. Rockville, MD: Substance Abuse and Mental Health Services Administration, 2014.
 - The road to resilience [website]. Washington (DC): American Psychological Association; 2009 (<http://www.apa.org/helpcenter/road-resilience.aspx>, accessed 1 May 2025).
 - Thomason ME, Marusak HA. Toward understanding the impact of trauma on the early developing human brain. *Neuroscience.* 2017 Feb 7;342:55-67. doi: 10.1016/j.neuroscience.2016.02.022. Epub 2016 Feb 15. PMID: 26892294; PMCID: PMC4985495.
 - American Bar Association, 'Tips for Working with Migrant Children and Trauma-Informed Lawyering' *Children's Immigration Law Academy*, Houston, Texas, 2023.

- <https://www.defendyouthrights.org/wp-content/uploads/2023.10.20-FINAL-Trauma-Informed-Lawyer-Tips-Binder.pdf> (accessed 2 May 2025)
- Bendo, E. 'Guidelines for trauma informed legal practice for lawyers working with adult survivors of human rights violations', *European Human Rights Advocacy Centre*, Middlesex University, 2022,
- <http://ehrac.org.uk/wp-content/uploads/2022/03/Trauma-Informed-Legal-Practice-Toolkit-2022.pdf> (accessed 2 May 2025)
- Brubacher, S. P., Shulman, E. P., Bearman, M. J., & Powell, M. B. (2022). Teaching child investigative interviewing skills: Long-term retention requires cumulative training. *Psychology, Public Policy, and Law*, 28(1), 123–136. <https://doi.org/10.1037/law0000332>
- Champine RB, Lang JM, Nelson AM, Hanson RF, Tebes JK. Systems Measures of a Trauma-Informed Approach: A Systematic Review. *Am J Community Psychol*. 2019 Dec;64(3-4):418-437. doi: 10.1002/ajcp.12388. Epub 2019 Aug 30. PMID: 31469452; PMCID: PMC7003149.
- Collins, R., Lincoln, R., & Frank, M. G. (2002). The effect of rapport in forensic interviewing. *Psychiatry, Psychology and Law*, 9(1), 69–78. <https://doi.org/10.1375/132187102760196916>
- Crowley, A, Larkins, K and Pinto, L (2021) Listen-Act-Change – Council of Europe Handbook on children’s participation, Council of Europe.
- Dart Center for Journalism and Trauma, 'Interviewing Children: Guidelines for Journalists' *Columbia University Graduate School of Journalism*, New York, 2013,
- <https://dartcenter.org/content/interviewing-children-guide-for-journalists> (accessed 2 May 2025)
- Hershkowitz, Irit & Lamb, Michael & Katz, Carmit & Malloy, Lindsay. (2013). Does enhanced rapport-building alter the dynamics of investigative interviews with suspected victims of intra-familial abuse?. *Journal of Police and Criminal Psychology*. 30. 10.1007/s11896-013-9136-8.
- Hershkowitz, I., Lamb, M.E., Orbach, Y., Katz, C. and Horowitz, D. (2012), The Development of Communicative and Narrative Skills Among Preschoolers: Lessons From Forensic Interviews About Child Abuse. *Child Development*, 83: 611-622. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2011.01704.x>
- Korkman, J., Otgaar, H., Geven, L. M., Bull, R., Cyr, M., Hershkowitz, I., ... Volbert, R. (2024). White paper on forensic child interviewing: research-based recommendations by the European Association of Psychology and Law. *Psychology, Crime & Law*, 1–44. <https://doi.org/10.1080/1068316X.2024.2324098>
- Lamb M.E., Orbach Y., Hershkowitz I., Esplin P.W., Horowitz D. (2007) A structured forensic interview protocol improves the quality and informativeness of investigative interviews with children: A review of research using the NICHD Investigative Interview Protocol. *Child Abuse & Neglect*, 1201-1231. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2007.03.021>.
- National Child Traumatic Stress Network, "Trauma-Informed Legal Advocacy: A Resource for Juvenile Defense Attorneys", *Justice Consortium Attorney Workgroup Subcommittee*, 2018, Los Angeles, CA, and Durham, NC: National Center for Child Traumatic Str [101](https://www.nctsn.org/sites/default/files/resources/resource-

</div>
<div data-bbox=)

- [guide/trauma informed legal advocacy a resource for juvenile defense attorney s.pdf](#) (accessed 2 May 2025)
- National Center for Child Traumatic Stress Secondary Stress Committee. Secondary Traumatic Stress: A Fact Sheet for Child-Serving Professionals. Los Angeles, CA, and Durham, NC: NCTSN, 2011.
 - Office for Victims of Crime, The Vicarious Trauma Toolkit <https://ovc.ojp.gov/program/vtt/what-is-vicarious-trauma> (accessed 1. May 2025)
 - Rainville, C. (2012) Preparing Children with Post-Traumatic Stress Disorder for Court. https://www.americanbar.org/groups/public_interest/child_law/resources/child_law_practiceonline/child_law_practice/vol_31/october_2012/preparing_children_withpost-traumaticstressdisorderforcourtamulti1 (accessed 1.May 2025)
 - Santtila, P., Korkman, J., & Kenneth Sandnabba, N. (2004). Effects of interview phase, repeated interviewing, presence of a support person, and anatomically detailed dolls on child sexual abuse interviews. *Psychology, Crime & Law*, 10(1), 21–35. <https://doi.org/10.1080/1068316021000044365>
 - Talwar, V., Crossman, A., Block, S., Dianiska, R., Becerra, A., Goodman, G., Huffman, M., Lamb, M., London, K., La Rooy, D., Lyon, T., Malloy, L., Maltby, L., Greco, V., Powell, M., Quas, J., Rood, C., Spyksma, S., Steele, L., Wylie, B. (2024). Urgent Issues and Prospects on Investigative Interviews with Children and Adolescents. *Legal and Criminological Psychology*. 00. 1-22.
 - The Dos and Don'ts of Trauma-Informed Legal Interviewing, [https://emond.ca/Emond-Blog/Emond-Insights/April-2024-\(1\)/The-Dos-and-Don%E2%80%99ts-of-Trauma-Informed-Legal-Interv?srsId=AfmBOorTQFeNDU0chg0WxS7xwIdTBEM4-W-LKhDLwMoAXOK0aOoV5Ig](https://emond.ca/Emond-Blog/Emond-Insights/April-2024-(1)/The-Dos-and-Don%E2%80%99ts-of-Trauma-Informed-Legal-Interv?srsId=AfmBOorTQFeNDU0chg0WxS7xwIdTBEM4-W-LKhDLwMoAXOK0aOoV5Ig), Emond Publishing Inc. (accessed 27 May 2025)
 - Themeli, O., & Panagiotaki, M. (2014). Forensic Interviews With Children Victims of Sexual Abuse: The Role of the Counselling Psychologist. *The European Journal of Counselling Psychology*, 3(1), 1–19. <https://doi.org/10.5964/ejcop.v3i1.17>
 - Valeria Olmedo, LMSW, Tips for Working with Migrant Children and Trauma Informed Lawyering, *Young Center for Immigrant Children's Rights*, American Bar Association, 2023, pp. 20-21
 - https://www.theadvocatesforhumanrights.org/res/2023.02.07_Tips-for-Working-with-Migrant-Children-and-Trauma-Informed-Lawyering%20CILA.pdf (accessed 2 May 2025)
 - Crenshaw K., 'Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics', *University of Chicago Legal Forum*, vol. 1989, no. 1, 1989.
 - Cyr K., Clément E. M., and Chamberland C., 'Lifetime prevalence of multiple victimizations and its impact on children's mental health', *J. Interpers. Violence*, vol. 29, 2014, pp. 616-634.
 - Finkelhor D., et al., ' Polyvictimization: Children's exposure to multiple types of violence, crime, and abuse' U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Washington, DC, 2011.

- Finkelhor D. et al., 'Children's Exposure to Violence: A Comprehensive National Survey', U.S. Department of Justice, 2009
- Finkelhor D., Ormrod K. R., and Turner A. H., 'Polyvictimization and trauma in a national longitudinal cohort', *Dev. Psychopathol*, vol. 19, 2007, pp. 149-166.
- Ford J. F., Delker B. C., 'Polyvictimization in childhood and its adverse impacts across the lifespan: Introduction to the special issue', *J Trauma Dissociation*, vol. 19 no. 3, 2018, pp.275-288.
- Morgan G., 'A History of Advocacy'. In *Independent Advocacy and Spiritual Care* (pp.61-92). Palgrave Macmillan, London, 2017.
- Onken S. J. et al. 'An analysis of the definitions and elements of recovery: a review of the literature', *Psychiatric rehabilitation journal*, vol 31, no 1, 2007.
- Papadopoulos R. K., 'Working with refugee and asylum seeking families', In "Race" And Culture. Tools, Techniques and Trainings. A Manual for Professionals. Edited by Singh, R. & Dutta, S. London: Karnac, 2010.
- Pereda N., Guilera G., and Abad J., 'Victimization and Polyvictimization of Spanish children and youth: results from a community sample', *Child Abuse Negl*, vol. 38, 2014, pp. 640-649.
- Saldaña D., 'Cultural Competency A practical guide for mental health service providers', Hogg Foundation for Mental Health - The University of Texas at Austin, 2001.

Modul 5

- UNICEF Innocenti – "Children's Participation in Justice Processes" (2017) <https://www.unicef-irc.org/publications/890-childrens-participation-in-justice-processes.html>
- Lamb, M., Orbach, Y., Hershkowitz, I., Esplin, P., & Horowitz, D. (2007). "A Structured Forensic Interview Protocol Improves the Quality of Investigative Interviews with Children." *Child Abuse & Neglect*, 31(11-12), 1201-1231
- Bailey, S., & Baird, K. (2018). "Child Sexual Abuse: Towards a Professional and Interagency Model." *Journal of Child Sexual Abuse*
- Beckett, H., Warrington, C., & Ackerley, E. (2015) "Children's Voices: A Review of Evidence on the Subjective Wellbeing of Children Involved in the Child Protection System." University of Bedfordshire
- PROMISE Barnahus Quality Standards (2022) <https://www.childrenatrisk.eu/promise/>
- Greijer, S., & Doek, J. (2016) "Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse" (Luxembourg Guidelines) <https://ecpat.org/wp-content/uploads/2021/05/Luxembourg-Guidelines-ENG.pdf>
- Protection of children against sexual exploitation and abuse - Child-friendly, multidisciplinary and interagency response inspired by the Barnahus model (2018), <https://edoc.coe.int/en/children-s-rights/8003-protection-of-children-against->

[sexual-exploitation-and-abuse-child-friendly-multidisciplinary-and-interagency-response-inspired-by-the-barnahus-model.htm](#)

- National Society for the Prevention of Cruelty to Children (NSPCC, UK) <https://learning.nspcc.org.uk/>
- ICMEC – Guidelines for Health Professionals on CSA Cases <https://www.icmec.org/>

**Co-funded by
the European Union**

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Commission – Directorate General for Justice and Consumers (granting authority). Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.